

תדפיס מתוך
המהדורה החדשה של

ספר

צמח צדק

שאלות ותשובות

משלחן ערוך אורח חיים

סימנים נאיב

ע"ד האיסור להגעיל כלים של בית עשיית יי"ש חמץ

יוצא לאור לקראת יום ההילולא י"ג ניסן וחג הפסח

TZEMACH TZEDEK
SHAALOT UTESHUVOT
ORACH CHAIM VOL. II
PREVIEW EDITION SIMANIM 51-52
Copyright © 2018

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

ORDER DEPARTMENT:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213
(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148
www.kehot.com

All rights reserved, including the right to reproduce this book
or portions thereof, in any form without prior permission,
in writing from the publisher, except by a reviewer
who wishes to quote brief passages.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
ראשון

היכל
חמישי

ספר

צמח צדק

שאלות ותשובות
משלתן ערוך אורח חיים

מאת

כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו הגדול הגאון האמתי האלקי
חסידא קדישא אור עולם נזר ישראל ותפארתו קדוש ה'

מרנא ורבנא **מנחם מענדל** נבג"מ זי"ע

מליובאוויטש

אשר השיב לשואליו דבר לברר וללבן עומקה של ההלכה למעשה

○

תדפיס (סימנים נא-נב)

הוצאה חרשה ומתוקנת עם ציונים והערות

יוצא לאור על ידי מערכת
"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושמונה לבריאה

סימן נא

אודות האיסור להגעיל כלים הזאווה של יי"ש לפסח¹

שאלה

באתי² לשאול מאת רום מעלת כבודו הרמה. היות שבחודש אייר העבר³ נבנה סמוך למחנינו

המו"ץ ר"ז תשובה ארוכה בבירור טעמו ונימוקו בהיתר הכשרת הזאווה (תשובתו נדפסה בנספחים), גם תיאר בפרטיות את מעשה הזאווה ואופן ההגעלה (כנדפס כאן בפנים), ונסע במיוחד לליובאוויטש לדון בדבר עם רבינו, ורבינו השיב לו לאיסור בתשובה שלפנינו, וביאר לו בקצרה את כל טעמי האיסור. משם נסע ר"ז לוויטעבסק אל מוה"ר יצחק אייזיק בהר"ד אבד"ק דשם (בעהמ"ח שו"ת פני יצחק) לבקש ממנו היתר, ומוה"ר"א השיב לו תשובה להיתר בח"י אלול תקצ"ז (תשובתו נדפסה בנספחים), אך מיד קודם ראש השנה חזר בו מהיתרו. ר"ז שלח תשובתו גם אל מוה"ר יצחק מו"ץ בפאלטאווע ועוד כמה רבנים ודיינים, בכדי להשיג מהם היתר. בתשרי שנת תקצ"ח בא הר"ז פעם שנית לליובאוויטש, והביא עמו את תשובת מוה"ר"א להיתר, ובחזרה"מ סוכות טרם נסע לביתו חזר רבינו על איסורו, ואמר לר"ז שלא יטריח עוד לבקש ממנו היתר, כי לדעתו א"א להכשיר בשום אופן (כל זה מסופר לקמן בהשלמה ב).

בחורף תקצ"ח שאל מ' חיים מאת רבינו אם מותר לו למכור היי"ש הזה לפסח הבא, אחרי שכבר נעשה והוי כבדיעבד, ורבינו השיב לו לאיסור (לקמן השלמה ב). מ' חיים פנה בשאלתו גם אל מוה"ר יצחק אייזיק מהאמיל, וגם הוא נטה דעתו לאיסור, ושלח להתייעץ בדבר עם רבינו, ורבינו השיב לו שגם דעתו לאיסור (התשובה לא הגיעה לידינו). גם הרה"ג מוה"ר נחמי מדובראוונא (בעהמ"ח שו"ת דברי נחמי) נטה לאיסור, ושלח לשאול מרבינו, ורבינו השיב גם לו לאיסור, וגם ביקש ממנו לכתוב דעתו לאיסור, ולחזק את ר' יצחק אייזיק מהאמיל שיעמוד חזק באיסורו (כנדפס לקמן השלמה ג).

המו"ץ והנגיד השיגו היתר למכור היי"ש לפסח מאת הרה"ג ר' אהרן מקרעמענטשווג (ועוד כמה רבנים), וכך נמכר היי"ש לפסח. אחר הפסח פנה מוה"ר אהרן לרבינו שגייד לו דעתו בזה, ורבינו התייעץ עם הרה"ג מוה"ר נחמי מדובראוונא האם מוטל עליו להשיב עוד הפעם לאיסור או לקיים שב ואל תעשה (כדלקמן השלמה ג), הגר"נ השיב לרבינו בארוכה בבירור כל פרטי דין זה (לקמן שם), ובכ"ב סיון תקצ"ח השיב רבינו למוה"ר אהרן לאיסור (לקמן השלמה ד), וביקש ממנו שגם הוא יחזק את האיסור במדינת אוקראינה ושלא יימכר היי"ש לפסח הבא (שנת תקצ"ט).

(2) השאלה הועתקה מכת"י מעתיק (1844 ח, א ואילך). נוסח אחר מהשאלה נדפס בקובץ יגדיל תורה חוברת כב ס' קח (מכת"י 648), עם הערות קצרות מהמו"ל. [בכמה מקומות שילבנו בחצאי רבוע מהנוסח הוא להשלמת הענין, גם העתקנו משם את ההערות הנחוצות]. בכתביה"ד יש הרבה טעויות בכתבי, וגם לאחר ההגהה יתכן שנשארו כמה טעויות ודברים בלתי מובנים.

(3) שנת תקצ"ז.

(* בוך בבי" סי' ח [כת"י 1331]. ראה בשער המילואים [ח"א] סי' ו ושייך לכאן [נדפסו לקמן בהשלמות לסימן זה]. גם בשו"ת דברי נחמי' סי' כט"ל שקו"ט בזה [נדפס לקמן השלמה ג]. תשובת ר' עקיבא איגר הנוכרת כאן הועתקה בבוך בבי" סי' ח [כת"י 1331 – נדפסה לקמן השלמה ה].

(1) כך היא כותרת התשובה בכת"י 1331.

להבנת הענינים בתשובה זו ושל אחרי' (עם ההשלמות) נכתוב רקע הדברים בקצרה:

בחודש אייר שנת תקצ"ז נבנה בית חרושת (זאווה) לעשיית יי"ש ע"י אידים סמוך לעיר לאחאוויץ, ועשו בו יי"ש של חמץ. אחר חג השבועות קיבל הנגיד מ' חיים דונאייטסקי (מעיר לאחאוויץ) הסכם וקאנטראקט מהאדון של הזאווה, שהוא מרשה לו לעשות יי"ש של פסח בזאווה שלו, והאדון נתן לו ערלים ועצים הנצרכים להכשיר ולהגעיל את כל כלי הזאווה.

הנגיד מ' חיים ביקש מאת מוה"ר יקותיאל זוסמאן חפץ, מו"ץ דלאחאוויץ, שיתעסק בהגעלת הזאווה כדת וכדין, וצירף עמו את מוה"ר אברהם יצחק זלאבינסקי מו"ץ במיר האראד ישן, שישתתף ג"כ בהכשרת הזאווה. כאשר בא ר' אברהם יצחק אל הזאווה וראה מקרוב את אופן ההגעלה, החליט שבשום אופן אי אפשר להכשירו כראוי מחמת כמה טעמים, והתחיל לדון בדבר עם ר' זוסמאן, אך ר"ז עמד בדעתו שאפשר להכשירו ולהגעילו, ואז נפרד ממנו רא"י וסילק עצמו מלתת הכשר על עשיית היי"ש, ור"ז המשיך בהכשרת הזאווה על דעת עצמו.

ר' אברהם יצחק שלח לרבינו שני מכתבים ארוכים (נדפסו בנספחים בסוף הכרך). בהם מתאר כל מעשה הזאווה בפרטיות ואופן ההגעלה של ר"ז, ואשר לדעתו אין שום היתר להכשירו, והאריך לבאר טעמו ונימוקו על יסוד דברי הפוסקים בהל' פסח בדיני הגעלה ועל דין אין מבטלין איסור לכתחילה. גם הודיע למ' חיים שלדעתו יש בזה איסור ברור, וביקש ממנו שימתין בעשיית היי"ש עד שתגיע תשובת רבינו בבירור דין זה.

באותו זמן נסע מוה"ר חיים רפאל בן הרב ר' אהרן הלוי משטרטאסעליע דרך לאחאוויץ, ומ' חיים עם המו"ץ ר"ז הפצירו בו שיתן להם הכשר על הזאווה, והוא נתפייס להם, וכך המשיכו בעשיית יי"ש לפסח. כאשר נתוודע הדבר לרא"י, שלח מכתב נוסף לרבינו, בו מגלה לו עוד כמה פרטים שחיסר במכתבו הראשון, והוסיף לבאר עוד טעמים שאין ההגעלה מועלת, וביקש מרבינו שישב לו תשובה ברורה בדין זה. בחודש תמוז תקצ"ז שהה רבינו בעיר דובראוונא, ושם הגיעו אליו המכתבים הנ"ל. רבינו שקו"ט בענין זה עם מוה"ר שלמה מו"ץ דובראוונא, והסכימו שאין להקל בזה בשום אופן בעולם, וכך השיב רבינו בקצרה לרא"י (התשובה לא הגיעה לידינו). אז ערך

וכל הכלים שבזאוואד הנ"ל המבוארים הם של עץ, ונעשים מנסרים, והרעיפות¹⁵ שעליהם הם של ברזל, ובין נסר לנסר נעשה קאנאפאטקע¹⁶ מקנבוס, והקאנאפאטקע תחובה ודחוקה בין נסר לנסר במאד מאד בכדי שלא יהי' במוציא משקה, והקאנאפאטקע הנ"ל שוזרים אותה כמין חבל דק, אך אינה קלועה בשנים.

ובחודש אייר תססו בזאוואד הנ"ל י"ב קאדקעס י"ש של חמץ על כלים הנ"ל באופן המבואר, ואחר חג השבועות קנה הנגיד מ' חיים דונאיעווסקי אצל האדון דזאוואד הנ"ל סך מסויים של פאטיקע¹⁷ בכדי לעשות ממנה י"ש לפסח, ונעשה אוסלאווייע¹⁸ [עם האדון הנ"ל] שיהי' תסיסת הי"ש על הזאוואד הנ"ל, והאדון נותן רשות וערלים ועצים בכדי [להגעיל ו]להכשיר את כל הכלים.

והכשרתי את כל הכלים באופנים אלו: שפכו את המים שהיו בפאראוויק לחוץ, ושפשו והדיחו אותו מבפנים בניקוי אחר ניקוי, ואני בעצמי הייתי בזאוואד הנ"ל ובדקתי עד שידי היתה מגעת, ונמצא מנוקה מכל, ואח"כ מילאו אותו מים ע"י מאסינע¹⁹, ואח"כ צויתי לשפשוף ולהדיח את כל הכלים, וגררום בסקאבאלקעס, ואחרי השפשוף צויתי למלאותם עם מים במלואם, ועמדו המים בהם ערך שבוע אחד, ואח"כ ריקנו מאתם את המים, וצויתי לטוח אותם בסיד מבית ומחוץ, ועמדו כך מעת לעת ויותר, כי טבע הסיד מושך כל החמיצות מחמת חריפותו, ואח"כ צויתי למלאות את הפאראוויק עם מים, וגם הזאטארניע קאדקע, וחממו את המים בזאטארניע קאדקע עד שעלה ברתחה למעלה מכל שפתו, וכל זה הי' עם סיד, ואח"כ שפכו את המים בעודו רותח ע"י קילוח בלי הפסק לקאדקעס הנ"ל ע"י צינורות, ונתתי בהם סיד אחר הטוח, ובשלתי אותם עם הסיד. וכן עשיתי לכל הכלים של עץ שבזאוואד הנ"ל, היינו שריתי אותם במים ובשלתי אותם עם סיד עד שהופג טעמם מכל וכל, ואח"כ שפשו את הכלים וגררום עוד הפעם עם סקאבאלקעס בכדי להסיר את אייאפני²⁰, ולא נשאר כי אם העץ. ואח"כ הגעלתי

ערך ז' אלפים או ח' אלפים הינ', ומהדוד הנ"ל נמשכו קנים של נחושת לב' כלים, הא' נקרא זאטארנע קאדקע⁸ והב' נקרא קאזאנע קוב⁹, בזאטארנע קאדקע מחממין מים ע"י הקנה הנ"ל [ע"י צנורות שנכנסו לכלי הנ"ל מהקנה הנ"ל מתחת שוליי] עד שעולה ברתחה, ונותנין לשם קמח דגן ומים ומתבשל ומתערב ע"י פארעס [היוצאים מחללי סמפוני הקנה הנ"ל], ושופכים העיסה על ידי צינורות של עץ הנעשים מחתיכה אחת לקאדקעס¹⁰, [ועל הקאדקעס עומדת כלי רחבה וארוכה אך אינה גבוה, ונקרא האלאדניק¹¹, כי בשם מצננים העיסה, ובכלי הנ"ל¹² יש נקבים גדולים על כל קאדקע וקאדקע, שדרך שם נשפכת העיסה לאחר הצינון לקאדקע הנצרכת], והקאדקעס מחזיקים [כל אחד ואחד] ערך אלף וה' מאות הינ' במלואם, ובעיסה הנ"ל אין כי אם ה' מאות וחמשים, כי זאטארנע קאדקע אינה מחזקת כי אם ח' מאות הינ', ואי אפשר למלאותה במילוי, כי בלתי אפשרי הי' לערב בתוכה הקמח עם המים. ומתחמצת העיסה בהקאדקעס בחמיצות וחריפות ג' ימים.

ואחרי החימוץ שופכים העיסה המחומצת והרכה לקאזאנע קוב ע"י צינורות של עץ כנ"ל, וסותמין הקאזאנע קוב בסתימה יפה, ומתבשל בשם העיסה ברתחה גדולה [על ידי הפארעס ההולכים ע"י קנה נחושת שבכלי בזה האופן, כי הפאראוויק של ברזל הוא יותר גבוה מכלי, ומשיפוליה נמשך קנה של נחושת תוך הכלי הנ"ל¹³ עד שוליי, וסמוך לשוליי מתפשטת הקנה כמין שתי וערב, וסתומה בד' ראשים, רק מהד' ראשים נפרדו כמה וכמה סמפונות דקים וחלולים אשר על ידם בא הפארעס לבשל את העיסה]. והקאזאנע קוב הנ"ל אינה מתמלאת לעולם רק עד שלישו, ומחמת רוב הרתיחה עולה הזיעה למעלה בקאלפאדק¹⁴, ומרתחת עוד כלי אחד הנקרא פריקובאק, ובפריקובאק [נותנים וויטקע, ועולה הוויטקע ג"כ על ידי רתיחה הנ"ל מפריקובאק הנ"ל לכלי אחרת] של עץ אשר יש לה ג' שולים, ומסתבבת שם הזיעה החזקה שיש לה חריפות, ומגבהת למעלה וסוכבת ה' ו' פעמים. ותשמישה למטה הוא בצונן, רק למעלה היא מרותחת, כי היא עומדת בתוך מים, ומחליפין המים בכדי שלא תתחמם כידוע לבעלי מלאכה דזאוודין.

(4) „פירוש בית [חרושת] שמבשלים בו י"ש מן תבואות" – לשון רבינו בתחילת סי' כט.
 (5) אידים.
 (6) תנור המרתיה מים ומוציא אידים.
 (7) הנקרא עמערס.
 (8) חבית לתערובת מיני מאכל.
 (9) חבית סתומה.
 (10) חביות.
 (11) מקרר.

(12) החאלאדניק.
 (13) הקאזאנע קוב.
 (14) כובע, כיסוי.
 (15) חשוקים המחברים את הנסרים.
 (16) סתימת הסדקים.
 (17) פסולת של צוקר – ראה לקמן סי' נג.
 (18) חוזה, קאנטראקט.
 (19) מכונה.
 (20) הסיד.

כל המים הקרים שיש בסטאייאן שמקררים את הטרוביב. וכאשר הרתחתי הכלים עלה הרתיחה עם חוזק חום הפארעס אל הטרוביב עד שנתחממה עד למאד, ביז עס איז צוגיינגען איר לייטונג²⁴, ואי אפשר הי' ליגע בה בשום אופן מחמת רוב החימום. ואח"כ הדחתי אותם ע"י תחבולות במים קרים, דמן הדין אף אם נחוש אילו נדבק איזו ממשות בפנים כבר נשרף ע"י האור והפארעס היוצאים על ידו, ואף הם בעצמן מיעוטי דמיעוטי הם נגד המשקה המתבשל בהם].

ובזה ההכשר הי' מ' אברהם יצחק ממיר האראד²⁵, ואחרי הפרדו עשיתי בקאדקעס מילוי ועירווי בג' מעת לעת כדין תורה, ובקאזאנע קוב ופריקובקעס עשיתי הגעלה במילואם עוד הפעם, כאשר מבואר בתשובתי²².

[ולענ"ד]²⁶ נראה שהבליעה בהקאדקעס הוא נותן טעם לפגם לאחר מעת לעת, כמבואר ביו"ד סי' קכ"ב ברמ"א (סעיף ג) דאין החריפות הראשון משוי לי' לשבת, ולא אמרו לאסרו רק ביי"ש ובמידי דהוי דומיא דיי"ש, אבל לא בשאר דברים²⁷].

כל זה באתי לשאול מרום מעלת כ"ק, להשיבני נא דעתם דעת תורה בזה – האם מותר לעשות היי"ש הנ"ל לכתחילה, ומה דין היי"ש הנעשה בהם מכבר, כי לבד ההפסד מרובה גדול שיש בזה, הרי דבר זה נוגע לנפשות. ונא ונא אל ימנע טוב מבעל הטוב.

תשובה

דובראוונא³¹, הראיתי ג"כ להרב המפורסם המו"צ דשם³², ובקשתיו ג"כ שיעיין בזה היטב, והסכמנו שאין להקל בזה בשום אופן בעולם. והשבתי כך בקצרה להרב

אותו בזה האופן עם מים מנוקים, היינו הקאזאנע קאדקע מלאתי עם מים והעלה ברתיחה על כל גדותיו, ואח"כ שפכו את המים והדיחו במים צוננים. ואח"כ הרתחתי אותה עוד הפעם במלואה, ובעודו רותח שפכתי לקאדקעס ע"י קילוח מכלי ראשון בלי הפסק ע"י צינור גדול [לחאלדניק, ועשיתי בחאלאניק גדר באופן שלא יגיעו המים הרותחין רק לנקב היוצק לקאדקע. ועוד זאת נתתי חתיכות של ברזל מלובנות אצל הנקב בכדי שיעלה ברתיחה, כל שכן²¹ שנופל החום לתוך הכלי כאשר אינו מעלה ברתיחה על הנקב, צויתי ליתן עוד חתיכות של ברזל עם חום שפיכת המים], וכאשר באו המים אל קרבנה חממו את הקאדקעס ונעשו מרותחים דופני הכלים [מחמת הזיעה] אף במקום שלא הי' מגיע המים רותחים, כאשר מבואר בתשובה²², עד שאי אפשר הי' ליגע בהם [ואחר כך הדחתי אותם במים קרים ע"י מאסינע כדין תורה. וכן עשיתי לכל ארבע כלים]. וכן עשיתי לקאזאנע קוב, היינו מלאתיו במים עד הנקב שבאמצעיתו, ועלה ברתיחה, וגם המים שבפריקובקעס עלו ברתיחה, עד שחממו את כל הכלים ברתיחה גדולה, והגביהה הזיעה והלכה ע"י הטרוביב²³ כדרך תשמישן. [והטרוביב מלאתי עם מים קרים, והחזקתי בה המים קרים ערך שלשה ימים, ואחר כך הורקתי ממנה את המים, ומחמת חוזק כח המים שירדו מגבוה לנמוך הודח הטרוביב וגם נעשה בה שפשוף. ואחר כך עשיתי גיעול בקאזאנע קוב ובפריקובקעס עוד הפעם במילואם, ושפכתי את

לאהוביב²⁸ המופלג הרב מ' זוסמן נ"י²⁹.

מכתבו הגיעני. והנה הגיעני שאלה זו מהרב מ' אברהם יצחק נ"י³⁰, והגיעני שאלתו בק'

(28) תשובה זו הגיעה לידינו בגוכתי"ק (1021 נו, א) וגם בכת"י של מעתיקים (1331 – צוין בהערת כ"ק אדמו"ר זי"ע. 1844 טו, ב). כמה ענינים בתשובה זו מבוארים יותר בתשובה הבאה (סי' נב). (29) מוה"ר יקותיאל זוסמאן חפץ מו"ץ דלאחוויץ. עוד תשובה אליו, לקמן סי' נג (וראה המצויין שם הערה 2). [נזכר גם לעיל סי' מט הערה 331].

(30) זלאבינסקי, מו"ץ דק' מיר האראד ישן. מוה"ר אברהם יצחק כתב לרבינו שלשה מכתבים בענין זה, שם מתאר מעשה הזאואד ואופן ההגעלה, והאריך להוכיח שאין ההגעלה מועלת מכמה טעמים. חלק מדבריו הובא בדברי רבינו לקמן סי' נב, ד"ה כתב האוסר. דבריו בשלימותם נדפסו בנספחים בסוף הכרך, מכת"י מעתיק (1844 ט, ב, י, א, יג, א).

(31) רבינו שהה שם במשך חודש תמוז שנת תקצ"ז, ראה רשימת מאמרי דא"ח לרבינו (קה"ת תשנ"ד) עמ' מ"מא.

(32) מוה"ר שלמה ב"ר יוסף (נזכר כמה פעמים בתשובות רבינו).

(21) מכאן ועד סוף הסוגריים אינו מובן כ"כ.

(22) התשובה נדפסה בנספחים בסוף הכרך.

(23) הקנה חלול שהזיעה עוברת בתוכו.

(24) שניתך הבדיל שעלי.

(25) במכתבי ר' אברהם יצחק לרבינו (נדפסו בנספחים בסוף הכרך) כתב, שבתחילה הי' בדעתו להכשיר את הגעלת הזאואד ביחד עם ר' זוסמאן, אבל לאחר שנסע לשם וראה את אופן ההגעלה חזר בו מהכשירו, וביאר בארוכה שאי אפשר להכשיר את הזאואד בשום אופן, ומכמה טעמים.

(26) קטע זה נמצא בכתב יד 648, ונדפס בקובץ יגדי"ת שם, ובכת"י 1844 ליתא.

(27) בתשובת רבינו בסי' זה לא מתייחס כלל לסברת השואל בקטע זה, אבל לקמן סי' נג דחה רבינו סברת השואל, עיי"ש בארוכה (וראה שם הערה 14).

מה"ר אברהם יצחק הנ"ל³³. ועתה בבוא מכתבו דמעלתו שנית, הנה באתי להשיבו.

[ראשית דבר יש לאסור מפני המנהג]

ואומר, כי באמת גם בזולת הנוגע לדינא, כיון שמנהג כל ישראל בכל המדינות שזוהרין מאד בעשיית יי"ש לפסח שלא לעשות רק בטרובוע³⁴ חדשים או דעבדינהו כעין חדתי³⁵, ולא לסמוך על הגעלה אפילו בטרובוען ישרים³⁶, מי הוא שיערב לבו להקל בזה ח"ו. וגם אשתקד נשלח תשובה לכל המדינות מהגאון ר' עקיבא איגר נ"י שהחמיר מאד וצווח ככרוכיא להזהר בעשיית יי"ש לפסח³⁷.

מי הוא שיערב לבו להקל נגד המנהג

[גם מעיקר הדין יש שני טעמים לאסור, הטעם הא' הוא מחמת חשש המין בעין]

ואמנם אף גם מצד שורת הדין יש בזה חששות רבות, ואזכיר קצתן, כי איך יעלה סברא לעשות לכתחלה יי"ש של פסח בכלים שנמנע לנקותם מחמץ ולסמוך על שאין בו כדי נתינת טעם³⁸, שהרי מחמירין בטוש"ע סי' תנ"א (סעיף א) וכל הפוסקים בהגעלה שלא יהיה אפילו קצת חלודה, ולא גומות³⁹, ולא טלאי שקדם בליעת האיסור לטלאי (שם סעיף יג)⁴⁰, אשר בכל זה פשיטא ופשיטא שלא יהי' כדי נתינת טעם⁴¹. וזה נוהג גם בכל האיסורין דאוסרין רק כדי נתינת טעם⁴², וכל שכן וקל וחומר בקצת חמץ בעין ממש⁴³.

אפילו בהגעלה משאר איסורים נזוהרים ממשוהו בעין

(33) תשובה זו לא הגיעה אלינו.

(34) קנים חלולים (שהמים נמשכים בתוכם).

(35) על ידי ליבון. [ראה פסחים (ל, ב): אלא כעין חדתא קאמינא, קתייהו בטינא, ופרזלייהו בנורא].

(36) שאין בהם עקמומיות, ואין לחוש שמא נשאר בהם חמץ בעין. במכתבו זוהר הגרע"א באזהרה חמורה שלא לשתות בפסח יי"ש שנעשה מתפוחי אדמה אפילו אם יהי' כתב הכשר המעיד שאין בו חשש חמץ כלל, משום שאירע מכשול שהאומנים עשו היי"ש ע"י תערובות חמץ. [תשובת הגרע"א נכתבה בתאריך כ' כסלו תקצ"ו, ונדפסה בקובץ הפרדס (אדר שני שנת תרפ"ט), ובמכתבי רעק"א סי' ק. והדפסנו בהשלמה ה לסימן זה (מכת"י 1844 יז, א)].

וז"ל רבינו לקמן השלמה ב: ומלבד שורת הדין, פוק חזי כמה החמירו גאוני וחכמי הדור, ה"ה הגאון המנוח מ' עקיבא איגר ז"ל ובית דינו ושאר רבנים הגדולים, ומשום חומר איסור חמץ בפסח גדרו גדר בענין היי"ש לפסח אפילו במקום שאינו אלא משום חששא וגזירה בעלמא.

בס' שמועות וסיפורים (לר' רפאל נחמן כהן) ח"ג אות סד (עמ' 179) מסופר, שפעם הציע ר' מנחם (בנו של ר' זאב מבעשינקאוויטש) לעשות יי"ש לפסח עבור רבינו הצמח צדק, וכשרבינו סירב בזה הסביר ר' מנחם הנ"ל כי הוא עצמו יעשה את היי"ש בביתו, ורק מתפוחי אדמה, אך רבינו לא הסכים גם בזה. והסביר לו, כי הגאון ר"ע איגר כותב לאסור היי"ש בפסח מחמת טעם הכמוס לו, בלמדנות אולי הי' אפשר להתווכח עמו, אך כשכותב "מטעם כמוס" אין כל אפשרות לנגוע בטעם זה. וראה כעין זה בלקוטי סיפורים (פערלאו) עמ' צב. ובארוכה באוצר מנהגי חב"ד (מונדשיין) ניסן-סיון עמ' נד ואילך. [וראה גם בשו"ת מוה"ר שלמה איגר או"ח סי' יח"ט, שהאריך לחזק את דברי אביו הגרע"א, ולדחות את דברי הרוצים להקל בדבר, ושם באות ז כתב שמלבד הטעמים שכתב הגרע"א הי' לו עוד טעם כמוס בתקנה זו].

[וראה גם בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קכ): הגיעני נפשו היפה בשאלתו נידון הכשר יורות ששורפין בהן יי"ש של חמץ כל השנה, להכשירם ליו"ט של פסח לבשל בהם יי"ש מפירות. אהובי תלמידי,

הלואי ישתקע הדבר ולא יעשה כן בישראל לגמרי, ואשרי מי שיכול לעשות חדשים].

(38) שלא נשאר בו אלא משהו חמץ שנתבטל בששים.

(39) ז"ל השו"ע (לענין הגעלת סכינים שנשתמש בהם בחמץ): „וקודם ההגעלה צריך לשופם יפה במשחות או ברחיים להעביר כל חלודה שבהם קודם הכשרם. הילכך אם יש בו גומות ואינו יכול לנקותו יפה, אין מועיל לו הגעלה“.

ובשו"ע אדה"ז סעיף טו: וקודם הגעלה צריך לשוף את הסכינים במשחות או ברחיים או בדבר אחר המסיר את כל החלודה שבהן, וכן שאר כל הכלים צריך להסיר כל החלודה והטינופת שבהן קודם שמועילין .. אבל כשיש שם חלודה או שאר טינופת יש לחוש שמא יש שם משהו מנמשות האיסור בעין תחת החלודה והטינופת, ואין הגעלה מועלת למה שהוא עומד בעינו ואינו בלוע בתוך דופני הכלי.

ובסעיף יט: סכין או אחד משאר כלים הצריכין הגעלה שיש בו גומא או סדק או נקב שאינו יכול לחטט בתוכו לנקרן ולנקותן היטיב, אין הגעלה מועלת להם .. לפי שיש לחוש שמא יש שם משהו מנמשות החמץ בעין, ואין הגעלה מועלת למה שהוא בעין.

(40) „כלי שיש בו טלאי, אם קדם הטלאי לבליעת האיסור אין צריך להסירו, דכבולעו כך פולטו. ואם קדמה בליעת האיסור לטלאי צריך להסיר הטלאי קודם הגעלה, או ישים גחלים על מקום הטלאי עד שישרף גוף האיסור אם ישנו, ואחר כך מגעיל כל הכלי“.

ובשו"ע אדה"ז סוף סעיף לח (בדעת היש אומרים): שאם קדם תשמיש האיסור בכלי להטלאי והטלאי הוא במקום שמשמשין בו בקבע דהיינו מצד הפנימי של הכלי, אנו חוששין שמא נשאר משהו מנמשות החמץ בכלי תחת הטלאי, ולפיכך אף אם הוא מודבק יפה להכלי צריך להניח גחלים על הטלאי כדי שישרף ממשות האיסור שתחתיו, או יגביהנו מעט בענין שיוכל לנקר תחתיו יפה, אבל אם קדם הטלאי לבליעת האיסור בכלי אין צריך להניח עליו גחלים אלא אם כן אינו מודבק יפה להכלי.

(41) כי החשש הוא רק על משהו איסור בעין שנשאר בגומא או במקום הטלאי.

(42) שהרי דין זה למדים ממה „שנאמר בפרשת הגעלת כלי מדין

גם הרשב"א לא התיר אלא בבלוע ולא בממשות בעין

ואין לדמות זה למה שכתב הרשב"א בתורת הבית הארוך דף קכ"ו ע"ב⁴⁴ (בית רביעי ש"ד), והובא בשו"ע יו"ד סי' צ"ט (סעיף ז) וסי' קכ"ב (סעיף ה), שאם נבלע איסור מועט בתוך כלי – אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו היתר בשפע מותר להשתמש בו לכתחלה וכו'⁴⁵. דהרשב"א לא כתב כן רק באיסור בלוע, אבל באיסור בעין שאינו בלוע ודאי אפילו להרשב"א הוה ליה דין מבטל איסור לכתחלה⁴⁶, כמו שביאר חילוק זה בהדיא הריב"ש בתשובה סי' שמ"ט⁴⁷. וכן מבואר בהדיא בתורת הבית הארוך שם דף קכ"ו ע"ב⁴⁴, שכתב: ואפילו

איסור משהו אין מבטלין לכתחלה, ומיהו אם נבלע כו'⁴⁸.

וגם בעיקר דין דהרשב"א חלקו על זה הרא"ה (בבדק הבית שם)⁴⁹ והטור (סי' קכב)⁵⁰, והסכימו לזה כל האחרונים – הב"ח (שם ד"ה כתב הרשב"א) והלבוש⁵¹ והש"ך סי' קכ"ב (ס"ק ג)⁵² והט"ז סי' צ"ט (ס"ק טו)⁵³.

וכל זה אפילו בשאר איסורים, וכל שכן באיסור חמץ אפילו לפני הפסח יש עוד טעם להחמיר, לחוש לכתחלה עכ"פ לדעת הגאונים דסבירא להו דאפילו

נמי דכותה. הא ליתא, שגם הרב ז"ל לא אמרה אלא באיסור הבלוע כבר, אבל לערב איסור לכתחלה כדי לבטלו לא.

[ואף שנידון הריב"ש אינו דומה ממש לנידון דידן, כי נידון הריב"ש הוא אם מותר לתת איסור בכלי בידיים (כדי לחברו ולחזקו) על סמך שיתבטל אח"כ בעת הבישול, ועל זה כתב „אבל לערב איסור לכתחילה כדי לבטלו לא“, משא"כ בנדון דידן אינו נותן החמץ בידיים על סמך הביטול, אלא החמץ דבוק כבר בדופני הכלים ואי אפשר לנקותו משם. מכל מקום סבירא לי' לרבינו דגם בנדון דידן הוי כמבטל איסור לכתחילה, כיון שמבטל בו י"ש היתר על סמך הביטול, ועיקר ראייתו מדברי הריב"ש היא דאפילו אין כוונת הביטול בשביל ליהנות מן האיסור אע"פ אסור לבטלו לכתחילה. וראה מש"כ רבינו בארוכה בחידושים על הש"ס, תרומות פרק ה משנה א (אות ד"ו)].

(48) הרשב"א כתב שם: כבר ביארנו למעלה בשער השלישי של בית זה שאין מבטלין איסור לכתחילה, ואפילו איסור משהו אין מבטלין לכתחילה. ומיהו אם נבלע איסור מועט בתוך כלי וכו' (כמבואר לעיל בפנים).

(49) ז"ל: ואין דבריו [של הרשב"א] נכונים כלל, אלא כאן וכאן אסור לבטל איסורין לכתחילה. ולדבריו משהו נבלה או חזיר שנבלע בקדירה מותר לבשל באותה קדירה, חס ושלום, נשתקע הדבר ולא נאמר.

(50) לאחר שהביא דברי הרשב"א כתב הטור: ואינו נראה להתיר מקל וחומר, דאפילו קדירה שאינה בת יומא שהיא מותרת אסורה משום גזירה אטו בת יומא, כל שכן באותו כלי עצמו – אע"פ שאין דרך להשתמש בו בהיתר מועט יש לנו לגזור אטו שמא ישתמש בהיתר מועט.

(51) כן כתב הט"ז סי' צט (ס"ק טו) בשם הלבוש. [אבל הפמ"ג במש"ש שם מציין לדברי הלבוש בסי' צט (סעיף ז) שהעתיק דברי הרשב"א להלכה. וגם בסי' קכב (סעיף ה) העתיק הלבוש דברי הרשב"א בסתם, ודברי הטור הביא רק בשם יש אומרים].

(52) שהעתיק את דברי הב"ח הנ"ל.
(53) ולקמן בהשלמה א (ד"ה ואין להביא ראיה) מוסיף רבינו שכן סובר גם הפר"ח בסי' קכב (סעיף ג), וראה שם הערה 74.

(חוקת לא, כב) אך את הזהב וכו', כלומר רק את הזהב וגו', דהיינו כשאין שם חלודה רק זהב בלבד מועלת הגעלה להפליט הבלוע" (שו"ע אדה"ז שם סעיף טו).

(43) דחמץ בפסח חמור משאר איסורים ואיסורו במשהו, כמבואר בטו"ש סי' תמו (סעיף א). [ואף שקודם הפסח מתבטל החמץ בששים, מכל מקום יש לחוש לדעת הפוסקים שחוזר וניעור בפסח, כמבואר בדברי רבינו להלן].

(44) כן הוא בדפוס וינציאה. ובדפוסים הנפוצים: לו, א.

(45) ז"ל השו"ע סי' קכב: „איסור מועט שנבלע בכלי שדרכו שלא להשתמש בו בהיתר מועט בכדי שיתן זה טעם בהיתר שישתמשו בו, כמו קדרה גדולה וחבית וכיוצא בהן, הרי זה מותר להשתמש בו לכתחלה אע"פ שהוא בן יומא, לפי שאי אפשר לבא לידי נתינת טעם“. וכעין זה כתב בסי' צט שם.

ועל פי זה כתב השואל שיש להתיר בנדון דידן אפילו אם נשאר משהו חמץ בעין שאי אפשר לנקותו, כיון שלעולם לא יבוא לידי נתינת טעם ביי"ש של פסח, ראה בתשובתו שנדפסה בנספחים בסוף הכרך (ד"ה ואף אם נחוש).

(46) אע"פ שאין כוונתו לבטל האיסור על מנת לאוכלו או ליהנות ממנו.

וז"ל הפמ"ג בסי' צט (מש"ז ס"ק טו): „דודאי איסור בעין אסור לבטל ולהוסיף, אבל בלוע בכלי שאין כוונתו לבטל אלא לבשל בתוכו לא מקרי מבטל“. והשואל מוה"ר אברהם יצחק במכתבו השלישית לרבינו (הנ"ל בהערה 30) האריך הרבה בהוכחת דבר זה.

(47) הריב"ש נשאל שם אם מותר להשים תְּלָב בין נסר לנסר בקנקנים של עץ כדי שיחוברו היטב ולא ינטף היין. ויש שהתירו כיון שאין בו כדי נתינת טעם ביין, ועוד שחלב נותן טעם לפגם ביין. והשיב הריב"ש: ובנדון שלפנינו, מתחלה הייתי גוער באותן העושים כן, לפי שאין מבטלין איסור לכתחלה, ובכאן גופו של איסור הוא בעין ואיך יערבנו כדי לבטלו. וכי תימא כיון שהחלב הוא מועט ואי אפשר לעולם לבא לידי נתינת טעם בקנקן גדול ובכיו"ב מבטלין איסור לכתחלה, כי כן כתב הראב"ד ז"ל דקדרה שבלעה טיפת דם או חלב מבטלין אותו לכתחלה כיון שאי אפשר לבא לידי נתינת טעם לעולם למיעוטו.. דמטעם זה ג"כ התיר הרשב"א ז"ל בשם רבו ה"ר יונה ז"ל.. כיון שהיין מועט שלא יתן לעולם טעם במים, הכא

בחמץ יש עוד טעם להחמיר

טעם חמץ שנתבטל בששים קודם הפסח חוזר וניערור בפסח⁵⁴. והפרי חדש בסי' תמ"ז סעיף ד' פסק כן אפילו אדיעבד, עיין שם⁵⁵:

[הטעם הב' הוא מהמת החמץ הבלוע בכלי ואינו יוצא על ידי הגעלה]

ומלבד חששא זו, הנה גם מצד הבלוע בהכלים יש לומר דלא מהני הגעלה כלל, שהלבוש סי' תנ"א סעיף כ"א כתב דחביות הבלוע מיי"ש גריעי טובא מבית שאור⁵⁶, ולכן הט"ז אע"ג דסבירא ליה כמאן דאמר דגם לבית שאור מהני הגעלה⁵⁷ מכל מקום הצריך בחביות הנ"ל לבשל אותה תחלה במים עם אפר

בנדר"ד לא מהני הגעלה דגרע מבית שאור

כו', כמ"ש בס"ק כ"ז⁵⁸. והנה הרא"ש (פסחים פ"ב סי' ט) שהביא דברי ר"י דמתיר בית שאור על ידי הגעלה, הרי כתב רק: שאין נראה דבלוע על ידי צונן כו'⁵⁹. א"כ אם יצויר בית שאור שתשמישו ע"י רותחין – כנדון זה שהיי"ש הוא כבית שאור וגרע מיניה טובא כנ"ל, וגם הוא נבלע בהכלים על ידי רותחין⁶⁰ – אפשר ה' מודה ר"י והרא"ש ג"כ לדעת רש"י וסיעתו דלא מהני הגעלה⁶¹. או עכ"פ בכהאי גוונא ודאי יש לנו לתפוס דעת רש"י להלכה. דבלאו הכי נמי סבירא ל' להמג"א (שם ס"ק לג. מב) דהמנהג כרש"י, ולא סבירא ליה כמו שכתב הט"ז, ובנדון זה י"ל דגם הט"ז יודה. וא"כ פשיטא דלא מהני ג"כ מה שכתב הט"ז ס"ק כ"ז לבשל תחלה במים

גם בישול במים ואפר לא מהני כיון שנבלע ברותחין

גריעי מבלוע שנבלע ע"י חמין, וכפי שיבואר בדברי רבינו בסמוך, ובארוכה בסי' נב].

והלבוש כתב שם: גם התביות והנודות שמחזיקין בהן תמיד יי"ש שלנו שעושים משעורים ומחזיקים אותו בהם לקיום, חוש טעמינו מרגיש וגם הריח יעיד דגרועי מגרעי מבית חרוסת ומבית שאור, ואין מפיגין טעמן וריחן אפילו במים רותחין כמה פעמים, דאין מועיל להם לא עירוי ולא הגעלה.

57) הט"ז ביאר שם הטעם שלא הגיה הרמ"א כלום על מש"כ המחבר (סעיף כב) שהגעלה מועלת לבית שאור וחרוסת, ודוקא במדוכה (סעיף טז) כתב הרמ"א שיש מחמירים ללבנה וכן נוהגים. וכתב הט"ז שגם הרמ"א ס"ל מעיקר הדין כדעת ר"י דמהני הגעלה לבית שאור, ודוקא גבי מדוכה כיון שאפשר לנו להחמיר וללבנה ודאי ראוי לעשות כן על צד היותר טוב, משא"כ הכא דמירי בשאר כלים דלא שייך בהו ליבון כגון עץ ובדיל, ולדעת המחמירים אין תקנה להו בפסח כל שהיה תשמישם בחימוץ קשה כמו בית שאור, לזה השאיר רמ"א הדין על מכוננו ולהקל".

58) בהמשך לדבריו הנ"ל כתב הט"ז: ומכל מקום נוהגים שלא להגעיל כלי שהי' בו יי"ש כמ"ש בלבוש, ויראה שאם בישל אותו במים עם אפר או שאר עניינים עד שנסתלק הריח לגמרי אין אחר כך איסור להגעילו.

59) ז"ל הרא"ש: אמר אביי ובית חרוסת כבית שאור שחמוצו קשה דמי. תחילה פירש רש"י דמירי הכא בלא הגעלה, אבל ע"י הגעלה שרי. ושוב חזר בו, ואמר אע"פ שמדוכות של נכרים מותרות ע"י הגעלה, הנהו דאסירי מחמת שחמוצו קשה אינו יוצא אף ע"י הגעלה. ואין נראה לר"י שבלוע ע"י צונן לא יפלוט בהגעלה, וטעמו, שהבליעה בצונן ע"י החריפות לא גרע מבלוע ע"י רותחין דסגי ליה בהגעלה. [וראה לקמן סי' נב הערה 9].

60) שהרי עשיית היי"ש היא ע"י בישול ברותחין.

61) ראה ביאור הדברים בארוכה לקמן סי' נב (ד"ה ועוד דבנדון דידן).

54) כן היא דעת רב נטרונאי גאון (הובא בטור סי' תמב), והרשב"א בתשו' (ח"א סי' קעג) כתב כן בשם הגאונים. והובא בטוש"ע סי' תמז סעיף ד. ובשו"ע אדה"ז שם סעיף כב.

[בדברי רבינו כאן מבואר דאפילו תבשיל שאין בו אלא טעם חמץ בלבד בלי שום ממשות של חמץ חוזר וניערור בפסח לדעת הגאונים, ולכתחילה יש לחוש לדבריהם. וכן כתב אדה"ז בשלחנו סי' תמז (סעיף כב) לדעת הגאונים. אבל המג"א בסי' תמז (ס"ק ז. ס"ק יג) והגר"א (סעיף ג ד"ה חטה) והשירי כנה"ג (הגהות ב"י אות ד) כתבו, דתבשיל שנתבשל בו חמץ קודם הפסח ואין בו שום ממשות של חמץ אלא רק טעם חמץ בלבד, לכולי עלמא אינו חוזר וניערור בפסח. וראה בהגהות הגרע"א על המג"א שם ס"ק יג. ובפמ"ג שפ"ד שם].

55) ז"ל: ומיהו לענין דינא קבלת הגאונים תכריע, וכל שכן להחמיר, וכמו שכתב המגיד משנה. וכן כתב הרשב"א בתשובה [ח"א] בסי' תפ"ה שכדברי הגאונים אנו עושים מעשה. ודלא כהה"ג שכתב שנהגו להקל בתערובת לח בלח.

56) בשו"ע סי' תנא (סעיף כב) כתב: „כל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהם חמץ בצונן, מותר להשתמש בהם מצה אפילו בחמין, חוץ מבית שאור [כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור ונותנתו בעיסה, ופעמים שהוא שוהה שם בלילה, רש"י פסחים (ל, ב)] ובית חרוסת, שאע"פ שלא נשתמש בהם חמץ אלא בצונן אסור להשתמש בהם מצה בחמין”.

ולפי דעת המחבר (שם) האיסור להשתמש בהם הוא רק בלא הגעלה, אבל ע"י הגעלה מותר להשתמש בהם בפסח (אם אינם של חרס). וכן כתב בסעיף טז שם דמדוכה שדכו בה דברים חריפים עם פירורי לחם מותרת בהגעלה. אבל הרמ"א כתב שם (בסעיף טז) שיש מחמירים ללבן המדוכה, וכן נוהגים. וטעמם דמדוכה הוי כבית שאור וחרוסת שחמוצם קשה ואין הבלוע יוצא מהם על ידי הגעלה. [ומקור דבריהם הוא במחלוקת רש"י ור"י (הובא ברא"ש פסחים פרק כל שעה סי' ט), רש"י ס"ל דבית שאור וחרוסת לא מהני להו הגעלה, אבל ר"י ס"ל דבית שאור וחרוסת שהחמץ נבלע בהם בצונן לא

ואפר כו, דזה לא מהני רק להסיר ריח היי"ש, ולא למאן דאמר דלא מהני הגעלה⁶². ואפשר מהאי טעמא המנהג

פשוט שאין עושין יי"ש לפסח רק בטרובען חדשים או דעבדינהו כעין חדתי כנ"ל⁶³.

של יי"ש, עיי"ש. וכן החק יעקב (ס"ק נז) הביא את דברי הט"ז דבבישול במים עם אפר סגי, אע"ג דנקט להלכה כדברי המג"א שנוהגין שלא להשתמש בבית שאור אפילו ע"י הגעלה (עיי"ש ס"ק ט).

(63) בשדי חמד אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה (סי' ז אות ט), דן בענין הכשר היורות ששורפין בהם יי"ש חמץ אם אפשר להכשירם ליי"ש של פסח, והעתיק שם (בד"ה גם ראיתי) כל דברי רבינו בתשובה זו, ואח"כ כתב: הנך רואה כמה החמיר הרב על פי מה שהכריח דלא מהני הגעלה ליורה שמרתיחין בה יי"ש, ומעיד בגדלו שכן המנהג פשוט, ועל המדינות בו יאמר שכן נהגו בכל המדינות. ועם כי מדבריו נראה שלא נהגו כן כי אם בהטרובן [לפי המובן הם הצינורות שהזיעה עולה דרך שם] ליקח חדשים, מכל מקום לפי הטעם שכתב הרב נראה דגם להיורה לא מהני ליה הגעלה. ואולי מלבנין היורה, אבל הטרובען אי אפשר ללבנו, ולכן קונים חדשים. ושם בס' ב"ן הוסיף ידו שנית בענין זה, וביאר הדברים באריכות, והביא ששני מ"ץ נחלקו בדבר הזה, וכתב טעמי המתיר ודחה דבריו, וטעמי האוסר והסכים לדבריו, עיין שם בדבריו, עכ"ל השדי חמד, וראה המשך דבריו שם.

(62) פירוש, דוקא לדעת הט"ז שמעיקר הדין קיימא לן כדעת ר"י דמהני הגעלה לבית שאור וחרוסת, אלא דבחביות של יי"ש יש להחמיר יותר מבית שאור וחרוסת כיון שגם לאחר ההגעלה נרגש בהם ריח היי"ש, ולפיכך סגי בבישול עם מים ואפר להעביר ולבטל את ריח היי"ש שבחביות. אבל לדעת רש"י שמעיקר הדין לא מהני הגעלה לבית שאור וחרוסת מחמת חריפות החמץ שנבלע בהם, גם הבישול במים עם אפר לא מהני. והוא הדין בנידון דידן בחביות של יי"ש שנשתמשו בהם חמץ ברותחין לא מהני בישול במים ואפר אפילו לדעת הט"ז, כיון שגם לדעת ר"י לא מהני להו הגעלה מעיקר הדין. [וראה עוד בענין זה לקמן סי' נב (ד"ה ואמנם הט"ז)].

וכן כתב הגרע"א בהגהותיו על דברי הט"ז ס"ק כז, וז"ל: והיינו כיון דהט"ז הכריע דבכלים שאי אפשר ללבנם מהני הגעלה לבית שאור וחרוסת, אלא דכלי יי"ש חמיר דנרגש הריח, משום הכי מהני לבשל תחלה באפר לסלק הריח. אבל למה דסבירא ל' להמג"א דאנן נוהגין לאסור בית שאור בהגעלה, לא מהני תיקון זה. וראה גם בהגהות מנחת פתים על הט"ז שם. [אבל במחצית השקל ס"ק לט משמע שגם לדעת המג"א מהני בישול במים עם אפר, ואפילו לחביות

סימן נא – השלמה א

נוסח אחר מהתשובה

איך יעלה על דעת רום מעלתו להקל בזה ולגבב כל הקולות יחד באיסור חמץ.

וידע מעלתו⁷⁰ אשר אשתקד נשלח תשובה מהגאון רבי עקיבא איגר נ"י שהחמיר במאד להזהר בעשיית י"ש לפסח, כל שכן שחלילה להקל בכענין הנ"ל. ואפילו לא היה כאן חמץ בעין, חלילה לשנות מנהג כל ישראל שאין עושין י"ש לפסח רק בטרוביבין חדשים או שלבנו, ולא לסמוך על הגעלה אפילו בטרוביבין ישרים. וכבר כתבתי⁷¹ שיש לומר דבית שאור שע"י רותחין לא פליג ר"י על רש"י. ועוד יש כמה גמגומים גדולים להחמיר בהגעלה זו דמעלתו⁷², אלא שאין מהצורך להאריך יותר, ודי במה שכתבתי לעיל.

ואין⁷³ להביא ראיה להקל ממה שכתב בשו"ע יו"ד סי' צט (סעיף ז) וסי' קכב סעיף ה' בשם הרשב"א בתורת הבית הארוך דף קכ"ו ע"ב: אם נבלע איסור מועט בתוך כלי אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו היתר בשפע מותר להשתמש בו לכתחלה כו'. וא"כ נימא כמו כן בנדון זה דאע"ג שיש מעט חמץ בעין כיון שלא יבא לידי נתינת טעם יהיה מותר. אבל באמת זה אינו, חדא דהרא"ה בבדק הבית חלק שם על זה, וכן דעת הטור (סי' קכב), גם כל האחרונים הב"ח (שם ד"ה כתב הרשב"א) והלבוש והט"ז סוף סי' [צט] (ס"ק טו) והש"ך סי' קכב (ס"ק ג) פסקו כהרא"ה [ה] והטור, וגם הפרי חדש סוף סי' קכב (ס"ק ג) כתב לסתור ראיות הרשב"א⁷⁴.

מכתבו⁶⁴ הגיעני. והנה כבר השבתי גם מקודם בא מכתבו להרב המו"ץ דקהילת מיר האראד ישן, הרב ר' אברהם יצחק, שנתיישבתי בזה ג"כ עם הרב המפורסם המו"ץ דקהילת דובראוונא שאין להקל בזה שום אופן, ויש בזה כמה חששות גמורות מדינא.

ומי⁶⁵ שמע כזאת לעשות י"ש של פסח לכתחלה בכלים שאי אפשר לנקותן לגמרי מחמץ בעין ולסמוך על זה דמשהו בטל קודם הפסח, דבהגעלה ודאי לא סמכין על זה אפילו בשאר איסורין, מדבעינן שלא יהיה אפילו קצת חלודה ולא גומות ולא טלאי. ואתיא⁶⁶ בק"ו מהא דגזרינן בכלי חרס דלא מהני מילוי [גומרתא] דלמא חייס עלייהו (פסחים ל, ב)⁶⁷, הרי אף שמדינא שרי גזרינן דלמא⁶⁸.

כל שכן⁶⁹ וקל וחומר בכהאי גוונא שבנדון זה, מלבד דגרע טובא מבית שאור כמו שכתב בלבוש סי' תנ"א סעיף כ"א, עוד זאת [ש]הבית שאור זה נשתמש ע"י רותחין, דהרי אפילו ר"י לא פליג על רש"י רק שאין נראה דבלוע ע"י צונן כו', לכן בבית שאור שתשמישו ברותחין ודאי יש לנהוג כרש"י, דבלאו הכי נמי כתב המג"א (סי' תנא ס"ק לג) דמנהגינן כרש"י, ובכהאי גוונא הט"ז (שם ס"ק כז) ג"כ יודה, וא"כ לא מהני ג"כ מה שכתב הט"ז סוף ס"ק כ"ז: שאם בישל אותו במים כו', דהט"ז סמך על דעת ר"י והרא"ש, משא"כ בבית שאור שעל ידי רותחין דנראה להורות כרש"י, ולרש"י פשיטא דלא מהני בישול במים כו' אף להט"ז. ולכן יפלא מאד בעיני

אפילו בהגעלת שאר איסורים נזהרים ממהו בעין

בנדו"ד לא מהני הגעלה דגריעי מבית שאור

חלילה לשנות מנהג כל ישראל

האחרונים הסכימו דלא כדברי הרשב"א

בגחלים כראוי.
 (68) וגם בנידון דידן יש לחוש שמא לא ינקה הכלי כראוי ויישאר חמץ בעין כשיעור הראוי לנתינת טעם.
 (69) ראה נוסח א' ד"ה ומלבד חששא זו.
 (70) ראה נוסח א' ד"ה ואומר.
 (71) בקטע הקודם.
 (72) ראה לקמן השלמה ג (בתשובה השנית) שלא נגעלו כל הכלים בחום דכלי ראשון רק בעירווי, ואפילו כעירווי ממש לא הוי, עיי"ש.
 (73) לשני קטעים הבאים ראה בנוסח א' ד"ה ואין לדמות זה.
 (74) הרשב"א הביא רא"י לדבריו מהא דאמרינן בע"ז (לג, א"ב)

(64) נוסח זה נדפס לראשונה בשער המילואים ח"א סי' ו, מכת"י מעתיק (1331), ומשם בשו"ת אורח ח"ב סי' קג (בהוצאת קה"ת תשנ"ד). [נוסח זה נמצא גם בכת"י 1844 (טז, א) בשינויים קלים, ובראשו: "הועתק מגוף כתי"ק נידון ענין הנ"ל". ובסופו: "זה הוא ענין הנ"ל בלשון אחר"].
 רוב הדברים נתבאר בהערות לנוסח א', וכאן ביארנו רק מה שנתחדש בנוסח זה.
 (65) לתוכן קטע זה ראה גם בנוסח א' ד"ה ואמנם.
 (66) מכאן ועד סוף הקטע ליתא בנוסח א'.
 (67) שגזרו חכמים שלא ללבן כלי חרס ע"י שימלאהו כולו בגחלים, שמא יחוס עליו בשביל שלא יפקע הכלי, ולא ימלאנו

קיב

צמח

אורה חיים סימן נא (השלמה א)

צדק

גם הרשב"א
לא התיר
אלא בבלוע
ולא
במשות
בעין

ועוד והוא העיקר, דאפילו הרשב"א לא כתב כן רק גבי איסור בלוע, אבל בנדון זה שהחמץ בעין פשיטא ופשיטא דהוי ממש דין מבטל איסור לכתחלה גם לפי דעת הרשב"א, וכמבואר להדיא מלשונו בתורת הבית הארוך שם דף קכ"ו ע"ב שכתב: ואפילו איסור משהו איז מבטלין לכתחלה, ומיהו אם נבלע כו'. הרי בפירוש דרק גבי בלוע התיר, אבל לא באיסור משהו בעין. וכן חילק בהדיא הריב"ש בתשובה סי' שמ"ט לדעת

הרשב"א, הובא בפרי חדש (שם). כל שכן באיסור חמץ אפילו לפני הפסח דחמיר טובא משארי איסורי דאורייתא, כיון שיש גדולי הגאונים ז"ל דסבירא להו דאפילו טעם חמץ שנתבטל דחוזר וניעור בפסח, וכן פסק הפרי חדש סי' תמ"ז סעיף ד' אפילו דייעבד. ומלבד החמץ בעין, הנה גם מצד הבלוע בהכלים יש לומר דלא מהני הגעלה, לפי שבנדון זה (חסר בהעתק):

ובחמץ יש
עוד טעם
להחמיר

והפרי חדש דוחה ראייתו, וכתב שטעם ההיתר הוא משום שהיין נותן טעם לפגם במים או בשאר משקים. ואע"פ שנותן טעם לפגם אסור לכתחילה, היינו דוקא היכא דשייך לגזור אטו היכא דנותן טעם לשבח, אבל הקנקנים הללו שלעולם לא יתנו טעם לשבח מותר להשתמש בהם אפילו לכתחילה.

דקנקנים של עכו"ם שנתן לתוכן יין מותר לישראל ליתן לתוכן מים ושאר משקין ואפילו לכתחילה. וביאר הרשב"א טעם ההיתר, דכיון שעיקר תשמישן של הקנקנים הוא בצונן, והיין הנבלע בהם בצונן אינו אלא שיעור מועט שאינו יכול לבוא לידי נתינת טעם, לפיכך מותר להשתמש בקנקנים אפילו לכתחילה.

סימן נא – השלמה ב

תשובת רבינו בנדון היי"ש הנ"ל – אם בדיעבד יש היתר למוכרו

הראשון קודם ראש השנה העבר, וכתב שחלילה לסמוך על מכתבו להתיר היי"ש, והדבר ידוע גם להמו"ץ מ' זוסיא טרם נסעו מכאן. והגם שלפי דברי מכתבו שיש איזה רבנים המתירים⁸⁰, אמנם אני אינני נמנה עמהם להתיר היי"ש לפסח (מצד הדין הגמור, וכפי הטעמים אשר עמדו).

ומלבד שורת הדין, פוק חזי כמה החמירו גאוני וחכמי הדור, הלא הם הגאון הגדול המנוח מ' עקיבא איגר ז"ל⁸¹ ובית דינו ושאר רבנים הגדולים⁸², ומשום חומר איסור חמץ בפסח גדרו גדר בענין היי"ש לפסח אפילו במקום שאינו אלא משום חששא וגזירה בעלמא, וכל שכן בנדון דידן, וככל פרשת האמור:

ויוכל לצפות לרחמי שמים שימלא חסרונו, ויצו ה' את הברכה מרובה בכל משלח ידיו בכפלי כפלים, ברכת ה' היא תעשיר כאוות נפשו, ובכל אשר יפנה יצליח:

להרבני⁷⁵ הנגיד מ' חיים מ' דונאייטעווסקי⁷⁶

מכתבו הגיעני. וכדבר אשר שאלני חוות דעתי על דבר היי"ש אם רשאי למוכרו לפסח הבא עלינו לטובה. תמיה לי מילתא טובא, שהרי תיכף שהגיע לידי שאלה זו נדון היי"ש בקיץ דאשתקד, השבתי שאי אפשר לענ"ד להתיר יי"ש זה לפסח בשום אופן⁷⁷, וגם בהיות פה המו"ץ מ' זוסיא⁷⁸ בקיץ הנ"ל גיליתי לו דעתי, ובפרט טרם נסעו מכאן בחול המועד סוכות העבר אמרתי לו בפה מלא שלענ"ד אין לזה שום היתר, גם הראיתי לו הטעמים בזה, ואמרתי לו בדרך עצה שלא יטריח עוד את עצמו, וגם לא ירבה הוצאות למעלתו עוד בנסיעתו להשיג היתר ממני, כי לענ"ד אי אפשר להתיר, אין זה אלא שלא הגיד זאת למעלתו.

ואחרי אשר הודיע אותי את כל זאת, הנה גם עתה אין מה לחדש, כי לא נתחדש אצלי צד היתר. וגם הרב ר' יצחק אייזיק מוויטעבסק⁷⁹ כבר חזר מהיתרו

79) בעמח"ס שו"ת פני יצחק, שכתב תשובה להיתר, כמבואר בדברי רבינו לקמן השלמה ג (ד"ה והנה להמו"ץ), וראה שם הערה 90.

80) ז"ל המעתיק בכותרת לשאלה (בכת"י 1844): כתב הכשר מהרב מ' חיים רפאל בהרב מ' אהרן הלוי משטארשעליע. ואתו עמו באו על החתום: ר' ברוך ב"ר מנחם מענדל. ר' נתן שניאור בלא"א מ' יעקב הלוי. ר' מנחם מענדל ב"ר ישראל ליפשיץ שו"ב דלאחוויתש. ר' אברהם ב"ר משה הכהן, ור' שמעון ב"ר אברהם ש"ץ דלאחוויתש [הכתב הכשר עצמו לא נמצא שם].

וראה גם לקמן השלמה ג (בתשובה השנית) ד"ה וכבר כתבתי.

81) נסתלק י"ג תשרי תקצ"ח.

82) נדפס לקמן בהשלמה ה.

75) תשובה זו הגיעה לידינו בכת"י מעתיקים (1331. 1844 טז, ב). נדפסה לראשונה בשער המילואים ח"א סי' ו, ואח"כ בשו"ת או"ח ח"ב סי' קד (בהוצאת קה"ת תשנ"ד). ובהערות כ"ק אדמו"ר זי"ע בשעה"מ שם: שו"ת אלו הם בהמשך לשו"ת או"ח סי' נא"נב על דבר האיטור להגעיל כלים של בית עשיית יי"ש.

תשובה זו נדפסה גם באגרות קודש לרבינו (קה"ת תשע"ג) אגרת כז. ומתוכן הענין נראה שנכתבה בחורף תקצ"ח.

76) הנגיד מ' חיים קנה מאת האדון של הזאוואד את הרשות לעשיית היי"ש, כמבואר בדברי השואלים.

77) ראה לעיל בגוף התשובה בתחילתה: והסכמנו שאין להקל בזה בשום אופן בעולם.

78) ר' יקותיאל זוסמאן חפץ מו"ץ דלאחווית, שהכשיר את הזאוואד לעשיית יי"ש, ואליו נכתבה גוף התשובה הנ"ל.

סימן נא – השלמה ג

תשובת רבינו בענין זה אל הרה"ג הרה"ח מוהר"ר נחמי' הלוי מדובראוונע בעהמ"ם שו"ת דברי נחמי'

חמץ ומצה פ"א ה"ב) בענין שאור שנפסל מאכילת כלב. גם על דבר ההגעלה צידד בצירוף שעל ידי הסיד נתקלקל טעם הבלוע. סוף דבר פסק להתיר⁹⁰.

ובאמת קשה עלי להעמיק העיון בזה מכמה טעמים, וגם כי אני מכיר כלל מהות הזאווה והכלים, לכן אדרבה לכאורה ראוי ונכון לחזק ידי הרב ר' יצחק אייזיק מהאמיל, שאם דעתו לאסור – שיתאמץ בזה, וגם אפשר נכון שיבאר כל זה הטיב בטעם ועיון. גם מה שכתב שיכול להשיג עוד מרבנים גדולים, נכון הדבר. אך לא לזכור ממש כן לו בשמי. ולכן מעלתו ישיב לו כראוי ונכון, מה שיכתוב בשמי ומה שיכתוב מדעת עצמו.

על⁸³ דבר היי"ש של פסח דלאכעוויץ⁸⁴, כבר הודעתי להרב ר' יצחק אייזיק מהאמיל שהשבתי שאין להקל כלל וכלל – רק מכתבי לא הגיע אליו עדיין⁸⁵. אמנם האמת שלא עיינתי בזה כדבעי, כידוע למעלתו, ולכן במכתבי לשם לא פירשתי בפירוש לאסור היי"ש דיעבד גם כן, אף שיובן מסתמא כן.

והנה להמו"ץ דלאחעוויץ⁸⁶ השבתי שאין להקל אף דיעבד⁸⁷. ונסע מכאן לוויטעפסק, והשיג היתר מהרב ר' אייזיק דייך צדק ורב דשם, ובא לכאן⁸⁸ ושלח לי להראות היתר הנ"ל, וראיתי כתוב שם הטעם משום שעל ידי הסיד נפסל החמץ שבקאנפטקע⁸⁹ מאכילת כלב ואינו פוסל תערובתו, ופלפל בדברי רמב"ם וראב"ד (הל'

תשובת רבינו שנית בענין זה אל הנ"ל

נמצא טעם על זה⁹⁴, משום שהד' כלים הגדולים שהם בית שאור גמור לא הגעילו רק בעירו דכלי ראשון, ואפילו כעירו לא הוי כיון שנמשך עשרים אמה ויותר⁹⁵. [ו]לא דמי כל כך למה שכתב בש"ך סי' [צ"ב] ס"ק ל"ד דהוי כעירו⁹⁶, דהתם משמע לכאורה שנמשך

אהובי⁹¹ ידיד נפשי, חתן דודי, הרב הגאון וכו' מו"ה נחמי' נ"י

על דבר היי"ש של פסח⁸⁴, כבר בקשתי לשית פנאי לזה מיד⁹², כי הגיעני שאלה זו מבן דודי הרב הגאון ר' אהרן מקרעמענצוג⁹³, וגם דעתו להתיר, ולכאורה לא

אפילו בדיעבד יש להחמיר משום שלא הגעילו בכלי ראשון ממש

[חלק מהתשובה נדפס גם באגרות קודש לרבינו (קה"ת תשע"ג) אגרת כח]. ולא הגיעה לידינו בכת"י. מתוכן הענין נראה שנכתב לאחר הפסח שנת תקצ"ח.

92 ראה בתשובה הקודמת.

93 בן הרבנית פריידא בת אדה"ז ובעלה מוה"ר אלי' ב"ר מרדכי ראה אודותיו בתולדות חב"ד ברוסיא הצארית פרק לו.

94 אפילו אם נאמר דביעבד יש לסמוך על דעת ר"י דמהני הגעלה לבית שאור וחרוסת (ואפילו כשנשתמשו בהם ברותחין).

95 שהמים הרותחין נזחלו על גבי הכלים הרחבים ביותר, כמתואר בפרטיות בדברי השואלים. ואפילו אם נאמר שעירו מכלי ראשון יש לו דין כלי ראשון, מכל מקום לאחר שנמשכו המים בשטח גדול כזה, בוודאי נתקררו קצת ואין בכחם להפליט את האיסור הבלוע בכלים. [ועל דרך שכתבו התוס' בשבת (מ, ב ד"ה ושמע מינה) בטעם החילוק בין כלי ראשון לכלי שני, שהדפנות מקררות את התבשיל].

96 ברמ"א שם (סעיף ז): „וקלוח מן הקדירה רותחת שהלך אל קדירה צוננת – אם נפסק הקלוח מן הקדירה הרותחת קודם שהגיע

83 תשובה זו הגיעה אלינו בגוכתי"ק (1021 פה, א), ונדפסה לראשונה בשער המילואים ח"ה סימן יב. מתוכן הענין נראה שנכתבה בחורף שנת תקצ"ח.

84 אם מותר למוכרו כיון דהוי בדיעבד.

85 מכתב זה לא הגיע לידינו.

86 מוה"ר יקותיאל זוסמאן חפץ.

87 ראה לעיל בגוף התשובה בתחילתה: והסכמנו שאין להקל בזה בשום אופן בעולם.

88 בתשרי שנת תקצ"ח, כמסופר לעיל שם.

89 סתימת החביות (מקנבוס), ראה לעיל בדברי השואל בתיאור מעשה הזאווה (ד"ה וכל הכלים).

90 תשובת מוה"ר יצחק אייזיק נדפסה לראשונה בקובץ יגדיל תורה חוברת כב סי' קט (בתאריך ח"י אלול תקצ"ז), ונדפסה גם בנספחים בסוף הכרך. [וראה לעיל השלמה ב (ד"ה ואחרי) שלבסוף חזר בו מוהרי"א מהתירו הראשון].

91 תשובה זו נדפסה לראשונה בשו"ת דברי נחמי' חלק או"ח סי' כט, ואח"כ בשו"ת צמח צדק ח"ב סי' קא (בהוצאת קה"ת תשנ"ד),

על גבי כירה חמה, כמו שכתב בתרומת הדשן סי' קפ"א⁹⁷. וגם אי הוה עירווי אין להתיר בית שאור אפילו לר"י (הובא ברא"ש פסחים פ"ב סי' ט) על ידי זה⁹⁸.

ולהתיר כל זה משום דיש אומרים שחמץ קודם איסורו נקרא היתרא בלע⁹⁹, וזהו סברת בית דין הנ"ל, לא מצינו כזאת רק גבי ליבון לכלי ראשון¹⁰⁰, וגם על זה אין המסקנא כן¹⁰¹. מלבד חששא דחמץ בעין¹⁰², שאפשר על זה יספיק הסייד¹⁰³ – אם אמת כדבריו¹⁰⁴,

אין להקל מטעם היתירא בלע או משום שנפסל מאכילת כלב

וגם וודאי כמה כלים שלא היה סיד לבטל את החמץ מאכילת כלב, וחששא דמבטל איסור¹⁰⁵. ועיין בהרא"ש (פסחים פ"ב סי' א) גבי אלמורי¹⁰⁶.

וכבר כתבתי שלא עיינתי, על כן נא להודיעני דעתו היטב, אם מוטל עלי להשיב לכן דודי הנ"ל וכהאי גוונא שיש לאסור היי"ש, או להיות שב ואל תעשה, ור"ז יוכל להגיד שקרים בשמי, גם לפי דבריו הרה"ג המו"ץ דשקלאב נ"י¹⁰⁷ התיר לו, אך קרוב

ובהערה 13 שם].

101) כמבואר בשו"ע סי' תנא (סעיף ד). [ובשו"ע אדה"ז שם (סעיף יג) הביא שתי הדעות, וכתב שהעיקר כדעת המחמירים, אלא שבמקום הפסד מרובה או מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך על דעת המקילים].

102) ואע"פ שהחמץ בעין נתבטל בששים קודם הפסח, יש לחשוש לדעת האומרים שחוזר וניעור בפסח.

103) הדברי נחמי" בתשובתו (לקמן ד"ה והעיקר) דייק מלשון רבינו ״על זה יספיק הסייד״, שהסיד מהני רק לגבי החמץ בעין שנשאר בכלי, אבל החמץ הבלוע בכלי לא נפגם ע"י הסייד. וכתב על זה שאינו יודע מהיכן פשוט לו לרבינו דבר זה, ומאי שנא מבישול עם מים ואפר המבואר בשו"ע יו"ד סי' צה (סעיף ד) שהאפר פוגם את הטעם הבלוע בכלי.

104) שמילאו את כלי הזאוואד בסייד המפסיד את החמץ מאכילת כלב, ומבואר בשו"ע (סי' תמב סעיף ט) שחמץ שנפסל מאכילת כלב קודם הפסח מותר לקיימו בפסח. [ומה שכתב הט"ז (סק"ח) שאע"פ שנפסל מאכילת כלב אסור באכילה, היינו דוקא לאוכלו בפני עצמו משום דאחשביה לאוכל, משא"כ בנדון דידן].

105) שאם ביטל איסור במזיד אסור למבטל עצמו ולמי שנתבטל בשבילו (כמבואר ביו"ד סי' צט סעיף ה).

106) ז"ל הרא"ש: ויש מי שאומרים המוריים שעושין האידינא שקורין אלמרי" שמשמין בו לחם קלוי שמותר אחר הפסח, חדא שהחמץ ע"י תערובות שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, ועוד שהרי חרכו קודם זמנו ומותר בהנאה אחר זמנו. ואנן חזינו לרבנותא דאסרין ליה לאחר הפסח, דלא שרי ר"ש אלא כגון דעריב שלא בכונה, אבל לערובי ולשהויי לא.

ובקונטרס אחרון לסי' תמב (ס"ק ה) ביאר אדה"ז בכוונת הרא"ש, שטעם האיסור ״לערובי ולשהויי״ הוא משום שכן דרך תיקון עשייתו של המוריים שמשמין בו לחם קלוי, ולפיכך חשוב הוא ואינו בטל אפילו באלף. ודוקא בדבר שאין דרך עשייתו על ידי תערובת חמץ רק שהוא רוצה לערב בו חמץ באקראי בעלמא כדי שלא יצטרך לבערו מתבטל החמץ בששים (כמבואר בשו"ע אדה"ז שם סעיף ו). וראה גם לקמן סי' נג ד"ה ועל כולם. [וכנראה דס"ל לרבינו דגם בנדון דידן נחשב כאילו דרך עשייתו כן, כיון שאי אפשר לעשות את היי"ש אלא ע"י ביטול האיסור. וצ"ע].

107) מוה"ר גרשון. ראה אודותיו ב,צמח צדק – מפתחות (קה"ת תשנ"ט) עמ' קנט.

אל הצונן הוי נמי ככלי שני, ואם לא נפסק הוי כעירווי והקדירה הצוננת נאסרה – אם היד סולדת בקלוח הנוגע בקדירה". וביאר הש"ך בכוונת הרמ"א, דאע"פ שנזחל על גבי כירה, כיון שלא נפסק הקילוח אין המים מתקררים מן הכירה, ודינו כעירווי ממש.

97) מקור דברי הרמ"א הוא בתה"ד שם, ואיירי בקדירה מליאה חלב רותח שפותה אצל האש על הכירה, ומחמת הרתיחה יצא החלב משפת הכלי ונזחל ונמשך בקילוח בלי הפסק דרך דפנות הקדירה על גבי הכירה, עד שהגיע אצל בשר שהי' ג"כ על גבי הכירה. והבין רבינו בדברי התה"ד דאיירי בכירה רותחת שהאש בוערת בה, ולפיכך אינה מקררת את המים הנזחלים עליה. וכן כתב רבינו בפסקי דינים ליו"ד סי' צב סעיף, וז"ל: ״והנה המעיין בתה"ד יראה דמירי בנשפך על גבי כירה חמה״, וראה המשך דבריו שם.

[והדברי נחמי" בתשובתו (סי' ל). נדפסה לקמן אחר תשובה זו] השיג על רבינו, והביא ראייה מדברי התה"ד דאיירי אפילו כשנזחלו המים על גבי כירה צוננת. והביא כן גם מהפמ"ג (בשפ"ד שם) והחוות דעת (ביאורים ס"ק כג). וראה בחו"ד שם שדינו כעירווי רק לענין שמפליט ומבליע כדי קליפה, אבל אין בו כח לבשל כדי קליפה כעירווי ממש].

98) דכלי שתשמישו בחום כלי ראשון ממש לא די לו בהגעלה ע"י עירווי מכלי ראשון, כמבואר בסי' תנא (סעיף ה).

99) כן כתבו התוס' בפסחים (ל, ב ד"ה והלכתא) ובחולין (ח, א ד"ה שלבנה) והרא"ש בע"ז (פ"ה סי' לד) בשם רבינו תם.

100) דכלי שתשמישו בחמץ ע"י האור והגעילו אותו בכלי ראשון קודם הפסח מותר להשתמש בו בפסח, שטעם הקלוש שנשאר ע"י ההגעלה אין כדאי לחול עליו איסור חמץ בפסח. אבל כלי שתשמישו ע"י חום כלי ראשון שהגעילו אותו ע"י עירווי מכלי ראשון אין הטעם נקלש כל כך, ואפשר לחול עליו איסור חמץ.

והדברי נחמי" בתשובתו אל רבינו (לקמן ד"ה גם מה שכתב עוד לצרף) כתב על זה: ״ודאי דשפיר כתב כ"ק דלא מצינו חילוק זה לענין הגעלה. וראיתי באיסור והיתר הארוך כלל נ"ח סוף סי' מ"א שכתב בהדיא ובהגעלה אין חילוק אי בלע מאיסורא כו'. (אלא שלפי זה צע"ק מה שכתב מוח"ז רבינו ז"ל סי' תנ"א סוף סעיף כ"ה עיי"ש) עכ"ל. וכוונתו למ"ש בשו"ע אדה"ז שם דכלי שנשתמשו בו בחמץ בכלי ראשון העומד אצל האש מותר להגעילו בכלי ראשון שהעבירוהו מן האש, לפי שיש לסמוך על האומרים שאפילו כלי שנבלע בו חמץ על ידי חום האור מועלת לו הגעלה בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו מן האש [ראה לקמן סי' נב ד"ה ואף שיש חולקים,

שמשקר, וגם לא הראה לו כל הניירות של האוסר. נא להודיעני על ידי מוסר כתב זה:

ידידו דורש שלומו

מנחם מענדיל

תשובת בעל הדברי נחמי' לרבינו על דבריו הנ"ל¹⁰⁸

נסך לזרוק רותחין לתוכה ולהפך ולגלגל החבית לא חשיב אפילו עירווי. עם שיש לדחות דהיינו משום דמסתמא נוחים המים מעט כשזורקם במקום אחד, ואח"כ כשמגלגל הרי זה כעירווי מכלי שני, וכן משמע מדברי התוס' דזבחים דף צ"ה סוף ע"ב (ד"ה עירה). מכל מקום מדחזינן שהקפיד ר"י שישפוך על כל נסר ונסר בפני עצמו דוקא, וגם ר"ת לא התיר שם אלא משום דכל החבית הוא כלי אחד כמ"ש הרא"ש (עבודה זרה פ"ב ס"ב) שם בשמו, וכעין זה הוא במרדכי פרק בתרא שם (רמז תנח) בדברי ר"ת: שכל החבית מחוברת כו' – מכל זה משמע שיש חילוק בין כשהחילה הולכת רק בכלי אחד או בכלי לכלי כו'.

ועייין מ"ש המרדכי עוד שם: אבל אין לזרוק המים דרך משפך לחבית, דנמצא החבית כלי שלישי עכ"ל. דלכאורה נידון דידן הוא ג"כ כעין זה (ואולי יותר גרוע דרך צינור וחלעדניק להכלי כו'). והכל צריך עיון.

אך כל זה למותר, דוודאי גם עירווי גמור לא מהני לבית שאור לכולי עלמא, וכדאיתא בהדיא בתשובת מהר"ם ב"ב (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ח"ד ס"י תלט). וכן הוא במרדכי [פסחים] פרק כל שעה (סי' תקס"ד), עיי"ש שכתב: אבל [אין] לערות רותחין על כלים כו', כגון אגני דלישה כו' אין להם תקנה כו'. וגם מצד שלא העלו המים רתיחות (בחלעדניק וכה"ג. וגם לפי מכתב ר' זוסמאן כן ה"י), וזה מעכב בדיעבד, כמ"ש האליה רבא סי' תנ"ב סוף סק"ה באותן שתשמישן בכלי ראשון, והוא הדין בבית שאור.

ומה שכתב שם ר' זוסמאן¹¹³ מדברי התרומת הדשן סי' קל"א להקל בכלים שתשמישן בצונן, על כרחך זה אינו כי אם בכלוע ע"י כבישה, כחבית דיין נסך, וכמ"ש המ"ץ האוסר מדברי מוח"ז רבינו ז"ל סי' תנ"א סעיף ס"א. והגם שלכאורה מדברי הטור סי' תנ"א גבי חבית של חרס

המוסר כתב זה נשאר ללין פה, אמרתי לעיין מעט כסומא כו', ולכתוב רק כדי לעורר העיון.

מה שכתב כ"ק שיח"י¹⁰⁹ דמה שכתב הש"ך (סי' צב ס"ק לד) דהוי כעירווי – משמע דהיינו בכירה חמה. איני יודע מאין משמע, וההיפוך מבואר בפמ"ג (שפ"ד שם) וחוות דעת (שם ביאורים ס"ק כג) ושאר אחרונים. וכן נראה להדיא לכאורה מהרא"י שהביא התרומת הדשן (סי' קפ"א) מאמבטי דפרק כירה (שבת מ, ב) שהחמין היו נמשכים לתוכה על גבי קרקע כו', והרי קרקע ודאי צוננת¹¹⁰ (ונפלאתי מה שכתב כ"ק על זה: כמו שכתב בתרומת הדשן¹¹¹).

אך מכל מקום נראה זה אמת דעירווי כזה גרע מעירווי דרך אויר, מצד הסברא דדפנות מקררות, ורא"י ממ"ש הפמ"ג שם דאף לפי דעת הש"ך (סי' קה סק"ה) דגם בנפסק הקילוח אוסר כדי קליפה, הכא שרי עיי"ש.

גם מה שכתב כ"ק שיח"י¹⁰⁹: כיון שנמשך כ' אמה ויותר. סברא נכונה היא לכאורה, דהכי נאמר דגם אם נמשך כמה פרסאות (כמו נהר מחמי טבריא) יש לו דין עירווי. וצריך עיון מה הגבול בזה (בשלמא דרך אויר לא משכחת כל כך שילך העירווי בריחוק גדול כל כך כו').

גם נראה דהכא בנידון דידן שנמשך ונחל דרך ב' כלים (הצינור והחלאדניק) להקוואשניק, יש לומר שגרע טפי, וכל שכן שמן החלאדניק להקוואשניק הולך בעירווי דרך אויר ג"כ¹¹², דנצטרפו כאן ב' מיני עירווי ביחד (ודאי) יש לומר דגרע טפי. שעל פי זה לכאורה יש לתרץ דברי איסור והיתר הארוך (כלל לד דיו כא) שנתקשו בהם הפמ"ג סי' צ"ה בש"ך ס"ק י"ח, והחוות דעת בסי' צ"ב (ביאורים) ס"ק כ"ג עיי"ש.

וקצת סמך לזה י"ל ממה שכתבו התוס' בע"ז דף ל"ג ב' ד"ה קינסא, דהגעלה שהתיר ר"ת לחבית של יין

108 נדפסה בשו"ת דברי נחמי' סי' ל.

109 בד"ה על דבר.

110 ראה בהגהות דגול מרבבה על הש"ך שם.

111 וראה מש"כ רבינו בפסקי דינים ליו"ד סי' צב סעיף ז, וז"ל:

והנה המעייין בתה"ד יראה דמיירי בנשפך על גבי כירה חמה. אבל להט"ז ס"ק כ"ו דלעיל צריך לומר דמיירי בשאין היד סולדת בה

בהכירה, דאל"כ יש לקלוח זה דין כלי ראשון כנ"ל אפילו נפסק, וצ"ע.

112 כי ה"קוואשניק" הוא תחת ה"חלאדניק", כמתואר היטב בדברי השואלים.

113 הדברים שהובאו בקטע זה בשם ר' זוסמאן ליתא בתשובתו שנדפסה בנספחים בסוף הכרך.

משכר שהתיר רבינו יואל ע"י הגעלה משום שתשמישו בצונן, ועל זה כתב הטור שלא נראה כן מדברי רב האי (הובא בר"י גיאות הל' פסחים ע"מ רצג) ממ"ש גבי כלי לישא כו', א"כ משמע דס"ל ששניהם שוים להקרא תשמישן בצונן, ושונים בדינן. הנה מהר"ח בהגהותיו תירץ באמת דחלוקין הן עיי"ש. וגם מדברי הטור גופא מוכח לחלק ביניהם, שהרי כאן גבי חבית של חרס שקיל וטרי אי מהני הגעלה, וגבי בית שאור ובית חרוסת החליט בפשיטות דאם הם של חרס לא מהני הגעלה. וכל שכן שכן מוכרח בשו"ע, שבסעיף כ"א גבי חבית של חרס החליט דמהני הגעלה, ובסעיף כ"ב בבית שאור ובית חרוסת החליט דבשל חרס לא מהני הגעלה. (ובדברי הטור במ"ש: ומדברי רבינו האי יראה כו', כנ"ל. על כרחך [צריך] לדחוק דרק הי' נראה לומר כן (לכאורה), ולדינא סבירא ליה כמ"ש מהר"ח הנ"ל דלא פליגי. או דסבירא ליה לחלק בין בית שאור ובית חרוסת שהן חריפים בעצמם, לכלי לישא כו'. או דראיתו מרבינו האי הוא רק מהלשון, ממה שכתב בפשיטות כל כך לאסור בכלי לישא משום שכלי חרס אין לו תקנה כו', ומשמע קצת דכלל גדול הוא בכל תשמיש צונן, ככבישה כו'. וכל זה דוחק, וצ"ע"ק).

ועכ"פ לדינא, מאחר שבתשובת מהר"מ ב"ב ובמרדכי מבואר בהדיא דבבית שאור לא מהני עירוי, ולא נמצא מי שחולק על זה בהדיא, ודאי כן הלכה. ועל כרחך לומר שאין אלו בכלל כלים שתשמישן בצונן שהקילו בהם ע"י עירוי. וממילא הוא הדין לענין מעלה רתיחה ג"כ דין הבית שאור כחמי האור דכלי ראשון, כדמוכח מדברי התרומת הדשן גופא שתלוי זה בזה, וביותר מבואר כן בפסקים סי' ק"נ.

ומה שכתב ר' זוסמאן¹¹³ דמבואר בר"ן דפסחים דבית שאור שוה לחורפי' דיי' נסך, נראה כוונתו על מ"ש הר"ן (פסחים ט, א בדפה"ר, ד"ה אבל הרב אלפסי ז"ל) בתירושו לגירסת הרי"ף גבי בית שאור. אבל שגה ברואה, דכתב כן על סתם כלי חמץ, לא על בית שאור עיי"ש. אלא שבמלחמות שם (ד"ה אמר הכותב לפי דעת) כתב בהדיא דבית שאור דומה לכלי שמכניסים לקיום דגבי יין נסך. אבל נראה דלא קשה מידי, דלשיטתו אזיל דסבירא ליה (ע"ז לג, ב ד"ה וכלי עץ) גם גבי יין נסך לא מהני עירוי מכלי ראשון, וכמ"ש הר"ן בשמו פרק ב' דע"ג (יב, ב בדפה"ר, ד"ה קינסא) (גבי קינסא), וסבירא ליה ג"כ

דמילוי מעירוי ג' ימים עדיף גם מהגעלה גמורה כו', עיי"ש).

גם מה שכתב ר' זוסמאן עוד¹¹³ דיש להביא ראי' מדברי המג"א דסי' תמ"ז ס"ק כ"ה שמדמי י"ש ליי' נסך כו'. דברי שטות הם, ואין להאריך.

גם מה שכתב עוד¹¹³ לצרף סברת האומרים דחמץ נקרא היתרא בלע, וכן כתב כ"ק שיחי¹¹⁴ בשם הרא"ש (פ"ב סי' א). וודאי דשפיר כתב כ"ק דלא מצינו חילוק זה לענין הגעלה. וראיתי באיסור והיתר הארוך כלל נ"ח סוף סי' מ"א שכתב בהדיא: ובהגעלה אין חילוק אי בלע מאיסורא כו'. (אלא שלפי זה צ"ע"ק מה שכתב מוח"ז רבינו ז"ל סי' תנ"א סוף סעיף כ"ה עיי"ש¹¹⁵):

אמנם בגוף דין מעלה רתיחה הנ"ל, לכאורה צ"ע מדברי המג"א סי' תנ"א סק"ז דמשמע לכאורה שדי ביד סולדת בו בלבד. (ובסי' תנ"ב איני יודע כעת אם הזכיר בהדיא מעלת רתיחות דוקא). אלא שמוח"ז רבינו ז"ל תיקן גם שם וכתב בסוף סעיף י"ד: שמעלין רתיחות כו'. ובאמת שכן מבואר בהדיא בתרומת הדשן שם בשם סמ"ק (מצוה ריג בהגהות אות ה) דיד סולדת בו לא סגי. ועיי' ט"ז ביו"ד סי' צ"ד סק"ג. אבל לכאורה מקור דין זה תלוי בפירוש שהעבירן מרותחין שבפרק כירה (דף מ"ב ע"א), והתם קיימא לן בסי' שי"ח סעיף ט' שדי ביד סולדת בו. וכן הוא בשו"ע מוח"ז רבינו ז"ל שם (סעיף יז). (ולא כהגהות מרדכי (שבת רמז תנו) שבב"י (שם ד"ה כלי ראשון) וט"ז שם (ס"ק יב)). ולכאורה זה תלוי בטעמי פעולת הגעלה, שלהאומר שהוא משום שטבע הרתחין לבלוע ולא לפלוט¹¹⁶, וטבע זה היא רק במעלה רתיחות לא ביד סולדת בו (עיי' בדברי מוח"ז רבינו ז"ל סי' תנ"ב סעיף י"ח), וא"כ גבי הגעלה בעינן רותחין יותר (אף) מבישול דשבת, אבל הרי לא קיימא לן כדיוקא זו להלכה. וצ"ע בכל זה, ואין פנאי.

וראיתי בפמ"ג ביו"ד סי' צ"ד (מש"ז) סק"ג דהא דבעינן מעלה רותחין הוא משום כבולעו כן פולטו. אך א"כ משמע דאי בלע ע"י יד סולדת בו בלבד די בהגעלה דיד סולדת בו גם כן. וביותר משמע כן מדבריו בסוף סי' ס"ח (מש"ז סק"ט) עיי"ש בדין הראשון. ולא משמע כן מסתימת השו"ע בסי' צ"ד (סעיף ג), דמשמע דלעולם הכף אסור (ומי לא עסקינן נמי שבליעתה היה רק ע"י יד סולדת בו כו').

(116) היינו לבלוע בתוכו את טעם האיסור, ולא להפליט הטעם מתוכו לתוך הכלי.

(114) ד"ה ולהתיר כל זה.
(115) ראה לעיל הערה 103.

הגעלה. אמנם למעשה בהפסד מרובה עדיין צ"ע רב. והעיקר שעולה על דעתי לכאורה אולי יש לצדד להקל הוא מצד ביטול בס' קודם הפסח, דיש לומר דבהגעלה כמה פעמים על כל פנים הוקלש ונתמעט הבלוע, ושוב יש ס' (ובהצטרף כל הי"ש כו' וצ"ע). ויש לעיין במה שכתב מוח"ז רבינו ז"ל ס' תנ"ב סוף סעיף כ"ב (ובתוס' חולין דף ק' ע"ב ד"ה בשקדם).

והעיקר לא ידעתי לכאורה כעת למה פשוט ל' לכ"ק דלגבי הבלוע לא מהני הסיד כלל לעשותו נותן טעם לפגם (קודם הפסח כו'), ומאי שנא ממ"ש הרב ב"י בשו"ע יו"ד ס' צ"ה סעיף ד' דע"י אפר הוי נותן טעם לפגם. ויש מהאחרונים דסבירא להו לגמרי כן להלכה (אפילו לכתחילה, עיין פרי תאר (שם סק"ו)). ועכ"פ בהפסד מרובה נראה דרוב האחרונים מקילים, עיין פרי חדש (שם ס"ק יט) ושאר אחרונים¹²⁰. וכל זה בלי עיון הראוי כלל. ואם יעיין כ"ק שיחי' בקשתי שימחול להודיעני גם כן מה שיעלה בידו, בפרט בענין הסיד למה לא נתקבל כל כך דברי הרב ר' אייזיק דיין צדק (וגם איהו חזר בו כו'). וכעת לכאורה איני יודע מאי פשיטא כל כך, וכנ"ל:

בענין [חמץ] בעיון, אשר וודאי נשאר – לפי מה ששמעתי מר' זוסמאן עצמו – לכאורה אם הי' חשש שמא נשאר פירור בתוך הי"ש של פסח, וודאי הי' חומרא גדולה מזה שיאסר בתוך הפסח, אבל שמעתי מר' זוסמאן שמסננין כו'. ובענין ביטול איסור לא עיינתי כעת כלל:

חתן דודו, ידידו דורש שלומו

נחמיה בירך מדובראוונע

ושוב מצאתי כן בהדיא באיסור והיתר כלל נ"ח סעיף מ', דאפילו אם נאסר רק ע"י יד סולדת בו בעינין הגעלה במעלה רתיחות דוקא. (א"כ על כרחך אינו משום כבולעו כך פולטו, אלא צריך לומר לכאורה שהוא מטעם שטבע פעולת הגעלה הוא דוקא במעלה רתיחה כנ"ל. וצריך עיון דלא קיימא לן הכי, כנ"ל. גם א"כ למה בנאסר ע"י עירוי וכהאי גוונא די בהגעלה ביד סולדת בו, כמ"ש מוח"ז רבינו ז"ל ב[סי'] תנ"ב סעיף ג', ומשמע לפענ"ד אפילו אי נאסר בעירוי שמעלה רתיחות די בהגעלה יד סולדת בו. וכלפי לייא. וצ"ע בשרשי כל זה, ואין פנאי).

גם יש לעיין בדין הגעלה במקצת כלי, שיש מהאחרונים [הסבורים] דלא אמרינן בכהאי גוונא כבולעו כן פולטו¹¹⁷, וא"כ נראה דגם לענין הזיעה¹¹⁸ לא אמרינן כבולעו כן פולטו. והפ"ח ביו"ד קכ"א ס"ק ט"ו קאי לפי דעת רמ"א (שם סעיף ו) דאמרינן בכהאי גוונא כבולעו כן פולטו. ובכלל אינו מתקבל לכאורה הגעלה ע"י זיעה כלל, וצריך עיון בדינים אלו¹¹⁹. ועיין ספר חוות דעת ס' צ"ב (ביאורים) סוף ס"ק כ"ו, דסבירא ליה דע"י הזיעה נאסר כל הגוף, ומכל מקום לא בעינן ס' נגד כולה, שבולע ולא פליט כלל ע"י זיעה (וא"כ כל שכן לענין הגעלה דבעי שיפלוט הכל ולא ישאיר אפילו מעט כו'). ובזה י"ל דגם הכרתי ופלתי (ס' צד סק"א) שהביא שם [החוות דעת] ריש ס' צ"ד (ביאורים סק"א) יודה בזה דלא מהני, ודלא כפרי חדש, וצ"ע בכל זה:

כללן של דבר, לכאורה הי' נוטה דעתי להחמיר – וכמ"ש כ"ק שיחי' – מצד חסרון ההגעלה מכמה פנים, ואיך יועיל זה בבית שאור שיש אומרים דלא מהני כלל

119) ראה בספרים שצויינו בדרכי תשובה ליו"ד ס' רכא (ס"ק טז). ובספר הגעלת כלים (כהן) פרק י (סעיף ד. כ).
120) ראה בדברי רבינו לקמן ס' נב (ד"ה עיין ר"ן ואילך) שיש לחוש שמא לא נכנס האפר בכל הכלי, ועדיין נשאר טעם בלוע בעומק הכלי שלא נפגם, וכשבישלו בו אח"כ יי"ש של פסח יצא הבלוע ונותן טעם לשבת.

117) ראה טור יו"ד ס' קכא. ט"ז שם ס"ק ז. ש"ך שם ס"ק טז (בדעת המחבר בשו"ע סעיף ו).
118) בתיאור אופן ההגעלה בדברי ר' זוסמאן, מבואר שכמה כלים הוגעלו רק על ידי זיעה, כיון שלא היתה האפשרות להכשירם במים חמים.

סימן נא – השלמה ד

תשובת רבינו אל הרה"ג ר' אהרן מקרעמענצוג⁹³

(הובא ברא"ש פסחים פ"ב סי' ט) דסבירא להו דלא מהני הגעלה לבית שאור אפילו רק בכלי אחד, וכל שכן בכלים רבים שאי אפשר להגעילן כדין¹²⁶. גם משום מבטל איסור יש לחוש, כמו שכתב הפרי תואר סי' קכ"ב סוף סק"ה: ולעולם בשאר איסורין אין מבטלין איסור לכתחילה¹²⁷, עד כאן:

הנני¹²¹ להשיב לו כפי הנלע"ד, מוסר פה העתק¹²², וראוי ונכון שגם מעלתו יחזק הדבר לכל ימכרו ח"ו היי"ש עוד לפסח הבא עלינו¹²³. וגם עליו מוטל להזהיר בכל מדינת מאלי רוסיא¹²⁴ שלא יעשו עוד יי"ש לפסח כי אם בכלים חדשים לגמרי, ולא על ידי הגעלה ח"ו, היו לא תהי, שאי אפשר להגעיל בשום אופן כלי הזאואד¹²⁵, וגם ראוי להחמיר כרש"י וסייעתו

124) אוקראינה (בה נמצאת העיר קרעמענצוג).
 125) מפני חשש חמץ בעין שנשאר בכלים ואי אפשר לנקותן.
 126) אלא על ידי עירוי מכלי ראשון לאחר שנתקרר קצת (כמבואר לעיל בהשלמה ג).
 127) ז"ל: „ולעולם בשאר איסורין אין מבטלין איסור לכתחילה, ואפילו איסור משהו, ואפילו פגום.“ [ומ"ש „בשאר איסורין“, היינו לאפוקי תרומה שלדעת הרמב"ם מותר לבטלו אפילו לכתחילה, ראה שם בטעם הדבר].

121) תשובה זו הגיעה לידינו בכת"י מעתיקים 1331. 1844 טו, ב). נדפסה לראשונה בשער המילואים ח"א סי' ו, ואח"כ בשו"ת או"ח ח"ב סי' קב (בהוצאת קה"ת תשנ"ד). [נדפסה גם באגרות קודש לרבינו (קה"ת תשע"ג) אגרת כט].
 בכותרת לתשובה זו בכת"י שם: כ"ב סיון צ"ח השיב כ"ק להרה"ג ר' אהרן מקרעמענטשוק (שהתיר היי"ש לפסח העבר ונמכר על ידו).
 122) היינו שרבינו שלח לו העתקה מתשובתו הנ"ל בטעם שיש לאסור היי"ש אפילו בדיעבד.
 123) כי בפסח העבר נמכר היי"ש על פי היתרו, כנ"ל בהערה 122.

סימן נא – השלמה ה

תשובת הגאון רבי עקיבא איגר על איסור יי"ש של פסח הנעשה מתפוחי אדמה¹²⁸

שום משקה חמץ, באמת עוד רחוק בעיני ורוחי זרה למישתי אותן ביומא דפסחא מטעם הכמוס עמדי וצפון בקרבי, העת לא עת לגלות כיום, לבי לבי הומה כחלילים בזכרי זאת, ואחזוני צירים וחבלים על עם ה' כי יפלו במהמורות וינקשו ונלכדו בחבלי עוון ובמהמורות גדולים, על כן קמתי והתעוררתי ואת חצני נערתני לבלתי התמהמה עוד לעשות לד', להודיע צערי ויגוני לרבים לאסור באיסור גמור מלשותות אותו ביומא דפסחא יי"ש העשויין משפירוטס היוצאים מתפוחי אדמה, והעון העובר כעון המסייע יהיו כבד מאוד, כשותה וכמשקה לישראל חמץ גמור מדגן, אף אם יהי כתב הכשר עשוי בלי תערובות חמץ כלל. ואני גוזר גזירה חמורה על כל הסרים למשמעתי להזהר ממנו ומתערובתו.

ואליכם אישים אקרא, החרדים אל דבר ה', קולי אקרא, כל מי שלמד זמן מה בישיבתי מנעורי ועד היום, אף להגדיים שנעשו תיישים והמה גדולים וטובים ממני, אני אבקש ופוקד בפקידה חזקה להחזיק הדבר הזה, לפרסם איסור במקומות ממשלתם לבל יהי עוד לאבן נגף ולצור מכשול לבית ישראל, ולחכמי הדור כיום, הקרובים והרחוקים, הישרים והצדיקים, אשר הוקמו והורמו לרעות את עם ה' על נהרי נחלי התורה והוראה, אליכם אישים אקרא, אחיי ורבותי, אשים דברתי ומפיל שאלתי ובקשתי לשים לב על הדבר הזה, ולהסכים דעתכם הגדולה לדעתי הנמוכה והשפלה, להרים מכשול ולהסיר התקלה, ולאסור איסור על נפש השותה המשקה זו ביומי דפסחא, ולפשט זאת בכל גלילותם, ולכל בני ישראל יהיו אור במושבותם, כאשר לא יטמאו עוד נפשם רוחם ונשמתם.

דברי הכותב וחותרם לכבוד השם ולכבוד תורתו הקדושה אשר ניתנה לנו ע"י אביר הרועים למוד למורשה.

פה פוזנען בירה, כסליו בעשרים בו, שנת תקצ"ו
לפ"ק.

הקטן עקיבא במו' הרב רבי משה גינז זצ"ל

הרי מרום ישראל ואדירי, שרי התורה נטורי קרתא ורבני, חכמי ונבוני ראשי ונכבדי, וכל עדת ישראל כולם, שלומיכון ישגא לחדא ואגפי. אתם ריע, שמעו שמוע מלתי ואחותי אשר היום בחבורכם אדברה, את אשר חזיתי אספרה. הנה אנכי זקנתי ושבתתי, וכחותי הגופנים אשר כל הימים אשר אני חי היו מעטים ורעים – הנה עתה יום יום יצערו ויחסרו, על כן יהיו דברי מועטים. והנני משמיע אתכם אשר כנטל החול וכמשא כבד יכבדו ממני על לבבי עצורים זה זמן מה כאש בעצמותי, ולא אוכל כלכל אותם עוד. הנה זה שנים לא כבירים חדשות נעשו בארץ, לא שערום אבותינו, כי המציאי אַמנים (בראנדווין ברענער) להוציא שפיריטיש למשוך ממנו משקה יי"ש על חג הפסח מתפוחי אדמה הנקראים (ערד עפ"ל), והועד עליהם מהבתי דינים אשר במקומות מושבותם שנעשו בהכשר בדקדוק ליומא דפסחא. יש אשר סמכו ושענו על הדברים שהוגד להם מפי מגידי אמת, ויש מן המדקדקים אשר לחומר איסור חמץ לא הי' נכון לבם בטוח על עדות אחרים כי אם עין בעין ראו מעשה ידי האמן מהחל מעשהו ועד אשר כלה לעשות. אפס בכל זאת אחר עבור שנה או שנתים נודע ונגלה תרמית וערמת האומנים החטאים בנפשותם האלה, והם בעצמם נתנו תודה כי בשאט נפש וערמת לבם הסתירו עצה להמשיך אליהם דבר המחמיץ בלתי יודע גם להעומדים עליהם מהחל ועד כלה. כי הם הטילו החמץ תוך בארות ואגמים אשר מתוכם שאבו המים לעשות השפירוטס. ומאז נודע הדבר כי קשה מאוד וכמעט אין ביכולת ידי אמן גם היותר מהיר במלאכתו מתפוחים אדמה להוציא שפירוטס יהי ראוי למשוך יי"ש בלתי אם נתחמץ. ואם כן המצא ימצא עוד אחד או ב' במדינה המתברכים בלבכם לאמר להם לבדם ניתנה חכמה הלז, ורו זה לא אניס להו לעשותו בלי תערובות חמץ, גם אז לא יפנו לבנו להאמין להם, הנה עכ"פ הם מיעוטה דמיעוטה דלא שכיחי, נוסף על כל זה, אם גם יהיבנא להו כי גם כן הוא שנעשו בלי תערובות

מכתב מהגאון ר' שלמה זלמן פוזנר אבד"ק ווארשא ובית דינו¹²⁹

בעז"ה

על דבר אשר איזה שנים נתחדש לעשות יי"ש על חג הפסח מתפוחי האדמה הנקראים קארטאפעל, וזמן מה אחרי אשר נפץ על פני תבל נשמע כי האומנים העוסקים באלו מרעים אומנתם ואמונת לבבם, ויערבו בתוכו עיני חמץ, ומידי שנה בשנה יודע יותר ערמת לבבם ותרמיתם בעשיית משקה הלזו אשר אם גם הסוחרים אשר יסחרו בזה נאמנה רוחם לאל ובעצמם יעמדו על האומנים ולהזהר ביתר שאת וישגיחו מהחל מעשיהם עד כלה עכ"ז נודע כי אי אפשר כמעט לבוא עד תכונת ערמת האומנים, וכבר התעורר בזה כבוד מופת הדור הגאון הגדול המפורסם תפארת ישראל צדיק וחסיד כקש"ת מו"ה עקיבא איגר אב"ד ור"מ דק' פוזנא יצ"ו כאשר עיניכם יחזו בהכרוז הנדפס פה למטה את קולו חוצב להבות אש בדבר הזה, לזאת באנו להודיע לרבים שמהיום והלאה אסור

לעשות על חג הפסח משקה יי"ש מתפוחי אדמה וכמו כן האיסור על השותה ועל המשהה בביתו משקה הנ"ל בימי חג כמו שאר חמץ גמור ואין מועיל שום הכשר כלל והמשקה היי"ש מתפוחי האדמה הנשאר הן להסוחרים והן להבעלי בתים עוד משנה העברה והן מה שעשו בשנה זו חלילה למוכרו בפסח וכל השמוע לדכרינו אלה יתברך מה' צבאות

באנו על החתימה פה ק' ווארשאוויע, יום ג' כ"ח
שבט תקצ"ו לפ"ק

נאום הק' שלמה זלמן מפוזנר חופ"ק ווארשאוויא

ונאום הק' צבי הירש הימעל בלאה מקראקא
דיין דפ"ק ווארשאוויא

ונאום דוד הוא הקטן דוד בהמנוח מו"ה ישעיה
מאפטא מו"ץ דפה ווארשא

סימן נב

בירור איסור עשיית יי"ש של פסח בכלים שעושים בהם יי"ש של חמץ

בחביות שמחזיקים בהם יי"ש – אע"ג דכתב הלבוש דגריעי מבית שאור, מכל מקום סמך להקל אם בישראל אותו במים עם אפר כו'⁵. אבל לפי דעת המג"א ס"ק ל"ג דנוהגין כמאן דאמר דלא מהני הגעלה לבית שאור, א"כ כל שכן וקל וחומר בחביות של יי"ש דגריעי מבית שאור – דלא מהני להו הגעלה אפילו אם בישראל אותו במים או⁶ אפר תחלה?⁷

[היי"ש הבלוע בחביות ע"י רותחין אינו יוצא משם על ידי הגעלה, ואפילו בישול במים ואפר לא מהני]

הנה! הלבוש סי' תנ"א סעיף כ"א כתב וז"ל: גם החביות והנודות שמחזיקין בהן תמיד יין שרף שלנו שעושים משעורים, ומחזיקים אותו בהן לקיום – חוש טעמינו מרגיש, וגם הריח יעיד דגריעי מבית חרוסת ומבית שאור², ואין מפייגין טעמן וריחן אפילו במים רותחין כמה פעמים, דאין מועיל להם לא עירויל ולא הגעלה עכ"ל. והאלי' זוטא (ס"ק כג) הביא ראיה לזה ממה שכתב בתרומת הדין סי' ק"ל באגן אחד כו', שמבואר שאחר ההגעלה היה בו כחו הראשון להעמיד החלב מעצמו כו'³.

ואמנם הט"ז סי' תנ"א סוף ס"ק כ"ז כתב: שאם בישראל אותו במים עם אפר או שאר ענינים עד שנסתלק הריח לגמרי אין אח"כ איסור להגעילו עכ"ל. ואזיל הט"ז לשיטתו, דסבירא ליה (שם) דקיימא לן דלבית שאור וחרוסת ג"כ מהני הגעלה⁴, ועל כן אף

חומרת הלבוש דלא מהני הגעלה לחביות של יי"ש

להט"ז מהני בישול במים עם אפר, ולהמג"א י"ל דלא מהני

בית שאור שנבלע ע"י רותחין לכר"ע לא מהני הגעלה

ועוד דבנדון דידן בכלי הזאווזא שמשמשין בהם יי"ש ברותחין דכלי ראשון, אם כן יש לומר דלכלי עלמא לא מהני להו הגעלה כלל. דהא מחלוקת הפוסקים אם מהני הגעלה לבית שאור זהו כשנשתמש בהן בצונן, וכמבואר בהרא"ש פרק כל שעה סי' ט': דאע"פ שלא נשתמש בהו אלא בצונן כו', מחמת שחמוצו קשה אינו יוצא אפילו על ידי הגעלה – לדעת רש"י וסיעתו. ועל זה לבד חלק ר"י ואמר: שאין נראה דבלוע על ידי צונן לא יפלוט בהגעלה⁸, ודי לחריפות

אפילו ע"י ההגעלה כמה פעמים, מסתבר שגם טעם היי"ש לא נפלט ע"י ההגעלה.

[והתה"ד כתב על זה: „ונראה דרבתינו המתירין בהגעלה מסתמא לא מכחישין בההיא עובדא דגדול אחד דהוי נראה לעינים, אבל מיישבין אותו דלא נתקבץ מחמת נתינת טעם, אלא מחמת כח וחוזק של מי הקיבה".] וראה גם בט"ז סי' תנא (ס"ק יט)]. והסוברים דלא מהני הגעלה לבית שאור וחרוסת סבירא להו דכשם שלא פקע כחו וחזקו ע"י ההגעלה, כך גם טעם החמץ אינו נפלט ע"י הגעלה. וסבירא לי' להלבוש דבחביות של יי"ש כולי עלמא מודים דלא מהני הגעלה, כיון שרואים בחוש שלא פקע הריח מהחביות ע"י ההגעלה.]

(4) ראה לעיל סי' נא הערה 57.

(5) כיון שעיקר החומרא בחביות יי"ש הוא מפני שרואים בחוש שנגרש בהם ריח היי"ש, וע"י הבישול במים ואפר מבטלים ומעבירים מהם את ריח היי"ש.

(6) לכאורה צ"ל: עמ.

(7) ראה ביאור הדברים לעיל שם הערה 62.

(8) ז"ל הרא"ש: אמר אב"י ובית חרוסת כבית שאור שחמוצו קשה דמי. תחילה פירש רש"י דמירי הכא בלא הגעלה, אבל ע"י הגעלה שרי. ושוב חזר בו, ואמר אע"פ שמדוכות של נכרים מותרות ע"י הגעלה, הנהו דאסירי מחמת שחמוצו קשה אינו יוצא אף ע"י הגעלה. ואין נראה לר"י דבלוע על ידי צונן לא יפלוט בהגעלה.

(1) תשובה זו באה בהמשך לתשובה הקודמת (ראה שם הערה 1), והגיעה לידינו בגוכתי"ק (227 לח, א).

חלק מהדברים המבוארים בסימן זה בארוכה, באו בקצרה לעיל סי' נא.

(2) שמבואר בגמ' פסחים (ל, ב) ובשו"ע סי' תנא (סעיף כב), שמחמת חריפות השאור והחרוסת נותנים טעם בכלי אפילו אם נשתמשו בהם בצונן, ויש אומרים דאפילו בהגעלה לא סגי להו, כנ"ל בסי' נא (ד"ה ומלבד חששא זו, ובהערות שם).

(3) על מ"ש הלבוש, „חוש טעמינו מרגיש וגם הריח יעיד“, הביא האלי' זוטא מש"כ המלבוש יו"ט (ס"ק ט): אבל הטעם מנא לי' [שנשאר] אחר ההגעלה, וגם הריח אינו מבטל לשלא תהי' ההגעלה בכשרות.. אמנם מהאגן דחימוץ להחמיץ יש ראיה. ועיין בתרומת הדין סי' קל.

וכוונתו למה שהביא התה"ד בשם המרדכי בפסחים (סי' תקסה, בהג"ה) שגאון אחד הראה הלכה למעשה לעינים באגן אחד שהיה מיוחד לקיבה, שהיה מולח בו הקיבה ומן המלח היה מעמיד החלב לעשות גבינות, ולקח האגן והדיחו והגעילו ונתן אח"כ חלב לתוכו, ונתקבץ החלב בתוכו בלי שום דבר המעמיד, ואמר לתלמידיו ראו שאין הגעלה מועלת לבית חרוסת [שרואים בחוש שאין חריפות החימוץ עוברת מהכלי ע"י ההגעלה]. ולפי זה מובן מש"כ הלבוש „חוש טעמינו מרגיש וגם הריח יעיד דגריעי מבית שאור וחרוסת“, דכיון שרואים בחוש שמחמת חריפות היי"ש לא פקע הריח מהחביות

מנהגינו כדעת רש"י וסיעתו דלא מהני הגעלה כלל לבית שאור דצונן, ובהחולקים עליו לא נזכר להקל רק משום דבלוע ע"י צונן כו' כמו שכתבתי לעיל, א"כ ככהאי גוונא דהבית שאור [בלע] ע"י רותחין מי הוא שיערב לבו לגשת להקל. כל שכן שהלבוש כתב דגריעי מבית שאור כנ"ל:

[בנדון דידן יש חשש חמץ בעין, לפי שאי אפשר לנקות הכלים לגמרי]

יש כמה כלים שאי אפשר לנקותם מחמץ בעין

ועוד דיש כאן כמה כלים שאי אפשר כלל לנקותן מחמץ בעין, והרי זה פשוט בגמרא ופוסקים דלא מהני בהו הגעלה¹⁴. והרי מבואר בשו"ע סי' תנ"א סעיף ג' דאם יש בו גומות ואינו יכול לנקותו יפה מהחלודה לא מהני להו הגעלה, מכל שכן וקל וחומר דלא מהני הגעלה לכלים הנ"ל שאי אפשר לנקותן לגמרי. וכמה החמירו (שם סעיף יג) בכלי שקדם בליעת האיסור להטילאי דלא מהני בהו הגעלה כו'. וגם הטורובען העגולים¹⁵ יש לומר דלא מהני בהו הגעלה מדינא, כמו כלי שיש בו גומות שאי אפשר לנקותו כו'. וכן המנהג פשוט שאפילו הסאמעוואר¹⁶ אין מגעילין אותו, רק מלבנים אותו, כל שכן וקל וחומר בכלים הנ"ל:

[דברי האוסר ודברי המתיר]

דעת האוסר להשתמש בו קודם הפסח

כתב האוסר¹⁷ וז"ל: לפי דעת המג"א (שם ס"ק לג) שסבירא

דצונן למהוי כרותח דכלי ראשון, וסגי בהגעלה⁹. אבל בנדון זה דאיכא תרתי – דחריפות היי"ש הוי כבית שאור וגרע מיניה, וגם הוא על ידי רותחין – יש לומר ודאי דמודה ר"י דלא סגי ליה בהגעלה ע"י רותחין, דהא כלל גדול אמרו (פסחים ל, ב. ויש"ג): כבולעו כך פולטו, וכאן הבליעה ע"י דבר חריף מאד דצונן שלו נידון כרותחין דכלי ראשון, וגם הוא היה רותח מאד, א"כ אין נותר על ידי פליטה דרותחין לבד.

וכיוצא בזה איתא בטור יו"ד סי' קכ"א: שאם נשתמש בכלי בעודו על גבי האש צריך שתהיה ג"כ ההגעלה דוקא בכלי שהאש מהלך תחתיו¹⁰. וכתב הב"י (ד"ה ומ"ש ויש אומרים): משום דכלל גדול בידינו כבולעו כך פולטו, וחמין שהעבירן מהאור מרותחין – אע"פ שנתנו להם דין כלי ראשון לענין בישול בשבת¹¹, מכל מקום הדבר ידוע שאין חומץ כל כך גדול כמו בעודן על האור, הלכך כלים שבלעו איסור בעודו על גבי האור לא יפלטוהו על ידי חמין שהעבירו מהאור עכ"ל. וכל שכן שיש לומר כן בנדון זה, דכלים שבלעו איסור ברותחין דדבר חריף ביותר שצונן שלו נידון כבליעת רותח לא יפלטוהו על ידי סתם רותחין, וצריך ליבון ממש.

ואף שיש חולקים שם בדין הנ"ל¹², וכתב אאזמו"ר ז"ל נ"ע בסי' תנ"א סעיף כ"ה שבחמץ יש לסמוך עליהם להקל¹³, מכל מקום הכא שבלאו הכי נמי

ראיה מכלי שנשתמשו בו בעודו על האש דגם בהגעלה בעינו כר

אף להחולקים בדין הנ"ל יש להחמיר בנדו"ד

(13) ז"ל: כלים שנשתמש ונבלע בהן חמץ כל השנה על ידי חום כלי ראשון, כגון קדירות ואלפסין ויורות, וכן כף שהוא מיוחד להגיס בו הקדירה כשהיא אצל האש .. כל אלו וכיוצא בהן שדרך להשתמש בהן חמץ כל השנה על ידי חום כלי ראשון צריך להגעילן בתוך כלי ראשון רותח .. ונקרא כלי ראשון אפילו לאחר שהעבירוהו מן האש, כמו שנתבאר למעלה.

ויש אומרים שכל כלי שנשתמש בו איסור על ידי חום כלי ראשון כשהיה הכלי ראשון אצל האש, צריך להגעילו גם כן בתוך כלי ראשון העומד אצל האש, דכבולעו כך פולטו. ולכתחלה יש להחמיר ולחוש לדבריהם בשאר איסורים, אבל בחמץ אפילו לכתחלה יש לסמוך על סברא הראשונה, שהרי יש אומרים שאפילו כלים שנשתמש בהן חמץ על ידי האור בלבד מועלת להם הגעלה בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו מן האש.

(14) ראה גם לעיל סי' נא (ד"ה ואמנם) ובהערות שם.

(15) הקנים העגולים שאי אפשר לנקותם כראוי.

(16) כלי שפיו צר ואי אפשר לנקותו.

(17) מוה"ר אברהם יצחק זלאבינסקי מו"ץ דמיר האראד ישן [דבריו במילואם נדפסו בנספחים בסוף הכרך].

(9) וכן כתב בתשובות ופסקים לר"י הזקן (סי' סא, הובא בשיטות הקדמונים לע"ז): „דלא גרע מכלים שנשתמשו בהם חמץ בחמין“. וכן כתב הטור בסי' תנא בשם שו"ת הרא"ש: „ר"י תמה על ר"ת, איך עלה על לבו לאסור בית שאור בהגעלה. וגם בעיני פלא, וכי שחימוצו קשה בלע בצונן טפי מדבר אחר על ידי האור“. וכן ביאר אדה"ז בשלחנו סי' תנא (סעיף מד) את שיטת ר"י, וז"ל: והעיקר כסברא הראשונה (שמועלת הגעלה לבית שאור וחרוסת), שהבליעה שמחמת החריפות אינה גדולה וחזקה מהבלוע שמחמת חמי האור שהיא נפלטת ע"י הגעלה ברותחין, וכל שכן הבליעה בצונן שמחמת החריפות.

(10) כן כתב הר"ן בע"ז (לח, ב בדפה"ר, ד"ה גרסינו): ומשמע ודאי שאין מגעילין כלי שקבל בלע מחמת כלי שהוא על גבי האור, אלא ברותחין שהן בכלי שעל גבי האור שהוא ראוי לבשל כל הדברים, דכבולעו כך פולטו.

(11) כמבואר בטוש"ע סי' שיה (סעיף ט).

(12) וס"ל דאפילו נבלע ע"י רותחין דכלי ראשון העומד על האש נפלט ע"י החום של כלי ראשון שהעבירו מעל האש, והיא הדעה הראשונה בטור שם.

[דוחה ראיות המתיר]

הנה מה שהביא המתיר ממה שכתב המג"א אות ל"ט
בחבית שכר כו', בנה שני בנינים רעועים:

בסי' תמב
איירי
המג"א
בשכר שאינו
דבר חריף

א' דשכר אינו דבר חריף, ולא דמי לבית שאור כלל, לכן
אינו אסור רק מחמת שאי אפשר לנקר, ומה ענין זה
ליי"ש דדומה לבית שאור, כמו שכתב המג"א סוף ס"ק
[ל"ט] הנ"ל בשם הלבוש (סעיף כד) לחלק בין שכר ליי"ש²⁷.
ואם כן אף אם תימצי לומר כשיטתו דבחבית של שכר
לא שייך האיסור רק בתוך הפסח דאסור במשהו, היינו
משום דשם ליכא החשש רק משום משהו שבין הנסרים,
משא"כ גבי חבית של יי"ש דדומה לבית שאור – הרי
שפיר כתב האוסר דכיון שהחשש הוא מחמת הבלוע
שאינו יוצא מידי דופיו ע"י הגעלה בכולו משערין וכו'.
הא למה זה דומה למה שכתב ביו"ד סי' קכ"א סעיף ה':
אם הגעיל כלי הצריך ליבון וכו'²⁸. ומשמע דאם נשתמש
בו באור לכולי עלמא אסור²⁹, והכא הרי משתמש בהן
אח"כ ג"כ בדבר חריף דפסח, דהיינו יי"ש דפסח.

אפילו נשאר
רק משהו
אסור
להשתמש בו
לכתחילה

הב' דגם בחבית שכר י"ל פשוט דלא שרי להשתמש
בהן גם קודם הפסח, דלא גרע ממה שכתב בשו"ע
סי' תנ"א סעיף ג': להעביר כל חלודה כו', גומות כו'.
וסעיף י"ג: טלאי וכו'. אלמא שאף שודאי יש ששים

ל'י שמה שנהגו שלא להכשיר בית שאור הוא משום
שחששו לדעת רש"י שסבירא ל'י שאינו יוצא מידי דופיו
על ידי הגעלה, לפי זה אין נפקא מינה בין להשתמש
בהן בפסח או קודם הפסח¹⁸, דכיון שהחשש הוא מחמת
הבלוע שאינו יוצא מידי דופיו ע"י הגעלה – בכולו
משערין כו'¹⁹.

והמתיר כתב²⁰ וז"ל: והמג"א כתב באות מ"ב²¹: ואנו
נוהגים לאסור כמ"ש בסעיף י"ז. ובסעיף י"ז
כתב הרב²²: והמנהג שלא להשתמש בפסח בעריבות
ודפין שלשין בהם כל השנה [אפילו] על ידי הגעלה,
וציין לעיין בסי' תמ"ב סעיף י"א²³. ובסימן הנ"ל ביאר
המג"א בעצמו (ס"ק טו) שמירי בעריבות העשוין
מנסרים²⁴. ואעפ"כ המנהג רק שלא להשתמש בהן
בפסח, אבל קודם פסח לא הוזכר בשום פוסק אף איזה
מנהג לאסור. ובפירוש הובא במג"א (סי' תנא) באות ל"ט
מב"ח (ד"ה ומ"ש רבינו לא שנא) שנהגו להחמיר שלא
להשתמש בחבית שכר שנעשו מנסרים דייקא, מחמת
שאי אפשר לנקרם שלא ישאר שם משהו זוהמא, והוא
חמץ גמור בעיין²⁵, וזה לא שייך רק בתוך הפסח דאסור
במשהו. ואף גם זה אינו אלא מצד המנהג, ולא מצד
הדין עכ"ל²⁶.

סברת
המתיר
להשתמש בו
קודם הפסח

צמח, אבל קודם הפסח בטל החמץ בששים, כמבואר בסי' תמב סעיף
ד].

25 ז"ל המג"א: כתב הב"ח נהגו להחמיר שלא להשתמש כלל
בחבית שכר שמצוי בהם גומות, גם אי אפשר לנקר בין הנסרים שלא
ישאר שם משהו זוהמא, והוא חמץ גמור וישאר בעין. כמ"ש הר"ש
מאוסטרייך שלא להכשיר שום כלי עץ כמו קערות ודומיהן דמצוי
בהן גומות, כל שכן חבית. וכן הורה רש"ל ומור"ש מלובלין ומהר"ר
הירש שור.
26 המתיר.

27 דחבית של שכר סגי ליה בהגעלה אם יפתח השוליים ויגררם
היטב, אבל חבית של יי"ש לא סגי ל' בהגעלה רק בליבון.

28 „אם הגעיל כלי הצריך ליבון, אסור להשתמש בו בחמין
אפילו שלא על ידי האש". ובטעם הדבר הביא הב"י (ד"ה הגעיל כלי)
מדברי הר"ן (ע"ז לט, ב בדפה"ר, ורבינו מביאו להלן): „שכיון שיש
לו בלע של איסור עד שאתה אוסרו להשתמש בו על ידי האור, שומא
יפלוט יותר בחמין שניים". [וראה בארוכה בענין זה לקמן ד"ה עיין
ר"ן ואילך].

29 כי האור מוציא את הטעם הנשאר בכלי לאחר ההגעלה,
ומבליעו בתבשיל.

18 ואפילו לדעת הפוסקים דחמץ קודם זמנו שנתבטל בששים
אינו חוזר וניעור בפסח (הובא בשו"ע סי' תמז סעיף ד).

19 כמבואר ביו"ד סי' צח (סעיף ד) באיסור הנבלע בכף או
בקדירה, שצריך ששים כנגד הכף או הקדירה כדי לבטלו, לפי שאין
אנו יודעין כמה בלע הכלי. וכיון דבכולה משערין, הרי אין ששים
של היתר כנגד עובי כל הדפנות, כמבואר בטור סי' תנב בשם הרא"ש
(פסחים פ"ב סי' ז). ובשו"ע אדה"ז שם סעיף ח.

20 מוה"ר יקותיאל זוסמאן חפץ המו"ץ דלאחאוויץ [דבריו
במילואם נדפסו בנספחים בסוף הכרך].

21 על מש"כ השו"ע בסעיף כב שמותר להשתמש בבית שאור
ע"י הגעלה.

22 הרמ"א.

23 בשו"ע שם: עריבות שלשין בהן חמץ, אין לסמוך על מה
שרוחצים אותן בחמין ומנקרין החמץ מהן, כי אי אפשר לנקרן וכו'.

24 ז"ל: „ולי נראה דהכא מיירי בעריבות העשויים מנסרים
גדולים שלשין בהם פת, שיש חריצים בין נסר לנסר, אבל עריבות
קטנות העשויות מחתיכה אחת ואין בהם שום סדק פשיטא דיכול
לנקרן". והוכיח המתיר מזה שלדעת המג"א האיסור להשתמש
בכלים הללו הוא רק מחמת חשש חמץ בעין, ולא משום שאין מועיל
להם הגעלה. [ולפי טעם זה אין לאסור אלא להשתמש בהם בפסח

ויותר נגד החלודה והטלאי והגומות אפילו הכי אסור להגעילין, דלא פלוג חז"ל³⁰ בלכתחלה שאין להגעיל רק כלי שכולו נקי ואין בו משהו חלודה, וכל שכן חמץ בעיין³¹.

ועוד דהפרי חדש בסי' תמ"ז סעיף ד' העלה דקיימא לן כמאן דאמר (שם סעיף ד) דחוזר וניעור בפסח, וראוי לחוש לדבר לכתחלה עכ"פ³².

גם מה שהביא המתיר דהמג"א בסי' תמ"ב סעיף י"א (ס"ק י"ו) ביאר דמיירי בעריבות העשיון מנסרים כו'. דבריו תמוהין, דשם נתכוין המג"א דככהאי גוונא אסור אפילו להשהותן, וכמו שכתב ג"כ הט"ז שם (ס"ק ט)³³, אבל להשתמש בהן בפסח אסור אפילו עשויין מחתיכה אחת, כדמשמע ממה שכתב בסי' תנ"א ס"ק ל"ג: דנוהגין כו'³⁴.

יש לחוש למ"ד דחוזר וניעור

המג"א בסי' תמב איירי לענין להשהותן

עוד כתב המתיר: ומעתה אבוא באירה לבאר דעת המנהגים ההובא בשו"ע אדמו"ר בסי' תנ"א, וז"ל בסעיף מ"ח כו'³⁵, ומטעם שאי אפשר לנקרם אפשר שאין האיסור רק בתוך הפסח וכו'³⁶. כבר נתבאר שזה אינו³⁷.

ואין ראייה לנגד ממה שכתב הרשב"א (תוה"א בית ד שער ד) שבשו"ע יו"ד סוף סי' צ"ט (סעיף ז)³⁸, דהא גם שם חלקו³⁹ הט"ז (ס"ק טו)⁴⁰. ועוד דלענין הגעלה מוכרח דאינו כן, מדין חלודה וכו', כנ"ל⁴¹.

עוד כתב המתיר, דבית שאור אם החזיקו בו מים תחלה מהני ליה הגעלה, והביא ראייה ממה שכתב בשו"ע אדמו"ר סעיף נו"ן, במה שכתב: וכן כלי עץ שהיה בו בארשט וכו'⁴². ואינו ראייה כלל, דבארשט יש לומר דלא דמי כלל לבית שאור⁴³.

עוד בדחיית דברי המתיר

אין להביא ראיה מהרשב"א

בארשט אינו דומה לבית שאור

(36) עד כאן דברי המתיר.

(37) דאפילו קודם הפסח אסור להשתמש לכתחילה בכלי שיש בו משהו חמץ בעיין.

(38) דכלי שנבלע בו איסור מועט והדרך להשתמש בו בשפע, מותר להשתמש בו בלי הגעלה, לפי שלעולם לא יבוא לידי נתינת טעם, ועל פי זה כתב השואל שיש להתיר בנדון דידן אפילו אם נשאר משהו חמץ בעיין שאי אפשר לנקותו, כיון שלעולם לא יבוא לידי נתינת טעם ביי"ש של פסח, ראה בתשובתו שנדפסה בנספחים בסוף הכרך (ד"ה ואף אם נחוש).

(39) לכאורה צ"ל: חולק. [ואולי צ"ל: חלקו הט"ז והש"ך (ראה הערה הבאה)].

(40) ובסי' נא (ד"ה וגם בעיקר דין) הביא רבינו שגם הב"ח סי' קכב (ד"ה וכתב הרשב"א) והש"ך שם (ס"ק ג) חלקו על הרשב"א. וגם הפר"ח בסי' קכב (ס"ק ג) דוחה ראיית הרשב"א, הובא בנוסחא הב' שם (ד"ה ואין להביא ראייה).

(41) דאפילו בכלי שיש בו מעט חלודה או טלאי וגומות אין להגעילן לפסח, אע"פ שדרך הכלי להשתמש בו בהיתר בשפע.

(42) ז"ל: נהגו במדינות אלו שלא להשתמש בכלי עץ שהיה בו קמח תמיד, אפילו על ידי הדחה ושפשוף והגעלה, שחוששין שמא נשאר משהו קמח דבוק בכלי. אבל אם קודם הפסח החזיק בו מים איזה זמן, נוהגין להשתמש בו על ידי הגעלה, שהמים ששהו בתוכו הדיחו והעבירו כל החמץ הדבוק בו. וכן כלי עץ שהיה בו משקה העשוי ממי סובין (שקורין בארש"ט במדינות רוס"א), אין משתמשין בו אפילו על ידי הדחה ושפשוף והגעלה, אלא אם כן החזיקו בו מים איזה זמן. [ומקורו בדברי הט"ז (ס"ק כ). וכן כתב האלי" רבה (ס"ק לה)].

(43) ומהני בו הגעלה מעיקר הדין, אלא שבכלי עץ יש חשש שמא נשאר בו מעט ממי הסובין ולפיכך אסור להשתמש בו אלא א"כ החזיקו בו מים איזה זמן.

(30) מה שכתב רבינו „דלא פלוג חז"ל“, אע"פ שחיוב העברת החלודה קודם ההגעלה למדים ממה „שנאמר בפרשת הגעלת כלי מדין (חוקת לא, כב) אך את הזהב וכו', כלומר רק את הזהב וגו', דהיינו כשאין שם חלודה רק זהב בלבד מועלת הגעלה להפליט הבלוע“ (שו"ע אדה"ז סי' תנא סעיף טו), ומשמע שהיא דרשה גמורה מן התורה. י"ל דמן התורה לא מהני הגעלה לכלי שיש איסור בעיין תחת החלודה כשיעור שיכול ליתן טעם בהיתר, וחז"ל אסרו אפילו בחלודה כלשהו, אע"פ שבוודאי אין שם איסור בעיין כשיעור נתינת טעם, אע"פ צריך להעביר החלודה משום אין מבטלין איסור לכתחילה.

(31) שחמור איסורו משאר איסורים, דחמץ בפסח איסורו במשהו. (32) הפרי חדש עצמו אסר אפילו בדיעבד, כמו שהביא רבינו בשמו בסי' נא (סד"ה וגם בעיקר דין). ולדידן ראוי לחוש לדבריו לענין לכתחילה עכ"פ.

(33) על מה שכתב הרמ"א ש„אי אפשר לנקרן“, כתב הט"ז: אין לומר דהכי קאמר, אין לנקרן ולהגעילן להשתמש בהן בפסח .. אלא ודאי דהכי קאמר, אין לנקרן ולהצניען, דאכתי יש חשש שמא יש שם כזית ויעבור על בל ימצא, ולענין להשתמש בפסח לא איירי כלל.

(34) על מ"ש הרמ"א שהמנהג שלא להשתמש בפסח בעריבות שלשין בהם כל השנה אפילו ע"י הגעלה (כנ"ל ד"ה והמתיר כתב), כתב המג"א שטעם המנהג הוא משום דחיישינן לכתחילה לדעת רש"י וסיעתו דלא מהני הגעלה לבית שאור. וטעם זה שייך גם בעריבות העשויות מחתיכה אחת. [וכן כתב הפמ"ג (א"א שם) שלפי דברי המג"א גם עריבות העשויות מנסר אחד אין להגעילם לפסח. וראה גם בפמ"ג סי' תמב שם (א"א ס"ק טו. מש"ז ס"ק ט)].

(35) „ובמדינות אלו נוהגין שלא ללוש ולערוך בדפים ועריבות של כל השנה אפילו ע"י הגעלה, לפי שחוששים לדברי האומרים שאין הגעלה מועלת לבית שאור. ועוד שזמן הסתם אי אפשר לנקרם היטב שלא יהיה שום משהו חמץ דבוק בהן בעיין“.

ועכ"פ כל זה לדעת הט"ז דסבירא ליה דגם בבית שאור מהני הגעלה, דכוותי' פסק רבינו ז"ל סעיף מ"ד וסעיף ס"ב, אבל דעת המג"א אינו כן⁴⁴. וכבר נתבאר⁴⁵ שבנדון זה שמשמשין בהו י"ש על ידי רותחין יש להחמיר כהמג"א:

[ביאור הטעם דלא מהני הגעלה לכלי שנבלע בו איפור ע"י חום האור]

עיין ⁴⁶ ר"ן בעבודה זרה רי"ז א'⁴⁷ (לט, ב בדפ"ה, ד"ה שפה): ויש שמקילין בו, שמא יפלוט יותר בחמין שניים עכ"ל⁴⁸, וכן כתב הטור יו"ד סי' קכ"א. וכתב הבי"י (שם ד"ה הגעיל כלי) שכן כתבו הרא"ש והרשב"א, והוא בהרא"ש פרק בתרא דע"ז סוף סי' ל"ד: מידי דהוה אכלי חרס בו, והוא מהתוס' [בחולין [דף] ח' סוף ע"א (ד"ה שלבנה)⁴⁹. וכן

כתב הרשב"א בתורת הבית הארוך [דף] קכ"ד א'⁵⁰ (בית ד' ש"ד): ונפלט מעט מעט כו'⁵¹.

ויש לחקור מהו החילוק בין בליעה ע"י האור לעל ידי כלי ראשון⁵², אם דעל ידי האור מבליע יותר בעומק הכלי, על דרך משל שיש לומר על ידי האור מבליע בכולו משא"כ על ידי כלי ראשון⁵³, והא דבכלי ראשון משערים נגד כל הכלי⁵⁴, זהו להחמיר. או שי"ל דכלי ראשון מבליע בעומק כמו על ידי אור, רק ע"י אור מסתבך וגדלה הבליעה יותר⁵⁵, כעין האי קריד בגמ' [עבודה זרה] דף ע"ו ע"א דפרש"י (ד"ה רב פפא): מתקשה הבליעה בתוכו ונדבקות בו בכולו, ואין נוח לפלוט בהגעלה עד שמלבנו באור כו'⁵⁶.

ונפקא מינה בין הטעמים לענין אם בישל בו מים ואפר הפוגמים⁵⁷, אם תימצוי לומר דע"י כלי ראשון

(49 התוס' והרא"ש הביאו ראי' לדין זה מהא דלא מהני הגעלה לכלי חרס, ואם נבלע בו איסור אין משתמשין בו, ש"התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם" (כמבואר בע"ז לד, ב), ולא אמרינן דכל מה שלא נפלט ע"י הגעלה שוב לא יפלוט גם בעת שיבשלו בו, אלא חיישין שמא לא נפלט האיסור לגמרי ע"י ההגעלה, ופולט תמיד מעט מעט.

(50 בדפוס וויניציאה. ובדפוסים הנפוצים: לג, ב.
(51 אם הגעיל כלי הראוי לבלן אסור להשתמש בו ע"י חמין, שכל שתשמישו ע"י האור אינו פולט את הכל על ידי הגעלה, וכשמשמשין בו אפילו ע"י חמין פולט הוא מעט מעט.
(52 שאם נבלע ע"י חום האור לא סגי לי בהגעלה, וצריך ליבון (כמבואר בס' תנא סעיף ד), ואם נבלע ע"י חום כלי ראשון סגי לי בהגעלה (כמבואר שם סעיף ה).

(53 ולפיכך אין הגעלה מועלת לכלי שנבלע ע"י האור, לפי שמי ההגעלה אינם נבלעים כל כך בעומק הכלי להוציא משם את הטעם הבלוע. וכסברא זו כתב החת"ס בשו"ת יו"ד סי' קיד (ד"ה מגעילן).
(54 כמבואר ביו"ד סי' צח (סעיף ד) שהמבשל בקדירת איסור או שתחב כף של איסור בהיתר, צריך לשער אם יש ששים כנגד כל הכלי, שאין אנו יודעין כמה בלעו.

(55 כלומר, הבליעה נדבקות בכלי בחוזק, ואינה נפלטת ממנו אלא על ידי חום האור. [וראה גם בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' נו)].
(56 בגמ' שם: „רמי ליה רב עמרם לרב ששת, תנן השפודין והאסכלא [שבלעו איסור ע"י חום האור] מלבנן באור, והתנן גבי קדשים השפוד והאסכלא מגעילין בחמין". ותיריך רב פפא: „האי קריד והאי לא קריד". ופרש"י: דגיעול עובדי כוכבים אידי דלא מבשלי להו כל שעתא ומתקשה הבליעה בתוכו ונדבקות בו בכולו ואין נוח לפלוט בהגעלה עד שמלבנו באור, אבל בקדשים דכל שעתא מבשלי בהו לא קריד ונוח לפלוט, הלכך בהגעלה קא פלט.
(57 כמבואר ביו"ד סי' צה (סעיף ד), ואחר כך בישל בו דבר היתר.

ואע"פ שכתב המג"א בס' תמוז (סוף ס"ק ד) שבארש"ט הוי דבר חריף [ומקורו בט"ז ליו"ד סי' צו (ס"ק ט)], מכל מקום אינו חריף כל כך כמו בית שאור.

(44 כלומר, כל הנידון דלעיל אם מהני ההגעלה מחמת החשש שמא נשאר בו משהו חמץ בעין, היינו דוקא לדעת הט"ז ואדה"ז דמהני הגעלה בבית שאור הפליט הבלוע בכלי, ולפיכך צריכים לדון אודות החמץ בעין, משא"כ לדעת המג"א לא מהני הגעלה בבית שאור הפליט את הבלוע בכלי אפילו אין שום חשש של חמץ בעין. [ולפי זה י"ל שהט"ז ואדה"ז הקילו בבארשט לפי שיטתם דמהני הגעלה לבית שאור, משא"כ לדעת המג"א י"ל דבארשט הוי דבר חריף כמו בית שאור. וכן כתב המגן האלף (ביאורים ס"ק ח)].
(45 בתחילת התשו' ד"ה ועוד דבנדון דידן.

(46 מכאן ועד סוף הסימן נמצא בגוכתי"ק בדף בפני עצמו (227 לז, א), קודם התשובה. וכנראה שבא בהמשך למבואר לעיל בתשובה (ד"ה ואמנם הט"ז) דאפילו אם בישל את הכלי הזאואד במים עם אפר ואח"כ הגעילו לא מהני (כיון דבנדוד'ד י"ל דלא מהני ההגעלה מעיקר הדין), ובהמשך למבואר לעיל (ד"ה א' דשכר) דכלי שנבלע איסור בחום האור אין הבליעה יוצאת ממנו ע"י הגעלה.

וכנראה שרבינו בא ליישב בזה את מה שהשאיר בעל הדברי נחמ' בצ"ע (לעיל סי' נא סוף השלמה ג, ד"ה והעיקר לא ידעתי), מדוע לא מהני הסיד לעשות את הבלוע נותן טעם לפגם שמותר קודם הפסח.

(47 לכאורה הכוונה לדפי הרי"ף במהדורות הישנות (שנדפסו דברי הרי"ף בספר בפני"ע, ולא בסוף כל מסכת).

(48 „ויש שמקילין לומר דכלי שתשמישו ע"י האור אם בא להשתמש בה בחמין [ולא באור] בהגעלה סגי ליה, שכל מה שיפלוט בחמין כבר פלט בהגעלה ראשונה. ואין הדבר נראה, שכיון שיש בו בלע של איסור — עד שאתה אוסרו להשתמש בו ע"י האור — שמא יפלוט יותר בחמין שניים".

מתפשט הטעם בכל הכלי הרי נפגם הכל⁵⁸, משא"כ לטעם א' חיישינן שע"י כלי ראשון לא נתפשט הטעם בכל הכלי כו'⁵⁹. וכן נפקא מינה אם בישלו בו אחר כך על ידי עירוי⁶⁰, דלטעם ב' יש לאסור, משא"כ לטעם א'⁶¹. ולכן נראה [ד]טעם ב' ודאי אמת, דהא בשו"ע [יו"ד סי' < קכ"א] [סעיף] ה' משמע דעל ידי עירוי אסור⁶². ומכל מקום יש לומר [ד]גם טעם א' אמת⁶³.

אך הכרתי ופלתי סי' צ"ה סק"ד שתמה על מה שחייבה רחמנא ליבון⁶⁴, דיגעיל השפוד במי אפר ויפגום הטעם ואח"כ יכול לצלות בו, כי אף דיצא הטעם הבלוע, הא הוא פגום מעיקרא עכ"ל⁶⁵, צריך לומר דסבירא ל' דע"י הגעלה מבליע בעומק כמו ע"י האור, דאל"כ אין מקום לקושייתו כלל, שהרי לא נפגם כל הבלוע ע"י הגעלה, וכשיצלו בו ע"י האור יצא הטעם מעומק מה שלא הגיעו האפר כו'. וזהו תשובת החוות דעת שם סוף סי' צ"ה (ס"ק י"ג) שכתב: ואין זה כלום כו'⁶⁶.

הכו"פ ס"ל כטעם הב' והחוות דעת חולק עליו

אך הנה כל זה אם אחר הגעלה נשתמשו בו ע"י האור⁶⁷, אבל אם אחר הגעלה דאפר נשתמשו בו רק בבישול, יש לומר דודאי אין לחוש לכולי עלמא⁶⁸, אע"ג דכתבו הפוסקים דחיישינן שמא יפלוט יותר בחמין שניים⁶⁹, אין רצונם לומר לחוש שיפלוט מעומק הקדירה יותר ממים ראשונים, כי יש לומר [דב]מקום שמים ראשונים אין מגיעים גם שניים אין מגיעים, דאל"כ איך סמכינן אהגעלה, ניחוש שראשונים⁷⁰ הגיעו לעומק יותר, אלא הפירוש שיפלוט יותר מדופיו שלא פלט ע"י המים ראשונים במקום שהגיעו ג"כ⁷¹, דדמי לכלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו כו', אבל לומר שחמין שניים מגיעים ופולטים מעומק יותר יש לומר דלא חיישינן, וראיה מהגעלה כנ"ל, וא"כ כאן שנפגם ע"י מים ראשונים ואפר אין לחוש⁷².

אך בחוות דעת שם סוף סי' הנ"ל שכתב: וכרתי ופלתי תירץ דיכול להגעיל שתי פעמים כו'⁷³, ואין זה

(58) והטעם היוצא ממנו אחר כך הוא נותן טעם לפגם.

(59) ושמא הטעם הבלוע בעומק הכלי לא נפגם ע"י האפר, ויפלוט מעט מעט ע"י הבישול, והוא נותן טעם לשבח.
(60) היינו שהגעילו את הכלי בחום כלי ראשון בלא אפר, ואח"כ עירו לתוכו תבשיל היתר רותת, וקיימא לן [יו"ד סי' צב סעיף ז] שעירוי מכלי ראשון מבליע ומפליט כדי קליפה.

(61) כי לטעם הא' הועילה ההגעלה להפליט עכ"פ את הבליעה שבעובי כדי קליפה, וכיון שעירוי אינו מפליט יותר מכדי קליפה אין התבשיל נאסר ע"י העירוי. משא"כ לטעם הב' יש לחוש שמא לא הועילה ההגעלה אפילו להפליט את הבליעה שבעובי כדי קליפה, כיון שנדבקה ונסתבכה בכלי בחוזק ע"י חום האור.

ולהלן [ד"ה אך הנה] יבואר ד"ל דלטעם הא' אפילו אם בישלו בו אחר ההגעלה בחום כלי ראשון אינו אוסר, דלא מסתבר לומר דבפעם השני' נכנסים המים בעומק יותר מבשעת ההגעלה (וטעם הא' שייך דוקא אם בישל בו אח"כ בחום האור).

[ובספר מקראי קודש (להרצ"פ פראנק, פסח ח"ב סי' כא אות ב) הביא נפקא מינה נוספת, בכלי שבלע ע"י האור דבר יבש שאין בו שמנוניות כלל, דקיימא לן שאין הבליעה נכנסת לכלי יותר מכדי קליפה, ולא שייך טעם הא', עיי"ש].

(62) בשו"ע שם מבואר דכלי שנשתמשו בו ע"י האור והגעילו אסור להשתמש בו בחמין (אפילו שלא ע"י האור), אבל מותר להשתמש בו צונן. ומשמע שאסור להשתמש בו בחמין אפילו ע"י עירוי מכלי ראשון.

(63) היינו שיש לומר ששני הטעמים הם אמת, שמי ההגעלה אינם נכנסים כל כך בעומק כמו האור (ולפיכך לא מהני בישול במים ואפר), ועוד זאת שהבליעה שע"י האור נדבקה בחוזק יותר (ולפיכך

אסור להשתמש בו אחר ההגעלה אפילו ע"י עירוי).

(64) לשפוד ואסכלא שבלעו איסור ע"י חום האור.

(65) והפלתי הוכיח מזה שלא דיברה התורה אלא במגעיל עם מים לחוד בלא אפר (ועל פי זה תירץ את קושיית הש"ך בסי' צה ס"ק כא).

(66) „ואין זה כלום, דודאי הטעם שיצא ונבלע באפר נפגם (כמבואר בסי' זה שם), אבל דבר הבלוע בדופני הכלי שלא נפלט ע"י ההגעלה ודאי דלא נפגם מהאפר שמבשלין בתוכו, דהא לא ידעינן כמה בלע, ואימר לא בלע כלום מהבישול של אפר, ולא נפגם כלל".
(67) אז יש לחוש שמא ע"י חום האור יפלוט הכלי את טעם האיסור שלא נפגם באפר.

(68) אפילו לסברא הא'.

(69) כנ"ל ד"ה עיין ר"ן.

(70) שהבליעו את האיסור.

(71) כלומר, שמא מחמת הסתבכות הבליעה בכלי (ע"י חום האור) לא יצאה מהכלי לגמרי ע"י מי ההגעלה (אפילו מהמקום שהגיעו אליו המים החמים), וכשיחזור ויבשל בו אחר ההגעלה יצא הבליעה מעט מעט.

(72) כי בכהאי גוונא מהני ההגעלה לשני הטעמים: לטעם הב', שמא נסתבך האיסור בכלי ע"י האור ואינו יוצא ע"י ההגעלה – הרי על זה מהני הבישול עם מים ואפר הפוגמים את היי"ש. ולטעם הא', שמא לא נכנסו מי ההגעלה כל כך בעומק כמו האיסור שנכנס ע"י חום האור – ג"כ מהני ההגעלה, כיון שאין משתמשים אחר ההגעלה בחום האור אלא בחום כלי ראשון.

(73) בשו"ע סי' צה (סעיף ג"ד) כתב שאם הדיחו קערה של בשר שהשומן דבוק בה ביורה חולבת במים חמים שהיד סולדת בהם נאסר

גם לטעם הא' מותר לבשל בו אחר ההגעלה במים ואפר

בחור"ד משמע שאסור לבשל בו אח"כ, וביאור דבריו

שניים כו'⁷⁵. וזה תמוה⁷⁶. וצריך לומר דס"ל [ש]המים לא נעשו לפגם רק האפר כו', ואימר לא בלע מהאפר כו', אע"פ שהמים הגיעו בעומק כו'⁷⁷:

כלום כו' עיי"ש⁷⁴. וסבירא לי' דחיישינן שיפלטו מעומק יותר. וגדולה מזאת סבירא ליה, דאפילו בכלי שתשמישו בכלי ראשון שייך לומר כן לחוש דמים ראשונים שעם אפר לא נכנסו בעומק כל כך כמו מים

האפר לא יכנסו כל כך לעומק הכלי, והמים השניים יכנסו יותר בעומק הכלי ויפלטו משם את טעם האיסור שלא נפגם ע"י האפר, והוא נותן טעם לשבח במים. ושפיר הוכיחו התוס' משם שאין צריך ששים כנגד כל הכלי. וכל שכן דלא מהני הגעלה במים עם אפר לכלי שבלע ע"י האור.

(75) ולא רק בנבלע בכלי על ידי חום האור.

(76) דא"כ כיצד מועלת ההגעלה לכלי שתשמישו ברותחין, וכמו שהקשה רבינו לעיל.

(77) כלומר, אע"פ שאין המים השניים מגיעים בעומק הכלי יותר מהמים הראשונים, מכל מקום יש לחוש שמא האפר עצמו הפוגם את האיסור לא הגיע כל כך בעומק כמו המים, ונמצא שלא נפגם כל טעם האיסור, וכשיבשל בו פעם שנית יצא טעם מושבח ויאסור התבשיל.

והעולה מכל הנ"ל, דבנדוד לא מהני בישול במים עם אפר [וסיד] קודם ההגעלה, כי הי"ש של חמץ נבלע בכלים ע"י רותחים וחריפות דהוי כחום האור (כנ"ל בתשובה). וי"ל שהאפר [והסיד] הנכנס לתוכו ע"י בישול במים חמים אינו נכנס בעומק כל כך כמו הי"ש, ונמצא שלא נפגם כל הבלוע של הי"ש, ויש לחוש שמא יצא אח"כ בשעה שיבשלו בו הי"ש של פסח.

היורה, אלא אם כן יש ששים במים כנגד השומן שעל פני הקערה. ואם נתנו אפר במים חמים שביורה קודם שנתנו הקערה בתוכה מותר, כי על ידי האפר השומן נותן טעם לפגם. והש"ך (ס"ק כא) הקשה על זה מדברי התוס' בחולין (ק, ב ד"ה בשקדם) שהוכיחו שאין צריך ששים כנגד כל הכלי רק כנגד בליעת איסור שבו (לפי שהכלי עצמו אינו נעשה נבילה), מדלא נאסרו המים בהגעלת כלי מדין אע"פ שאין ששים במים כנגד כל הכלי. ולפי דברי השו"ע הנ"ל אין רא"י כלל, שאפשר שהיו מגעילים את כלי מדין במים ואפר, ואפילו אין ששים במים כנגד האיסור לא נאסרו משום שהאיסור הוא נותן טעם לפגם.

והפרי חדש ביו"ד שם (ס"ק יט) הקשה על קושיית הש"ך, דהרי אי אפשר להגעיל במים המעורבים עם אפר (כמבואר בב"י או"ח סוף ס" תנב, ובמג"א שם ס"ק י), לפי שע"י האפר אין כח במים להפליט את הבלוע בכלי. והפלתי תירץ את כוונת הש"ך, שהי' אפשר להגעיל את הכלי שני פעמים, פעם אחת במים עם אפר להפגים את הטעם הבלוע, ופעם שנית במים לחוד להכשיר את הכלי ולהפליט את הבליעה (ומזה הוכיח הש"ך דליתא לדברי השו"ע שם).

(74) דברי החו"ד הובאו לעיל הערה 66. ולפי סברתו לא מהני להגעיל הכלי שני פעמים, דחיישינן שמא המים הראשונים עם

נספחים

נספח ב

שייך לסימנים נאיב

תשובת מוה"ר אברהם יצחק מו"ץ דמיר האראד ישן לרבינו

תיאור אופן עשיית כלי הזאואד של י"ש,
והטעמים באיסור הכשרתם לעשיית י"ש לפסח

העיסה להביטין דרך הנקבים לכל כלי ביט, ובתוך הקוואסניק עומדת העיסה ארבעה ימים בכדי שיתחזק כחה בימים האלו בחריפות וחמיצות כדבעי. והנה עיסה הנ"ל ראוי' לחמץ עיסות אחרות ביותר מהשאור, מחמת עוצם חריפות וחמיצות שלה, כידוע לכל העוסק בזה.

ואחרי שעבר ד' ימים הנ"ל מריקים את עיסה הנ"ל לכלי שנקרא ראבאטשיי קאזאן⁴, וכלי זה הוא מכוסה מלמעלה, ובעת הבישול סותמין אותו יפה כל סדק וסדק בכדי שלא יוציא ממנו שום הבל וזיעה לחוץ, ומבשלים בתוכו ע"י קנים חלולים שיוצאים מהיורה הנ"ל לתוך כלי זה עד סמוך לשוליו. בתחלה נכנס לתוכו קנה אחד של נחושת גדול, וממנו נמשך כמין שתי וערב כקנה חלול, ומן השתי וערב יוצאים עוד קנים קטנים חלולים, בכדי שע"י הבל שנכנס מהיורה לתוך כלי הנ"ל דרך קנים הנ"ל ירתח כלי הנ"ל בכל פינה. ומכלי הנ"ל יוצא הזיעה ע"י הבישול דרך כלי הנקרא קאלפאק, ועולה למעלה לקאלפאק, ומשם עוד לכלי הנקרא פריקובאק, וכאשר מתאסף ומתקבץ הזיעה בתוך הפריקובאק ע"י ההבל שבא לשם מראבאטשיי קאזאן, עולה הזיעה והחריפות למעלה דרך קנה חלול של נחושת הנקרא טרוב שקבוע בדופן הפריקובאק סמוך לכיסוי שלו, כי גם הפריקובאק בעת הבישול מכוסה וסתום מכל צד, כי אילולי כן הי' הרבה י"ש יוצא להפסד ע"י זיעה והבל היוצא לחוץ, כי כל עיקר הי"ש הוא מהזיעה כידוע, וטרוב הנ"ל קצה השני שלו

ענין! הזאואד כך הוא, שמחממין יורה גדולה של ברזל סתומה מכל צד הנקרא פאראוויק, וע"י רתיחת המים בתוכה שמעלים הבל וחום גדול יוצא דרך כלים חלולים עשויים כמין קנה חלול – מהם של נחושת ומהם של עץ – לכלים אחרים, ומתבשל בכלים הנ"ל בחום גדול. ובשעת עשיית הי"ש חמץ בתחלה מרתיחין ממנו בגיגית אחת שנקרא זאטייארנע ביט² את הקמח ומים שנותנים שם, אשר בלילותם לא כעיסה שיכול לגלגלה בידיים ולא כעיסה רכה ובלולה מאד כעיסת טרוקנין, אלא כעיסת סופגנין, ובישול הקמח ומים חקרתני שעל פי גראדין הוא פחות שלשים גראדין מרותחים, והיינו ששיעור רותחין הוא שמונים גראד, וכאן אין מניחים להחם אלא עד חמשים גראד, ואף פחות, כי כך קים להו להבעלי מלאכה שיותר מזה יזיק לענין להוציא י"ש. ואחר הבישול כמו שעה ושתיים פותחים נקב הגיגית הנ"ל, כי יש לה נקב סמוך לשוליה, ומריקים מגיגית הנ"ל ע"י צינורות שקבועים בה ונמשכים להלאה כעשרים אמה לכלי אחת שנקרא חאלאדניק, ומעשה כלי ההוא שטחו רב מאד, על פי אומדנא ארכו עשרים אמה ויותר ורחבו יותר מחמשת אמות, ואינו גבוה, ועשוי לכתחילה שבבוא העיסה לתוכה תוכל להתקרר במהרה מחמת שהעיסה מתפשט בו בשטח ולא בגובה. ותחת כלי הנ"ל עומדים ארבעה כלים שנקראים ביטין קוואסניקעס³, ויש נקבים בחאלאדניק הנ"ל כנגד כל ביט וביט בכדי שאחר שיתקרר העיסה יריקו

(2) הוא הנק' בדברי השואל הנ"ל, "זאטארנע קאדקע".

(3) הנק' בדברי השואל, "קאדקעס".

(4) ובדברי השואל שם נק' "קאזאנע קוב".

(1) הועתקה מכת"י מעתיק (1844 ט, ב ואילך).

וראה גם תיאור מעשה הזאואד לעיל סי' נא, בדברי השואל

מוה"ר יקותיאל זוסמאן חפץ, מו"ץ בלאחווין.

נספח ב (לסימנים נאיב)

שצט

שקורין קוואסניקעס, והם קבועים שאי אפשר לטלטול, וגם רחוקים מהיורה באופן שא"א להכשירם ע"י חום ורתיחה מהיורה, כ"א לשפוך עליהם ע"י כלי שני וע"י אבן מלוכנ כמו שהם עומדים, כי מחמת שהן קבועים אי אפשר לגלגלם שיגיע המים רותחין לכל מקום, וכן להילוך האבן בכל מקום נמי אי אפשר כי אם על ידי גלגול או בדבר שאינו עקום כמו דף ושולחן, והחמץ שבלוע בהם הוא בוודאי דבר חריף, וגם מהודקים בקאנאפאטקעס הנ"ל⁵.

הנה לפי דעת המג"א (סי' תנא ס"ק לג) דסבירא לי' שכל מקום שנהגו להחמיר שלא להשתמש בכלי לישא למדוכה ולבית שאור ובית חרוסת, הכל מטעם שחששו לדברי רש"י שכלי שבלוע בו מדבר חריף גרע מבלוע ע"י חמי האור ולא מהני הגעלה, ומה שלא הגיה הרב בסי' תנ"א סעיף כ"ב על מה שמתיר המחבר להכשיר בית שאור וחרוסת ע"י הגעלה היינו משום שסמך על מה שהגיה בסעיף י"ז, כי לדעתו ענין אחד להם, ולשיטתו צריך לומר שמה שמתיר הרב סעיף ט"ז במדוכה של עץ [ואף במדוכה שלהם שרגילים לדוך בה דבר חריף] להכשירה בהגעלה ובלבד שיקלוף, היינו משום שסמך על מ"ש בהגהות מיימוניות הל' הגעלה (פרק ה' הל' כא) בשם סמ"ק (סי' רכב) ששמע בשם רב טובי' בשם ר"ת, מביאו ב"י סי' תנ"א (ד"ה מדוכה של עץ), שר"ת מתיר להגעיל בכהאי גוונא, ואף שר"ת כרש"י סבירא לי' כמבואר בטור, ועל כרחך שמדוכה קיל מבית שאור וכיוצא, ולכן מהני הגעלה למדוכה לפלוט טעם בלוע. רק משום שסתם מדוכה של עץ על ידי דיכת תבלין יבשין וקשין בתוכה נעשה גומות בתוכה ויש לחוש לחמץ שבעין בגומות, ולכן למדוכה הגעלה בלא קליפה לא סגי – אף דלא דמיא לר"ת לבית שאור שאינו פולט הבלוע שלו ע"י הגעלה. ובמדוכה של מתכת מחמת שאפשר לצאת גם ידי חומרת רש"י שמדמה לבית שאור שאף הבלוע אינו יוצא בהגעלה בעינין ליבון. ולדבריו ז"ל אף במקום שאין שום חשש חמץ מחמת בעין, כגון בכלים העשויים מחתיכה אחת וחלקים דלא חיישינן בהו לחמץ בעין, כי אפשר לנקותם בטוב כדמשמע בסי' תמ"ב (מג"א ס"ק טז), ואף בכלי מתכת, מכל מקום חששו לחומרת רש"י ור"ת ונהגו שלא להכשירם בהגעלה. וכן מצאתי בחיי אדם (כלל כה סעיף יג) שלהמג"א אף בכלי מתכות לא מהני להו הגעלה לכתחלה כיון שבלוע מדבר חריף, ובכלים שהן מנסרים הרבה ואי אפשר לנקותן מהחמץ שבעין – אף אם הבלוע שבהן אינו

קבוע בכלי אחד שנקרא פריקובאק שני סמוך לשוליו, והפריקובאק שני סתום מכל צד תמיד, ואין פותחים אותו כלל, וגם אין שום נקב מתחלת עשייתו שיהא משתמש כניסה ויציאה כשאר הכלים, דהיינו הראבאטשיי קאזאן והפריקובאק ראשון שיש בהם ארובות שמשתמשים בהם לכניסה ויציאה אחר הבישול לנקותם. והזיעה ע"י טרוב הנ"ל באה לפריקובאק שני זה לשוליו, ושם מתקבץ הזיעה למטה בשוליו. וחקרתי אחריו אצל בעלי מלאכה שיש בתוכו ג' חדרים זה למעלה מזה, וכאשר יתקבץ הזיעה בחדר התחתון – המובחר והיותר חריף עולה למעלה והפסולת נשאר למטה, וכן בזה האופן הוא בחדר האמצעי וחדר העליון, וכל הפסולת שאין בו כח לעלות למעלה מחמת שאין בו חריפות כל כך נדחה למטה.

ומחדר עליון עולה הזיעה לכלי נחושת שעל הכלי זו שנקרא רעפעטראטער, וכלי זה ג"כ סתום מכל צד, ואין שום יד שולט לא בפריקובאק שני ולא ברעפעטראטער לנקותם, והסברא היא משום שבראבאטשיי קאזאן ובפריקובאק ראשון נפיש הזוהמא, שבתחלה מבשלים העיסה כמו שהיא בתוך הראבאטשיי קאזאן, וכן בפריקובאק ראשון שהזיעה באה לו מהעיסה יש בו הרבה שמרים, וצריכין תמיד נקיון, ולכן יש בהם ארובות לכניסה ויציאה, משא"כ בכלים הנ"ל שבהם מתבשל הזיעה בלא פסולת כל כך. ומהרעפעטראטער הולך הזיעה ע"י עץ חלול לטרוב גדולה העומדת בכלי שנקרא שטאיאן, שפועלת לקרר הטרויב הגדולה ע"י מים קרים שבתוכו, וע"י הקירור הזיעה מתקבצת והי' למשקה יי"ש, ולא תצא לחוץ בהפסד ע"י זיעה והבל. והיי"ש שאינו חזק וחרף מבשלים אותו פעם השני בראבאטשיי קאזאן, ועולה זיעה המובחר והיותר חריף שבו דרך כלים הנ"ל לטרויב הגדולה. וכן בכל בישול אין מקום להזיעה לצאת כי אם דרך טרוב הנ"ל.

והנה כל הכלים הנ"ל עשויים מנסרים, ובין נטר לנטר מחזקים שם בקנבוס שנקרא קאנאפאטקע, ותוקעים שם הקאנאפאטקע, ובכל יום מתקנים הידוק הקאנאפאטקע, היינו שבאם נתרפה אזי מוסיפים עליה עוד קאנאפאטקע, והחמץ בעין נשאר שם מיום ליום, כידוע כל זה לכל העוסקים בזה.

עוד יש ארבעה כלים שנקראים דראזאנקעס, שבהם עושין עיסה שקורין הייווין לחמץ בהם העיסה שבביטין

נספח ב (לסימנים נאיב)

הסכימו האחרונים ורבינו נ"ע בשו"ע (סעיף ג'גב), כל שכן כאן, וזה אי אפשר.

מדבר חריף כגון שבלוע משכר וכהאי גוונא לא מהני להו הגעלה משום חמץ שבעין.

ואף לפי מ"ש המג"א בסי' תנ"א ס"ק ל"ו שממשמעות התוס' (ע"ז עה, ב ד"ה דכיתנא) והגהות אשר"י סוף עכו"ם (פרק ה ס"ג לג) דבצונן סגי בהדחה, מכל מקום היינו משום שבמקום ריוח יכולין המים ליכנס תוך תוכו הלוך ושוב ולהעביר ולהדיח יפה, משא"כ כאן שהוא במקום דחוק, ועוד כמעט בכל יום מוסיפין קאנאפאטקע על הראשונה, והראשונה אזלה לה עמוק עמוק עם הבצק שנדבק בה, וגם השני היא במקום דחוק, החוש מעיד על זה שלא יוכלו המים להעביר ולהדיח החמץ הנדבק בה תוך תוכה. וחקרתי אצל אומנים בזה, ואמרו שנראה בחוש שאין מועיל שום תחבולה להוציא החמץ ממקום המהודק בקאנאפאטקע, כי אפילו בכלי שנקרא חאלאדניק שאין עומד העיסה בו כי אם זמן מועט ותיכף מדיחין אותו בכל מיני הדחה, כי בזה הכלי צריך לדקדק מאד לאומנות זו שזה הכלי תהי' נקי מבצק מיום העבר, כי מזה יוכל להיות גרעון להוצאת הי"ש מהקמח, וטחין אותו בסיד על מקום הקאנאפאטקע, ועכ"ז תיכף ניכר רושם בעיסה כמין קרום לבן במקום שכנגד הקאנאפאטקע, והחמץ שבקאנאפאטקע גורם כל אלה, כי במקום שאין קאנאפאטקע אין שום שינוי. ולומר שכנגד הבעין יהי' ס' וקודם הפסח מהני ביטול כו', זה אינו, שהמג"א ס"ל בסי' תמ"ז (ס"ק מה) כהרשב"א (ש"ת ח"א ס' תפה) שאף בחמץ קודם הפסח אין מבטלין, יעויין בשו"ע רבינו נ"ע ס' תמ"ב סעיף ה' ובקו"א אות ג'. ומטעם זה אין להכשיר בהגעלה אף הזאטיארנע ביט, אף שבתוכה משתמשים כשעדיין אינו חריף, דמכל מקום החמץ בעין הוא שם בין הנסרים והקאנאפאטקע, וכן בקנים וכלי עץ החלולים שעל ידם עוברת הזיעה וההבל מהיורה להזאטיארנע ביט בכדי לחממה בזה ההבל, ג"כ כל האומנים אומרים שפעמים מושכים לאחור בכח המושך בצק הרבה, וקנים הנ"ל אין שום יד שולט שם לנקותם מהבצק, כי עקומים הם מאד וחללים קטן, ואין שום תחבולה לנקות מהן החמץ בעין.

ולפי דעת הט"ז מה שנהגו שלא להשתמש בכלי לישנה ע"י הגעלה ואף בשל עץ – אף שלא תפסו לנהוג כרש"י כנ"ל, אם לא במקום שיכול לעשות תקנה להם כגון בכלי מתכות – היינו משום שחששו לחומרת הכלבו (ס' מה) מביאו הב"י (ס' תנא ד"ה כתב הכלבו על עריבות), וה"ר יחיאל מפרי"ש מביאו הטור ס' תמ"ב, משום שאי אפשר לגוררם יפה, ומשמעות דבריו שאף בכלי שהוא מחתיכה אחת נמי

וא"כ בנדון דידן, הביטין הנ"ל שנקראים קוואסניקעס והביטין קטנים שנקראים דראזניקעס, שהעיסה בעודם בתוכם הוי דבר חריף, בודאי הוי כבית שאור, שהרי הוא ראוי לחמץ עיסות אחרות כידוע לכל, והחריפות שלה עצום בטעם וריח עד שאין כח באדם להריח אף מכלי שבה אחר שהורק המשקה, וגם בלילתה עבה קצת ונדבכת כעיסה ממש בכל סדק ובין נסר לנסר, וביותר בהקנבוס שנקרא קאנאפאטקע, וא"כ מתרי טעמי אתינן לה, וכל אחד בפני עצמו מספיק שאין להכשירם בהגעלה, ואף קודם הפסח בכדי לעשות בהן משקה לשתותה בפסח. דאין לומר שמה שנהגו לכתחילה כרש"י היינו להשתמש בהן בפסח, משא"כ קודם הפסח יש להגעילם כדין, וכמ"ש הט"ז בסי' תנ"א ס"ק י"ט שאף לפי מה שנהגו כרש"י בכלי מתכות במדוכה בליבון דוקא מכל מקום קודם הפסח אף לכתחילה נכון להגעיל ולדוך בה קודם הפסח, ומשמע שאין בזה משום שינוי מנהג. דעד כאן לא קאמר הט"ז הכי אלא משום דס"ל בסי' תמ"ז בס"ק ה' דקודם הפסח יכול לבטל חמץ בס' אף בידים, א"כ במדוכה שפליטתו הוא דבר מיעוט ע"י דוחקא דמדוכה ויתבטל בס' קודם הפסח דגם לרש"י יהי' מותר – לכן יש חילוק בין קודם הפסח לפסח עצמו, משא"כ לדעת המג"א דס"ל אף במקום שאין תקנה כגון בכלי עץ חוששין לכתחילה כרש"י דלא מהני להו הגעלה, הדבר פשוט שאין חילוק בין להגעילם ולהשתמש בהם קוה"פ ובין להשתמש בהן בפסח, דכיון שכבר קבלו עליהם לנהוג כרש"י שלא מהני להו הגעלה א"כ אף קוה"פ לא יתבטל, דבכולן משערינן, דלא ידעינן כמה נפיק מיני, ומבואר בפוסקים בכמה דוכתי שאין ס' במה שבכלי כנגד הכלי. ועוד דמבואר במג"א בסי' תנ"א ס"ק י"א ובסי' תמ"ז ס"ק כ"ד דס"ל כהרשב"א דחמץ מקרי איסורא בלע ובכולי' משערינן. ואף להפוסקים האומרים דחמץ מיקרי התירא בלע, מכל מקום עדיין לא ידעינן כמה נפיק מיני, יעויין בחק יעקב ס' תנ"א ס"ק ג"ח, ובשו"ע אדמו"ר ס' תנ"א סעיף ס"ג. ולטעם השני נמי שאי אפשר לנקות ולגרר בין נסר לנסר, בנדון דידן שמהודקים בנקבים בין נסר לנסר הדבר נראה לעינים שמחמת רכות הקנבוס החמץ נדבק בו יותר מבשקים ומפה, וכיון שבשקים כתב המג"א ס' תמ"ב ס"ק הנ"ל דלא מהני הדחה בעלמא, דאדרבה הבצק נדבק בו, וצריך כיבוס בחמין ואפר וחביטה, וכן דעת הש"ך ביו"ד ס' קל"ח (ס"ק ה"י) ולזה

נספח ב (לסימנים נאיב)

תא

שהוא בעין יהי' ס' מותר להגעיל ולהשתמש בהן קודם הפסח לצורך הפסח, דאז מהני ס'. ועוד יותר, דלפי מה דס"ל בס"י תנ"א ס"ק כ"ה שבחמץ אמרינן היתירא בלע ולא משערין בכולי, ונגד הפליטה יש ס', וא"כ כשירצה להשתמש בכלי קודם הפסח ולערות ממנו קודם הפסח מותר להשתמש אף בלא הגעלה כלל.

אמנם אחר העיון בתורף דבריו נראה שאף לפי סברתו אין היתר בנדון דידן להכשירם בהגעלה או להשתמש בהן בלא הגעלה, ואף קודם הפסח, דעד כאן לא התיר הט"ז ס"ק י"ט להגעיל המדוכה ולדוך בה קוה"פ, אלא משום שמעיקר הדין מהני לי' הגעלה אף להשתמש בפסח – לפי סברתו בס"ק כ"ז שלא נהיגי להחמיר כלל כרש"י כי אם בכלי מתכת שאפשר בליבון – ולכן לפי האמת אין לחוש בזה לרואי, משא"כ בנדון דידן שלהכשירם בהגעלה ולהשתמש בפסח אין שום סברא להתיר, וכמו שכתבתי לעיל, וכיון שמעיקר הדין לא מהני להו הגעלה, גם להט"ז אין להכשירן בהגעלה משום חשש רואי, דאשכחן בהגעלה בכמה מקומות שחששו לזה – בט"ז ס"ק כ"א ובב"ח ס' תנ"א (ד"ה וזה שכתב רבינו) שנתן טעם לכלי חרס שאין מכשירין אותן כי אם במילוי ועירו, דלמא אתי למיטעי, ובט"ז או"ח תנ"א ס"ק י"א, וכן באחרונים גבי רחת (ראה שו"ע אדה"ז סעיף נה) כולם חששו לרואי. ומההיא דס"ק י"ט נמי מוכח להדיא שלהשתמש בהן בלא הגעלה כלל לשם פסח אף שיש שם ס' קודם פסח נמי לא, שהרי לא התיר לכתחלה במדוכה אלא ע"י הגעלה, אף שיש ס' נגד פליטתה כמבואר שם. [וצריך לומר דגרע להשתמש בלא הגעלה, אע"פ שלסברתו נגד הבלוע תמיד יש ס' בפסח דהתירא בלע, [וגם אין חשש] מביטול בידים שמתיר הט"ז לכתחלה, והיינו נמי משום דכאן חיישינן דלמא אתי למיטעי]. רק לענין מה שנהגו בכלי מתכות לחוש לחומרת רש"י ס"ל שכולי האי לא חיישינן לרואי שיתירו בהגעלה כלי מתכת אף להשתמש בפסח שלרש"י הוי כלא הוגעל, והיינו משום שלהט"ז [ב]עיקר לא מחמירין במדוכה לענין להשתמש בפסח כי אם בכדי לעשות על צד היותר טוב, לכן במדוכה שעושין מפסולת נחושת דשייך בהו דלמא חייס עלייהו סברתו שבהכי שידוך בהן קודם הפסח הוי על צד היותר טוב. וכל זה משמע מדבריו להדיא להמעין.

בר מן דין, בעיקר במאי דס"ל להט"ז ז"ל שמותר לבטל חמץ בידים קוה"פ לאכלו בפסח בשעה שאסור לו, לא קיימא לן כוותי, כאשר כל זה ביאר רבינו נ"ע בשו"ע ס'י

אמרינן הכי, ואפילו מתכוון לנקותה בשביל להשתמש בה בפסח שחומרת חמץ עליו, יעויין בדבריו ס' תנ"א ס"ק ד' וס' תמ"ב ס"ק ט'. ונראה מדבריו, מדכיילינהו לחביות שמחזיקין בו קמח ומי סובין בהדי כלי לישא ואח"כ כתב תקנה להחזיק בהם מים שידיחו ויעבירו החמץ בעין שדבוק [בהם], משמע שס"ל שלכולהו מהני החזקת מים איזה זמן להעביר ולהדיח החמץ שבעין, ומראין הדברים בטעמיהם שלא מהני החזקת מים אלא לכלי שאין עשוי מנסרים שאין בו אלא חשש בעלמא שמא נשאר חמץ באיזה סדק, וכן משמע קצת במ"ש באיזה סדק, ולא כתב בין נסר לנסר. ותו בחביות שעשוי מנסרים כבר הביא בשם הב"ח בס"י תנ"א ס"ק כ"ד שאין להכשיר ולא זכר שום תקנה, וגם לא ציין לכאן. ולפי זה אתי שפיר דברי הט"ז כל אחד על מקומו, בס"ק כ"ז גילה דעתו שבמקום שאי אפשר בתקנה כגון כלי עץ לא חיישינן לחומרת רש"י ומהני הגעלה להפליט הבלוע, בס"ק ד' גילה דעתו לענין חומרת הכלבו והר"י מפרי"ש משום חמץ בעין, ומשמע לו שאף בכלים שהם מחתיכה אחת יש להחמיר, ואפשר שלכן בס"י תמ"ב (ס"ק ט) לא תירץ הט"ז דברי הטור אהדדי כמ"ש המג"א (שם ס"ק טז), ולזה אמר שבהחזקת מים מהני, דכיון שהם מחתיכה אחת ואין הסדקים מעבר לעבר המים ידחו כל הנדבק עליו בעין, משא"כ בחבית העשוי מנסרים והחשש הוא משום חמץ בעין מעבר לעבר לא זכר שום תקנה, לא מים ולא בקליפה, כי כיון שהחשש הוא על חמץ בעין מעבר לעבר הסברא נותנת שלא תועיל המים להם עד שיתיר תפירתם, וכמ"ש בפמ"ג (מש"ז ס"ק ט) וחי אדם (כלל קכה סעיף יג). וכן במדוכה נמי דבעי קליפה, היינו נמי משום חמץ שבעין שבגומות, כי ע"י שדוחק בה בשמים יבישים וקשים נעשים גומות גומות. אבל מכל מקום להבלוע בהם מהני הגעלה כבסעיף כ"ב, וסרה תלונת החק יעקב עליו בס"ק ס'.

ולפי זה בנדון דידן שעושין מנסרים לא מהני שום חזקת מים גם לדעת הט"ז. אמנם אפילו נאמר שלהט"ז גם בכלי העשוי מנסרים מהני החזקת מים להעביר ולהדיח החמץ שבעין, מכל מקום מחמת הקנבוס שנקרא קאנאפאטקע הדבר רחוק מאד שיועילו שום מים, וכמו שכתבתי לעיל, וגרעתי יותר מסלים ארוגים דמכל מקום יכולים לעבור ולהדיח דרך דפנות בלך ושוב, משא"כ כאן.

והנה לפי דעת הט"ז בס"י תמ"ז ס"ק ה' שמתיר לבטל חמץ קוה"פ אף בידים, לכאורה י"ל שכיון שכנגד מה

ואם כן כל שכן בנדון דידן שמהודק בקאנאפאטקע שאין שום סברא שיועילו החזקת מים, וכמו שנתבאר לעיל.

ומעתה זכינו לדין שלכל הטעמים המבוארים לעיל אין שום היתר להכשיר בהגעלה כלים ביטין שנקראים קוואסניקעס ודראזניקעס וזאטיארני ביט, וכן לכלי שנקרא ראבאטשיי קאזאן, כי תשמיש שלו ע"י משקה חריף הנ"ל וע"י בישול בתוכו, והדבר פשוט שלא גרע מה שתשמישו ע"י בישול בתוכו דבר חריף מכבוש בתוכו בצונן דבר חריף. וכן נראה מהטענה שטען ר"י ומדברי הטור בס' תנ"א, שכל טענתם הוא שדבר פלא הוא שדבר שחמוצו קשה בלע בצונן טפי מדבר אחר ע"י האור, כלומר אף שדבר חריף הוא מכל מקום בליעתו בצונן הוי, ואיך [נאמר] שבלע טפי מדבר אחר אף שאינו חריף ובליעתו ע"י האור, וא"כ משמע שדבר חריף וע"י האור לא הוי פלא כל כך שיבלע טפי. וכן נמי גם הוא מהדקיין אותו בין נסר לנסר בקאנאפאטקע כנ"ל. ועוד זאת, שהכלי נחושת שנקראים רערין שבתוכו שעל ידם עוברת הזיעה וההבל מהיורה גדולה להרתיח את הביט הנ"ל, אי אפשר לנקותם כלל, כי הם נמשכים מקנה אחד גדול שבאמצע הכלי עם דופני הכלי בסמוך ממש כמו שתי וערב, ומהשתי וערב יוצאים קנים קנים פיהם למטה, ואי אפשר בשום תחבולה לנקות מתוכם הבצק שבא לשם בעת שמלאו את הכלי בבצק, כי מי יעכב שלא יבא הבצק לשם. וכן הבסיס שבאמצע הכלי שעליה הטרויב האמצעית, כי נידחת קצת ממקומה ויכול לבוא תחתיה בצק רב, ובעיני ראיתי שאחר שנקרו אותה חפשתי אחריה ונקרו תחת הבסיס בצק הרבה כמו חמשה קווארט, ומי יודע כמה יכול להיות עוד תחתיה, כי אין הידים שולטות שם כדבעי, ופשיטא העינים, וכתבו האחרונים בשם מהרי"ל (הל' הגעלה) שכלי שפיה קצר לא מהני לה הגעלה, כמבואר במג"א סוף סי' תנ"ב (ס"ק יא) ובשאר אחרונים, ובמקום שמן הדין לא מהני הגעלה להשתמש בפסח כבר הוכחתי שאף קודם הפסח אסור לכו"ע.

עוד יש סברא להחמיר בראבאטשיי קאזאן מטעם אחר, כי כך דרך המלאכה שאחר שמבשלים את המשקה הנ"ל בתוכו ויוצא זיעה מהבישול דרך הכלים המסומנים לעיל, ומחמת זיעה ראשונה היא אינה חריפה כל כך מחזירין את הזיעה לכאן לבשל עוד הפעם, ובט"ז ביו"ד סי' צ"ו (ס"ק ט) כתב שמשקה חריף כגון חומץ וכהאי גוונא שנקרא דבר

תמ"ב סעיף ה' ובקונטרס אחרון אות ג'. ובתשו' נודע ביהודה חלק יו"ד סי' כ"ו מסיק דבמקום שאסור לבטל אף אם אין כוונתו כי אם להשתמש בכלי אסור, שג"כ עיקר כוונתו לבטל. ומביא רא"י על זה מדברי הרשב"א בתשובתו ח"א סי' רכ"ב ובתורת הבית (בית ד שער ד) מביאו הב"י ביו"ד סי' קכ"ב (ד"ה כתב הרשב"א) שבכלי שדרכו לפעמים להשתמש בדבר מועט ונבלע בו איסור מועט אסור להשתמש בו בשפע משום אין מבטלין איסור, ואף שאין כוונתו אלא להשתמש בכלי. והטעם נראה לו, דמכל מקום עושה מעשה בידים ומכוון שאף שיש כאן איסור יתבטל בס'.

וממה שמתיר הרשב"א בכלי שדרכו להשתמש בשפע ונבלע בו דבר מועט לבשל בו לכתחלה אין ללמוד היתר לכאן, דעד כאן לא התיר הרשב"א אלא בכהאי גוונא שהאיסור הוא בלוע, ולא לבטל איסור שבעין, אף שהוא דבר מועט. ועוד יש לחלק, ששם מתחילה ועד סוף לא הי' בו כי אם איסור מועט, משא"כ כאן מתחילה הי' בו כדי נתינת טעם, אלא שע"י הגעלה נתמעט. ועוד דגם שם רבים חולקים על הרשב"א, ופסקו האחרונים סי' צ"ט וסי' קכ"ב דלא קיימא לן כוותי'.

ומדברי רבינו בשו"ע נראה דס"ל שבכלי העשוי מן הנסרים אין שום תקנה בהחזקת מים אם נשתמש בו חמץ בבצק שנדבק מאד, שנראה מדבריו שמחמיר בזה מאד מטעם הכלבו והר"י מפרי"ש, שהרי נראה שתפס כהט"ז דבכלי עץ שאין להם תקנה לא חששו לחומרת רש"י ומהני להו הגעלה (ראה סי' תנא סעיף מד), ואפילו הכי בבית שאור שביק לסברת הט"ז שכלי בית חרוסת ובית שאור בחדא מחתא מחתינהו, ותפס כהחק יעקב (ס"ק טז) לדמינהו לכלי לישא, והיינו משום דבכלי שנשתמש בבצק החמיר לחוש לחומרת הכלבו והר"י מפרי"ש יותר מלחומרת רש"י, וכן אם נשתמש בשאור חמץ כמו שכר שהזהמא נדבכת מאד בבצק בין נסר לנסר, ולכן בסעיף ס"א לא זכר שום תקנה להחזיק בה מים. וממה שכתב דאפילו מילוי ועירווי והגעלה בוי"ו נוסף⁶, יש להוכיח קצת שדעתו שהחזקת מים לא מהני. ולא דמי לכלי שהיו מחזיקים בו בארשט העשוי ממי סובין, ששם אינו נדבק כל כך משום שניטל הסולת מהן, וכן בכלי שהיו מחזיקים קמח בלא מים לא דמי לבצק, וכן כלי שנשתמש בו חרוסת אין נדבק בבצק, דהקמח הוא דבר מועט ואין בו שום עבות.

נספח ב (לסימנים נאיב)

תג

משבצות ס"ק ו' הביא סמוכות להטעם שכתב הט"ז (ס"ק ו') מלשון הטור, דלא כהלבוש.

בר מן דין לא ידעתי תקנה להוציא ריח היי"ש מהפריקובאק שני ורעפערטער וטרויב שעליה, אחר שאין עשויין להכניס לתוכן מן החמין כלום כי אם מה שבא עליהם הזיעה דרך הטרויבין מלמטה למעלה [כמבואר] לעיל, והגעלה שלהם נמי אי אפשר כי אם להגעלה ע"י זיעה, כדרך תשמישה ע"י בישול מים רותחין בראבאטשיי קאזאן ממש כתשמישו. מיהו מטעם הא לא אריא, שהפ"ח כתב ביו"ד ס"י קכ"א (ס"ק טו) שלדבר שקיבל טעם ע"י זיעה מהני לו הזיעה להגעילו, דכבולעו כך פולטו. אף שאם לדין יש עליו תשובה, שהרי קיימא לן (ס"י תנב סעיף ה בהג"ה) שלכתחילה אין להכשיר שום כלי בשאר משקין, ואף שמשקין חריפין מבליעין טפי, מכל מקום להפליט – כח המים גדול מכולם, הרי שלענין להגעילם בשאר דברים לבד ממים לא אמרינן כבולעו כך פולטו. ואפשר שזיעת המים כמים דמי.

אך הטרויב הגדולה העומדת בשטאיאן – הגעלה ע"י זיעה לחוד ולומר כבולעו כך פולטו לע"ד בוודאי לא מהני, כי הזיעה שבא אליה מתקררת ע"י המים קרים שבשטאיאן סביבות הטרויב, ובשעת עשיית היי"ש חמץ כמה פעמים קרוב להזדמן שהטרויב תהי' חמה מאד מחמת [ש]המים שבשטאיאן נעשים ג"כ חמים מפני שגבר עליהם הבל וחום שבטרויב שבא מהיורה הנ"ל, ונמצא שהטרויב בולע יי"ש ע"י רותח. ואף שיש לילך אחר רוב תשמישו, מכל מקום כאן על פי רוב יכול להיות כן בכל פעם שמשתמש. ועוד שהטרויב הנ"ל הקנה שלה של צד הרעפערטער תמיד הוא רותח, והרבה מהאחרונים מחמירים בכלי שמשתמש במקצת ובפרט בכלי נחושת [ש]צריך להגעיל את כולה. ולהרתיח מים כל כך בראבאטשיי קאזאן ולהוליך הזיעה דרך כלים הנ"ל עד שהטרויב יגיע לרתיחה הנ"ל שבצד זה בכולה, מי יכול לצמצם. גם טעם וריח היי"ש שבה קשה מאד להוציא, ובעיני ראיתי שחממו ב' פעמים מים והוליכו הזיעה דרך הטרויב הנ"ל, ועכ"ז ריח היי"ש חזק ונודף כבתחילה, וגם הטרויב היתה קרה.

והנה באופן ההגעלה גופא חזינא תיוהא, דהנה זה פשוט שלהביטין שנקראים קוואסניקעס שנשתמשו בדבר חריף ונבלעו ע"י כבישה כזו בוודאי אמרינן בזה דהוי כנבלע ע"י חמין שע"י האור, וא"כ הגעלתו צריך להיות על ידי כלי ראשון דווקא לכולי עלמא, וכן הוא בהדיא

חריף אף שלפעמים אינו חריף כל כך מכל מקום דבר חריף מיקרי, וא"כ יש להזיעה הזו נמי דין יי"ש, וא"כ היי"ש עכשיו בלוע בחמץ שבעין בבצק שבין נסר לנסר ובקאנאפאטקע כו', ואינו יוצא משם ע"י הגעלה כי אין הגעלה לאוכלין, ובפמ"ג ס"י תנ"א (מש"ז ס"ק כז) מצדד לומר שיי"ש לטעמא עביד ואפילו באלף לא בטיל, וכיון שנותן טעם הוא במע"ד יש לומר שאפילו בזיעה יש לאסור. ואף שביי"ש של פסח שיבא אח"כ לא יהי' בנותן טעם כי מין במינו הוא, והוי כהשביח ולבסוף פגם שמותר לאוכלו כשהוא פגום, מכל מקום לפי מה דקיימא לן טעם כעיקר [דאורייתא] א"כ שייך גזירה מינו אטו שאינו מינו, כמו בשיעורין שאוסרין בס'.

ומעתה אדבר מענין הפריקובאק ראשון ושני והקאלפאק וכן העצים חלולים וקנים חלולים שע"י עוברת הזיעה שנק' יי"ש, וזיעה הוי כבישול על ידי [האור]. והנה לכל הפוסקים בליעת היי"ש גרע מבית שאור, ואף בצונן, וכל שכן ע"י בישול כנ"ל, רק שבזה קיל שאינו נדבק כל כך בין נסר לנסר כבצק ושמרי שכו, ולדעת המג"א אין להכשיר בהגעלה מצד המנהג שחששו לחומרת רש"י בבית שאור כמבואר לעיל, וכמו כן כאן שבליעת היי"ש גרע. אלא שלפי דעת הט"ז שבכלי עץ שאין להם תקנה לא חששו לחומרת רש"י מותר להכשירה בהגעלה, ובלבד שיתבשל במים עם אפר שיבטל ריח היי"ש, ואם יש ריח היי"ש אף בדיעבד אסור כמבואר בשו"ע מרבנינו נ"ע ס"י תנ"א (סעיף סג). אלא שעדיין יש לחוש לחמץ בעין בין הנסרים והקאנאפאטקעס, וכן הגיגית שנקרא פריקובאק שני והרעפערטער שעליה סתומים מכל צד שאין ידים שולטים שם לשפוף ולהעביר החלודה, ומבואר בפוסקים ס"י תנ"א (סעיף ד) שבלא שפשוף והעברת החלודה לא מהני הגעלה מן הדין להשתמש בפסח, ולפי המבואר לעיל במקום שמן הדין לא מהני הגעלה להשתמש בפסח אף להשתמש קוה"פ אין להכשיר בהגעלה. ולומר כיון שכל עיקר טעם העברת חלודה הוא משום שיש תחתיו משהו חמץ בעין דלא מהני לי' הגעלה, לכן משקה שאינה עבה כגון יי"ש אין לחוש לזה, לא מצינו חילוק זה בפוסקים, ואדרבה בחיי אדם ס"י תנ"א (כלל כה סעיף יג"ד) משמע להדיא שאף בכלי יי"ש בלא שפשוף לא מהני הגעלה. ולבעל הלבוש (סעיף ג) שפירש טעם הסרת חלודה הוא שמפסיק בפני הפליטה ואין כח במים להפליט טעם החמץ שמעבר לחלודה, פשוט שבכאן אף בדיעבד וקוה"פ יש לאסור, מיהו האחרונים לא תפסו כוותי', ובפמ"ג ס"י תנ"א

שלזה עשו כן כדי שעי"ז יתקרה העיסה הבאה מחאלאדניק לקוואסניקעס, וכשמו כן הוא – ובין כך ובין כך שיהוי קליחת הרוחחין הוא זמן מרובה ואי אפשר שלא יתקרה בתוך כך, גם הרי מריקים אותם מכלי אל כלי, וליתן לתוכם אבנים מלובנים דזה מהני אפילו במערה מכלי אל כלי תחילה כמבואר בשו"ע רבינו נ"ע סי' תנ"א סעיף ל' – הנה לכלי גדול כזה שמחזיק יותר מאלף הין הדבר סמוי מן העין לידע בטוב ריבוי האבנים שצריך לזה שיחזירן לחום כלי ראשון, ושאלתי אומנים והוכיחו על זה בכמה ראיות ששיעור אבנים מלובנים שגייע החום לשיעור כלי ראשון שמעלה אבעבועות צריך הרבה מאד, עד שכמעט הוא מן הנמנע. והנה זה פשוט בכמה דוכתי שדבר שצריך הגעלה בכלי ראשון מדינא אם לא העלו המים רתיחה אף בדיעבד אסור, כמבואר בפוסקים ובשו"ע רבינו, עיין סי' תנ"ב סעיף ג', וא"כ אף קוה"פ יש לאסור אף בדיעבד, כי בכלי משערין ואין ס'. והדעת נותן שהחריפות הבלוע בכלים נותן טעם לשבח להוסיף עוד חריפות ביי"ש של פסח שיוציאו ממשקה זה, וא"כ לכל הפחות הוי כפגום וסופו להשביח ביו"ד סי' ק"ג (סעיף ב) שאוסר בנותן טעם לפגם. ובהגעלה לביטין קטנים ודראזניקעס ג"כ יש פקפוק, ומובן מעצמו כנ"ל.

ומחמת שהי' עש"ק לא הי' עת להגיה עוד הפעם, והדבר נחוץ ואי אפשר להניח הענין על פאצט אחרת, גלל כן הוכרחתי לשלוח כמו שהיא⁸.

בשו"ע רבינו נ"ע סי' תנ"א סעיף ס"א, וז"ל: שחריפות המלח והשאור וחרוסת דומה לרותח. וכן נראה מהטענה שטען ר"י, שהרי לא טען אלא על מה שאסר רש"י בהן הגעלה כל עיקר, אבל להחמיר בהגעלה דידהו' גם ר"י מודה. וכן נמי לא מהני בהו מילוי ועירווי, דאפילו בבלוע ע"י כבוש מעת לעת בצונן דעת הש"ך ביו"ד סי' קל"ה (ס"ק כד) שלא מהני להוציא הבלוע ע"י מילוי ועירווי, ואף בשאינו חריף, ולזה הסכים הפמ"ג סי' תנ"א במשכצות ס"ק כ"ג, אלא שאנו אין לנו אלא כהכרעת רבינו בשו"ע סי' תנ"א סעיף ס"א שכתב שכשנבלע האיסור בצונן ע"י כבישה מעת לעת מהני עירווי, אבל בכלים שנבלע בהם ע"י חמין או ע"י חריפות ואפילו בצונן כתב בהדיא שאין מועיל להם אלא הגעלה או ליבון.

והנה הייתי בזאואד וראיתי ההגעלה שרוצה המ"ץ להכשיר בה את הכלים הנ"ל, היינו שמחממים מים בזאטיאירני ביט ע"י הבל וחום שבא לכאן דרך עצים וקנים חלולים מהיורה, ואח"כ פותחין הנקב שסמוך לשולי הכלי ההיא, והרותחים מקלחים תחלה דרך צינורות ארוכים וחלולים בזה הביט אצל הנקב, ונמשכים כעשרים אמה עד לכלי שנקרא חאלאדניק, ושם מתפשטין על פני החאלאדניק בכל שטחו הרחבה, מחמת שהנקב שמהם יוצאים הרוחחין הוא גדול, והנקב שבחאלאדניק שכנגד הביטין שנקרא קוואסניקעס הוא קטן, ולכן מהזאטארנע ביט מקלחים הרוחחין מהר לחאלאדניק, ומהחאלאדניק מקלחין לאט לאט מחמת כי הנקב קטן – וכמדומה לי

עוד תשובה ממוה"ר אברהם יצחק מו"ץ דק' מיראהאראד

בירור בדין אין מבטלין איסור לכתחילה, והטעם לאסור הכשרת הזאואד לפסח משום דהוי כמבטל איסור לכתחילה

צ"ט (סעיף ז) וסי' קכ"ב (סעיף ה) שאם נבלע איסור מועט בכלי שדרכו לפעמים להשתמש בהיתר מועט אסור להשתמש בו אפילו בשפע – שאין מבטלין איסור לכתחילה אפילו איסור

מתחלה⁹ אדבר מדין מבטל איסור לכתחלה, שכתבתי מתחילה¹⁰ דברי הנודע ביהודה בתשובה סי' כ"ו, שהוכיח מדברי הרשב"א הביאו הטור בס' קכ"ב והשו"ע סי'

(9) הועתקה מכת"י מעתיק (1844 יג, א).
(10) בתשובה הראשונה ד"ה בר מן דין בעיקר.

(7) שתהא ההגעלה בחמין שבכלי ראשון.
(8) בסוף התשובה כתב: לכתוב על אדרעס בלשון רוסיא מיר האראד ישן דווקא על שמי, אברהם זלאבינסקי הרב דמיראהאראד ישן.

נספח ב (לסימנים נאיב)

תה

דקיימא לן סתם כלים אינם בני יומן, ולא קשה מידי קושיית הב"י¹⁵.

ויש עד לזה, ממה שלא הביא הטור הך דהרשב"א בסי' צ"ט ששם עיקר שמיירי מדין ביטול איסור, והביאו בסי' קכ"ב שמיירי מדין שגזרי אינו בן יומו אטו בן יומו. וכן ראיתי להדיא בב"ח סי' קכ"ב (ד"ה כתב הרשב"א איסור מועט) שכתב להחמיר כהטור מטעם גזירה, ואף שס"ל להדיא בכאן ובכמה דוכתי שמשום אין מבטלין אין בזה. ונראה מדבריו שגם דברי הטור נראה לו פשוט לפרש שאין איסור משום לתא דאין מבטלין כלל, דכאן שכוונתו לבטל ולא לבטל אין לאסור משום אין מבטלין, אלא משום גזירה. וא"כ על כרחך צריך לומר מה שמסיים הטור וכן הב"י בשו"ע סי' קכ"ב (שם) שאין מבטלין איסור לכתחילה, אין כוונתם כלל על לתא דאיסור שאסור לבטל איסור, דלא שייך כאן שכוונתו להשתמש בקדירה ולא לבטל, אלא כוונתם שאסור לבטל מטעם שזכר ברישא.

ועל כרחך צריך לפרש כן דברי הב"י בשו"ע, דאל"כ דברי הב"י סתרי אהדדי, שהרי בסי' קל"ח (סעיף יא) סתם כהר"ש בפרק י"א דתרומות (משנה ח) שכתב אין מחייבין אותו ללקט החרצנים מהגת, ואין בזה משום אין מבטלין דאין כוונתו לבטל. וכן בר"ן פרק אין מעמידין (ע"ז יב, ב בדפנה"ר, ד"ה איבעיא להו) כתב להדיא שאם אין כוונתו לבטל כדי ליהנות מהאיסור לא נאסר משום אין מבטלין, ומשמע אף שעושה מעשה בידים, ובר"ש פרק י"א דתרומות (שם) מביאו בסי' קל"ח בטוש"ע (שם) נראה להדיא שאם כוונתו רק להשתמש בכלי אף שעושה מעשה לכתחילה להשתמש בה על סמך שיתבטל אין בזה משום אין מבטלין איסור כו', וסתם הב"י בסי' קל"ח (שם) כוותי', וגם הרב לא הגיה עליו כלום. ובב"ח סי' קכ"ב (שם) וקל"ד (ד"ה כתב ב"י שהרשב"א בתשובה) וקל"ז (ד"ה ומ"ש ויראה לי. ד"ה אע"פ שאסור ליתן יין) ושאר דוכתי נראה שפשוט הוא לו שאם אין כוונתו כי אם לבטל בכלי אין בזה משום אין מבטלין.

אמנם בתשו' הרשב"א סי' רל"ב בחלק ג' ובמיוחסות סי' קס"ז, מביאו ב"י סי' קל"ד (ד"ה ומ"ש יש מפרשים דהיינו

מועט, ואפילו איסור בלוע. והוכיח מזה שאף אם אין כוונתו כי אם להשתמש בכלי, כל שלא נתערב ממילא אסור, דכיון שעשה מעשה לכתחילה להשתמש בכלי שיש בו איסור הוי כמבטל לכתחילה.

איברא אע"פ שמשמעות הפשוט שסיים הטור וכן בשו"ע שאין מבטלין לכתחילה אפילו איסור כו' מורה כן, אמנם כד דייקת שפיר אין להוכיח מזה כלל, שהרי טעם גדול כתב הרשב"א לאסור בכלי שדרכו לפעמים להשתמש בו בהיתר מועט, אפילו אי נימא שכל שכוונתו להשתמש בכלי לא נאסר משום שאין מבטלין לכתחילה מכל מקום יש לאסור משום גזירה¹¹. וכן הטור שהוסיף להחמיר אף בכלי שדרכו להשתמש בשפע, נמי לאו משום דאין מבטלין איסור, אלא משום גזירה שמא יבא להשתמש בו במועט¹², כמו שאסרו אינו בן יומו אטו בן יומו. [הגהה: ואדרבה, יש להוכיח מזה איפכא, דאי הוה ס"ל להרשב"א והטור כמ"ש הנודע ביהודה, א"כ להרשב"א גם בכלי שדרכו להשתמש בשפע הוי לי' לאסור¹³].

וזה דוחק לומר דס"ל שמה שאסור לכתחילה לבטל איסור הוא משום שלא יבא לידי נתינת טעם¹⁴, ולכן זכרו אותו הרשב"א והטור, אבל עיקר הטעם שאסור בכלי שדרכו לפעמים להשתמש במועט לדעת הרשב"א ג"כ ולדעת הטור אף בכלי שדרכו להשתמש בשפע [הוא] משום לתא דאין מבטלין איסור. ותו דלפי מש"כ הרשב"א בתורת הבית הארוך (בית ד שער ג) בשם הראב"ד (בס' איסור משהו פ"ב) מביאו [הב"י] בסי' צ"ט (ד"ה והא דאין מבטלין) דהא שאסור לבטל הוא מדאורייתא, לא שייך כלל לומר הכי, דלא דרשינן טעמא דקרא. אלא על כרחך שבין הרשב"א ובין להטור לית כאן משום אין מבטלין איסור כו', ולכן לא אסרו אלא משום גזירה. ובזה פליגי הרשב"א והטור, דהרשב"א ס"ל שבכלי שדרכו תמיד להשתמש בשפע לא שייך לגזור, דלא גזרי במילתא דלא שכיחא, והטור למד בק"ו ממה שגזרו אינו בן יומו אטו בן יומו לגזור נמי בהא. ונראה לי ליישב סברת הטור, שהרי גם בן יומו לא שכיח,

15) על מש"כ הטור: ואינו נראה להתיר מקל וחומר, דאפילו קדרה שאינה בת יומא שהיא מותרת וכו'. כתב הב"י (ד"ה ומ"ש רבינו ואינו נראה): אין כאן קושיא כלל, דלא דמו להדדי, דעד כאן לא שרי הרשב"א אלא לפי שאינו מצוי להשתמש באותו כלי בדבר מועט, וכל דבר שאינו מצוי אין חוששין לו, ומה ענין זה לקדרה בת יומא ושאינה בת יומא שאדם עשוי לבטל בזו ובזו.

11) שמה ישתמשו בו בהיתר מועט.
12) אף שאין הדרך כן.
13) דמכל מקום אסור לבטל איסור לכתחילה.
14) ולפיכך בכלי שרגילים להשתמש בו בשפע ואין בו חשש של נתינת טעם מותר לבטל האיסור לכתחילה.

ראייתו – קשה, דממ"נ יש ללמוד מדין דקנקנים. ותו שהרי הר"ן כתב בהדיא בתשו' (סי' נז-נט) מביאו הב"י [באו"ח] סי' תס"ז (ד"ה כתב הר"ן) על חטים שנמצאו בהם חטים מבוקעות שאין לטוחנם משום אין מבטלין איסור, הרי אף שאין כוונתו כי אם לטוחנם מכל מקום אסור משום שאין מבטלין. וכן בפרק כל שעה (ו, ב בדפ"ר ד"ה ופרקינן בגמ') על הא דאמרין בפסחים (ל, א) לישנהו¹⁷, פירש משום דליתא לאיסורא בעיני, משמע דס"ל דבאיתא לאיסורא בעיני אין מבטלין אותו, ואף בכהאי גוונא דכוונתו רק להשתמש. וכן הב"י והרב שסתמו בשו"ע סוף סי' קל"ח (סעיף יא) כהר"ש, מצינו להב"י בסי' קל"ז בפירושו להטור (ד"ה ומ"ש ויראה לי) מסתפק לומר שלכתחילה אסור להוציא דרך נקב הברזא משום שאין מבטלין איסור, הרי אף שאין כוונתו כ"א להוציא את היין ולא לבטל איסור מכל מקום סברת הב"י שיש בזה משום אין מבטלין. [וכן הרב נמי בשו"ע סי' קכ"א (סעיף ב) ס"ל שאין להשתמש במי הגעלה, והטעם כיון שעשה מעשה לכתחילה לבטל האיסור – אף שאין כוונתו לבטל כ"א להכשיר הכלי מכל מקום אסור, וכן בסי' קל"ז בסעיף ב' כתב ואם עבר והוציא, משמע שלכתחילה אסור, ואף שאין כוונתו לבטלו. ובתוס' פסחים דף ל' (ע"א) ד"ה לישנהו נמי מוכח דס"ל [ד]אף שאין כוונתו כ"א להשתמש בקדירה מ"מ אסור משום אין מבטלין איסור].

והנה בט"ז ביו"ד סי' קל"ז (ס"ק ד) וקל"ח (ס"ק יד) וקל"ד (ס"ק ז) מיישב דברי הרשב"א ובי"ו והר"ש הנ"ל באופן דלא פליגי, וסברתו לחלק, דכל היכא דאפשר לעשות באופן שלא יהי' איסור כלל כוונתו לבטל מיקרי, כיון שעושה מעשה באופן שיתבטל האיסור במקום שהי' יכול לעשות בהיתר, אבל במקום שאי אפשר בענין אחר, אף שעושה מעשה לכתחילה וע"י מעשה זה מתבטל האיסור, מכל מקום כל שאין כוונתו במעשה זו לבטל האיסור שרי עיי"ש. והנה אף כי סברתו נכונה מאד, וראוי למי שאמרה, אבל פסקי הפוסקים לא יתיישבו כהוגן עדיין בסברא זו, שהרי הרשב"א מתיר באיסור מועט שנבלע בכלי שדרכו להשתמש בו בשפע, ומשמע שאף בכלי מתכות שאפשר בהגעלה, ואוסר בכלי שדרכו לפעמים להשתמש בו במיעוט, ומשמע אף בכלי חרס שאין לו תקנה. אלא ש"ל שמה שמתיר באיסור מועט שנבלע בכלי שדרכו להשתמש

בששים), לפי מה שפירש בדרכי משה (ס"ק ד) שכוונת הרשב"א לאסור לכתחילה ליתן יין שנתערב בו מים כבר בשעת הגיתות בכלי של איסור ולסמוך שהמים יבטלו טעם היין הבלוע, מזה נראה להדיא דאף שאין כוונתו כי אם להשתמש בכלי, מכל מקום כל שעושה מעשה בידים וסומך שאף שיש בו איסור יתבטל אית ב"י משום איסור דאין מבטלין.

והנה ראייתי בב"ח סי' קל"ד (שם) מפרש לדברי הרשב"א אלו שמירי שאחר שהושם היין בכלי איסור נותן מים כדי שיבטלו טעם יין האסור. והנה באמת דברי הרשב"א ז"ל אין סובלים כלל פירושו, שהרי כתב בזה"ל: מה שאמרת אם מועיל מים שמשימים ביין בשעת דריכות ענבים בגת. הרי שהרשב"א מירי שהמים נתערבו קודם שניתן היין בכלי איסור. ומה שדחק הוא ז"ל לפרש כן בדברי הרשב"א, לשיטתי' אזל בכמה דוכתי שכל שאין כוונתו כי אם להשתמש בכלי אין בזה משום איסור דאין מבטלין, ולכן רצה להעמיס פירוש זה בדברי הרשב"א. אבל באמת למעיין משמעות לשון הרשב"א מוכיח להדיא כמו שפירש בדרכי משה, שהרשב"א מירי שכבר ניתן מים ביין בשעת הגתות, ואוסר לכתחילה ליתן היין בכלי של איסור על סמך שהמים מבטלין טעם היין איסור אף שאין כוונתו כי אם להשתמש בכלי, וכן הוא להדיא בט"ז סי' קל"ד (ס"ק ז), ותמוה לי טובא מש"כ בב"ח (שם) וכן כתב רמ"א, אשר באמת לא קרב זה אל זה כלל.

וכן נמי דברי הר"ן, לפי המשמעות הפשוט שבדבריו שאם אין כוונתו ליהנות מהאיסור אף שעושה מעשה בידים אין בזה משום מבטל איסור, פלא טובא במה ששיג על הרשב"א שמתיר להשתמש בכלי שדרכו להשתמש בשפע משום שדחה ראייתו של הרשב"א, דאכתי פסק הרשב"א הוא נכון מטעם שאין כוונתו רק להשתמש ולא ליהנות מהאיסור, דבכהאי גוונא אין בזה משום אין מבטלין איסור, ונלמד מקנקנים של עכו"ם גופא (עבודה זרה לג, ב) ¹⁶ וכמ"ש הר"ן בעצמו. בשלמא להטור לא קשה מידי, דאף שנאמר דס"ל להטור דבכוונתו רק להשתמש אין בזה משום אין מבטלין כו', מכל מקום הרי ס"ל להטור לגזור אטו היכא שיבא לידי נתינת טעם, משא"כ להר"ן שלא כתב האי סברא כלל – ולא פליג על הרשב"א אלא משום שיש לדחות

17 בגמ' שם אמר רב קדירות בפסח ישברו. ופירי: ואמאי, לשהינהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן. ומשני: גזירה דילמא אתו למיעבד בהו במינן.

16 שמותר לתת מים או שכר בקנקנים של עכו"ם כדי לבטל טעם היין, אע"פ שבדעתו להשתמש אחר כך בקנקנים ביין היתר.

נספח ב (לסימנים נאיב)

תז

להשתמש בכלי, דמכל מקום כיון שמשתמש לכתחילה על סמך שאף שיש כאן איסור יתבטל מחמת מיעוטו כמכוון לכתחילה לבטל דמי.

ונראה לי להוכיח כל זה מתשו' הנ"ל, ממה שכתב ואפשר להעמידה בתרומה בזמן הזה שהוא מדרבנן ולא חששו חכמים לכך וכו', משמע הא באיסור דאורייתא בכהאי גוונא אף שהוא איסור מועט וא"א שיבא לידי נתינת טעם יש כאן משום איסור דאין מבטלין כו', ואף שאין כוונתו כ"א להשתמש בכלי, וא"כ מה שמתיר באיסור בלוע לבשל אם א"א שיתן טעם¹⁸, על כרחך משום דבלוע אין בו כלל איסור לבטל משום לתא דאין מבטלין, רק במקום שיש לחוש אטו היכא שיבא לידי נתינת טעם אסור לבטל מטעם גזירה. וכן נמי מסוף דבריו שכתב ולדעתם כו'¹⁹, נמי נראה להדיא שלפי מה דמוקי בתרומה בזמן הזה אין לבטל איסור בעיני²⁰ ואף איסור מועט שא"א שיבא לידי נ"ט וגם אין דרך בני אדם לטפח וללקט. ומש"כ הרשב"א: לא בכל מקום אמרו וכו', אלא בלע בקנקנים וכו', וכן בקדירה וכן במגורה כו', וטעמא דמילתא שבכל אלו אי אפשר שיבא לידי נ"ט. היינו שלענין זה הם שוים, ומיהו בקדירה ההיתר הוא משום דבאיסור בלוע שאינו בעינא לית בי' משום אין מבטלין¹⁸, ומגורה הוא משום שהוא איסור דרבנן, ואף שהוא בעין מכל מקום כל שאי אפשר שיבא לידי נתינת טעם מותר לכתחילה לבטל, דלא חששו חכמים לאיסור מועט.

והנה לפי הנ"ל ראיית הנו"ב מדברי הרשב"א וטור ושו"ע נדחה לגמרי, דבוודאי באיסור בלוע לית בי' כלל משום איסור דאין מבטלין, ורק משום גזירה לחוש הוא דאסור וכמו שכתבתי. ומכל מקום מבואר היטב שדעת הרשב"א שכל שאסור מטעם לתא דאין מבטלין אף בכהאי גוונא שאין כוונתו כי אם להשתמש נמי אסור. והנה מדלא מפרש הרשב"א טעמא דמגורה וחבית משום שאין כוונתו לבטל וכמ"ש הר"ש, נמי מוכח שפיר דס"ל דאף שאין כוונתו כ"א להשתמש בכלי אסור, וכן מדברי הרמב"ם ז"ל ודעת מקצת מרבתינו שהביא הרשב"א ז"ל בתשו' שכתב לדעתם הטעם משום שאין דרך בני אדם ללקט ולטפח, נמי משמע הא לאו הכי אף שאין כוונתו כ"א להשתמש בכלי אסור, ופליגא עם הר"ש לע"ד.

ומה שאסר הרשב"א גבי יין כשר שניתן בו מים בשעת הגיתות ליתן אותו לכתחילה בכלי כשר אף

בו בשפע ואף בכלי מתכות הוא מטעם אחר, משום שכל שאינו חשוב בעיני המבטלו אין בו משום מבטל איסור כו', וכמ"ש התוי"ט פרק י"א דתרומות משנה ח' (ד"ה נתן לתוכה חולין), ולכן אף מותר לבטל לכתחילה, ומה שאסר בכלי שדרכו לפעמים להשתמש בו במיעוט אפילו בכלי חרס, ואף שנבלע בו איסור מועט שאינו נחשב בעיני המבטלו, הוא מטעם שיש לגזור אטו היכא שישתמש בו במועט, א"כ סברא זו שכתב הט"ז לחלק בין אפשר ללא אפשר לא מעלה ולא מוריד. גם להר"ן שאסר אף שנבלע איסור מועט בכלי שדרכו להשתמש בו בשפע ואף בכלי חרס שא"א בתקנה, ונראה מדברי הר"ן שאסור מטעם שאין מבטלין איסור ולא מטעם גזירה, וכמו שכתבתי לעיל, מזה נמי נראה שאף בכלי חרס שאי אפשר [בתקנה], כל שעושה מעשה לכתחילה להשתמש בכלי וסומך שאף שיש בו איסור יתבטל הוי ככוונתו לבטל, אף שאין כוונתו כ"א להשתמש בכלי. תו מ"ש הט"ז ז"ל בסוף סי' קל"ח (ס"ק יד) לפרש דברי הר"ש, אין משמעות דברי הר"ש סובלים כלל פירוש הט"ז, שהרי כתב ואין מחייבים אותם, משמע אף שאפשר מכל מקום לא חייבוהו חכמים.

לכן נלע"ד ברור, אחר הדקדוק היטב בלשון הרשב"א ז"ל בתשו' סי' רכ"ב ח"א, שדעת הרשב"א ז"ל שבלוע בכלי דליתא לאיסורא בעיני' אין בו כלל משום אין מבטלין, ואפילו בכלי שאפשר בהגעלה ובאיסורא דאורייתא, ולמד מקנקנים של עכו"ם (ע"ז לג, ב) ומסוגיא דפסחים (ה, א) דפריך ולישהינהו. אלא שבכלי שדרכו לפעמים להשתמש בדבר מועט יש איסור לבטל מטעם אחר, שיש לגזור שיבא לידי נתינת טעם, שהרי לא אמרו [שמותר] לבטל כי אם כהיא דקנקנים וקדירה שהבליעה איסור מועט ותשמישו בשפע. וזה אתי שפיר אף להסוברים שהאסור לבטל איסור הוא מדאורייתא, שהרי עיקר ההוכחה הוא מזרוע בשלה דמירי כביטול לבעין ולא לבלוע, ובענין ביטול לאיסור בעין הוא מחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן, שבאיסור דרבנן כגון תרומה בזמן הזה שהוא מדרבנן אם הוא איסור מועט שאינו נחשב בעיני המבטלו, כגון מגורה מלאה פירות וחבית דפרק י"א דתרומות (משנה ר"ז) וכהאי גוונא, מותר לכתחילה לבטלו, דלא חששו חכמים לאיסור מועט כל שאי אפשר שיתן טעם, אבל באיסור דאורייתא והוא איסור בעין אף שהוא איסור מועט וא"א שיבא לידי נתינת טעם אסור לכתחילה לבטלו, ואף בכהאי גוונא שאין מכוון כי אם

וכמ"ש הב"ה, וחדא מתרתי קתני. בשגם דלא מצינו להטור שמתיר לבטל לכתחילה אף אם אין כוונתו לבטל – כי אם בנתערב ממילא אלא שעדיין צריך עשיית מעשה אחר, וכמו שכתב הנו"כ תשו' כ"ו בהגה"ה, וא"כ בנדון דידן שיש איסור בעין ולעשות מעשה לכתחילה הדבר פשוט שלהטור אין שום היתר. ואף להב"ח ז"ל, הגם שס"ל פשוט בכמה דוכתי שכל שמשמש בכלי אין בו משום אין מבטלין, דאף שנותן בו לכתחילה לא מיקרי בכך כוונתו לבטל, מכל מקום נפל האי היתירא בבירא, שהרי בס"י קכ"ב (ד"ה כתב הרשב"א איסור מועט) הסכים לדעת הטור, וכתב בפירוש שאף שאין כוונתו לבטל מכל מקום אסור משום גזירה אטו היכא דנבלע בו איסור מרובה, וכן בס"י קל"ז (ד"ה כתב הרשב"א בתשובה) מסיק במה שהתיר הרשב"א ז"ל בתשובה למלוח בשר בכלי של יין איסור מטעם דהאיסור הוא משהו ואינו נ"ט, דלא קיימא לן כהך תשובה, ואסור למלוח לכתחילה אף שאין כוונתו כי אם להשתמש בכלי, מטעם דלא קיימא לן בהא כהרשב"א שמתיר להשתמש בכלי שנבלע בו איסור משהו, ואף באופן שאי אפשר שיבא לידי נתינת טעם.

ודבר פלא בעיני על שהב"ח בס"י קל"ז (ד"ה ומ"ש ויראה לי) חולק על הב"י על מה שמסתפק לאסור להוציא היין המעורב עם המים דרך נקב הברזא, וכתב דמותר לכתחילה, ובאמת טעם גדול יש בזה לאסור, ואף להרשב"א שמתיר להשתמש בכלי שדרכו להשתמש בשפע וכמ"ש, ועכ"פ לא עדיף מהאי שאוסר למלוח בכלי של יין איסור אף שהאיסור הוא במשהו שאי אפשר שיבא לידי נ"ט, וצריך עיון גדול.

וכן הר"ן (בפרק אין מעמידין), מש"כ לא נאסר לבטל איסור לכתחילה אלא למתכוון לבטלו כדי ליהנות ממנו, הא לאו הכי לא, כוונתו דכל שהנאתו לבסוף הוי ככוונתו להנות ממנו, וכמו שמסיים אבל במתכוון להכשיר הכלי ואינו נהנה מהאיסור שרי, משמע כל שנהנה מהאיסור לבסוף לא מהני מה שלא ה"י כוונתו מתחילה כ"א להכשיר, ולכן פסק הרב בהגה"ה סי' קכ"א (סעיף ב) בשם או"ה הארוך (כלל נח דין עה) שאסור ליהנות ממי הגעלה, וכן כתב רבינו נ"ע בשו"ע או"ח סי' תנ"ב (סעיף ו), שכל שנהנה בסוף ממי הגעלה הוי כמתכוון לבטלו לכתחילה. וכן כלי שבלע איסור מועט שכתבו הרשב"א והר"ן ז"ל [שאף] שדרכו להשתמש בו בשפע אסור להשתמש בו, דכיון שנהנה מן האיסור לבסוף הוי ככוונתו לבטל מתחילה. וכן בפסחים אי לאו דהתירא בלע וליתא לאיסורא בעיני. ובזה פליגי הרשב"א והר"ן, להר"ן ז"ל כל שאיסורא בלע אית ב"י משום

שהאיסור הוא בלוע, היינו משום שאפשר שיבא לידי נ"ט, דאף שמיידי בכלי שתשמישו בשפע, מכל מקום כיון שעיקר מילואו הוא ע"י היין שאינו מבטל לפי דעת הרשב"א ז"ל שס"ל שאוסר במשהו, והמים המעורבים בו הם מועטים, ויכול להיות לפעמים שבתערובות המים שה"י בתוך היין לא יהי' בהם כדי לבטל, ולכן אסר אותו הרשב"א ז"ל ליתן לכתחילה, דיש לגזור שמא יבא לידי נתינת טעם, משא"כ ליתן בכלי איסור מידי שכל מילואו הוא מדבר המבטל לבד כגון מים וכהאי גוונא, כיון שתשמישו בשפע וא"א שיבא לידי נתינת טעם מותר אף לכתחילה. ועל כרחך צריך לפרש הכי דברי הרשב"א ז"ל, שהרי קנקנים של עכו"ם אף שאפשר להם במילוי ועירוי מכל מקום מותר לכתחילה בלא שום הכשר ליתן לתוכו מים ושאר דברים, אלא על כרחך דשאני הכא שלא בכל פעם יש במים המעורבים כדי לבטל איסור היין. וכן משמע להדיא בתשו' הרשב"א ז"ל ח"ג תשובה רל"ב. ועל דרך זה נמי יש לפרש ספיקו של ב"י בס"י קל"ז (ד"ה ומ"ש ויראה לי) שכתב: ומכל מקום אפשר דלכתחילה אסור להוציא דרך נקב הברזא, דהוי כמבטל לכתחילה. וספיקא שלו הוא, ש"ל שלגבי נקב הברזא לחוד בתערובות המים שביין שבכל מלואה של כלי יהי' בהם כדי לבטל, או אפשר דלא פסיקא לי' מילתא. וזה נלע"ד נכון וברור.

ומעתה לפי המבואר בדברי הרשב"א ז"ל לפי מה שמוקים ההוא דמגורה בתרומה בזה"ז דרבנן, אין שום היתר בנדון דידן שיש בהם חמץ בעין שהוא איסור דאורייתא. ומדהביא בתורת הבית הארוך לרא"י מקנקנים ולא מההוא דתרומה, על כרחך ס"ל עיקר להלכה לאוקמי ההיא דתרומות בתרומה בזה"ז. ובירושלמי (תרומות פרק יא הל' ד) מביאו הר"ש תרומות פרק י"א (משנה ח) מפרש להדיא דאירי בתרומה בזה"ז שהוא מדרבנן, והדבר פשוט שאין לנו לזוז מאוקימתא דירושלמי, אחרי שלא מצינו הבבלי חולק, ובפרט להקל. וכן להטור נמי שאוסר בס"י קכ"ב משום גזירה ולא משום טעם דאין מבטלין, שפיר י"ל דלאו משום דס"ל שאם כוונתו להשתמש לית ב"י משום איסור דאין מבטלין הוא דאמר הכי, אלא משום שבאיסור בלוע לית ב"י משום לתא דאין מבטלין, וכמו שכתבתי להרשב"א, ואין בו איסור אלא משום גזירה, וכמו שגזרו אינו בן יומו אטו בן יומו, ולכן לא הביא הא בס"י צ"ט רק בס"י קכ"ב.

ויק'י' איך שיהי', עכ"פ להטור לבטל איסור מועט ואפילו בלוע ואף שא"א שיבא לידי נ"ט – לכתחילה לא, משום גזירה שמא יבא לידי נתינת טעם, ומאין לימא לן דלפי סברתו אין לגזור נמי איסור מועט אטו איסור מרובה

נספח ב (לסימנים נאיב)

תט

אלו הם קולות שהקילו בתרומה, ואין למדין ממנה. ונראה לי טעם נכון לדעת הרמב"ם, דשאני תרומה שמדאורייתא חטה אחת פוטרת כל הכרי, וא"כ כל האיסור השייך בזה הוא משום שקרא עליה שם תרומה, ולכן על מועט הנשאר במגורה וחבית שאין דרכן של בני אדם לטפח וללקט אמדינן דעתי' שגם מתחילה לא אחשבה לההוא פורתא להיות לה שם תרומה כלל, ואין עלי' שום איסור טבל, כי התרומה שהפריש פוטרתה ג"כ.

ומעתה, אחר שנתבאר שלכל הפוסקים יש לאסור לכתחילה להשתמש בכלים הנ"ל לעשות בו יי"ש ליו"ט של פסח, ואף על ידי הגעלה, והמ"ץ הנ"ל עשה ביד רמה להתיר מה שאסור מן הדין, וגם פרץ גדר שגדרו הראשונים, שנראה בעליל מכל גלילותינו ומדינת פולין וליטא ורייסין שמעולם לא נשמע מי שימלא לבו להכשיר זאוואד שעשו בו כמה שנים יי"ש של חמץ להשתמש בו ליי"ש של פסח, וכמ"ש הרב דהאמילע²¹, ורבים צווחו בו קודם המעשה שימנע מעשות דבר עד יבא הדבר לפני הגדולים אשר בארץ, א"כ יש לדון כאן כדין כל מבטל איסור במזיד. וכן נמי לפי המבואר שיש לאסור להכשיר הכלים מטעם המנהג, וכפי שמבואר שם לדעת המג"א והט"ז ושאר אחרונים בטעם המנהג, הרי הרשב"א בתשו' סי' רל"ו ח"ג כתב להדיא שבכל מה שנהגו להחמיר יש בו איסור כשל תורה, וא"כ י"ל דלא גרע ממבטל איסור במזיד, ואפשר שאף עדיף מיני'.

עוד חוץ מכל הנ"ל יש טעם כעיקר לאסור אף בדיעבד מעיקר הדין, כי הנה דברתי עם כמה אומנים מפורסמים אשר בקיאים מאד בטוב ענין הזאוואד, וכולם בפה אחד אומרים שא"א כלל בשום הכשר בעולם להוציא היי"ש הבלוע בהכלים שנבלע בהם ע"י הבישול בתוכם ע"י הבל וחום שנקרא פארעס, כי כח ההבל גדול למאד, ובפרט בעת שהכלי סתום מכל צד, ועינינו רואות תמיד שכל כך גובר הבליעה בהם ע"י הפארעס עד שהיי"ש פולט דרך הדפנות, ואף שהם עבים למאד כטפח ויותר, ופולט מבחוץ לדפנות בכח גדול כזה עד שניתז למרחוק, והרבה מהם אומרים שברור לנו שאף אחר הגעלה – לו יהי' באיזה אופן היותר מועיל – נוכל להוציא מהנסרים יי"ש הבלוע בהם ע"י תחבולות. והנה אף אם כן הוא כדבריהם, מאן ציית להו אחר שכבר קיימא לן שמהני הגעלה לכלי של עץ, ואין מקום לדבריהם על פי הפוסקים,

אין מבטלין אף דליכא לאיסורא בעיני, ולהרשב"א ז"ל כל דליתא לאיסורא בעיני' לית בי' משום אין מבטלין, ואין לאסור כי אם במקום שיש לגזור אטו היכא שיתן טעם. ומכל מקום להדיא נראה שאף בהיתרא בלע כל שאיסורו בעיני' אית בי' משום אין מבטלין איסור, משא"כ בקנקנים של יי"נ שנותן בהן מים, שהמים מפגיגים טעם היין ומקלקלים אותו עד שאינו ראוי ליהנות ממנו, לא נאסר בזה משום אין מבטלין, משום שאינו נהנה מהאיסור. וזה פשוט.

וכן הב"י והרב, אף שסתמו בסי' קל"ח (סעיף יא) כהר"ש להתיר להשתמש לכתחילה בגת שהוכשר, ולא חייבוהו ללקט החרצנים, אף שהוא איסור בעין, נראה לי דלאו משום דס"ל כדעת הר"ש שבכהאי גוונא שכוונתו להשתמש אף שעשה מעשה בידים לכתחילה אין בו משום אין מבטלין, אלא משום שכאן לכו"ע מותר באיסור דרבנן, וכמו שנתבאר לעיל בשם תשו' הרשב"א סי' רכ"ב.

בר מן דין, להר"ש נמי י"ל שעד כאן לא התיר הר"ש אלא בכה"ג שאינו נחשב בעיני המבטלו, וזהו סברת דאין כוונתו לבטל, דאי לאו הכי הרי הוא מחשיבו במה שמתכוון לבטלו, משא"כ בנדון דידן כל שישאר בעין הוא נחשב בעיני המבטלו, שמועיל לחמץ המעד שעושין ממנו היי"ש, ואפשר נמי שאף יש בו כדי לחמץ כמו כלים שנקראים קוואסניקעס, דאז יש לאסור בפשיטות, ויהי' איך שיהי', הדבר פשוט שעכ"פ המועט שבעין הוא נחשב בעיני המבטלו.

גם לו יהי' דעת הר"ש להקל בכל גווני, הרי שהוא נגד הני רבוותא – התוס' והרשב"א והר"ן – שהעליתי שדעת כולם שוה שאף בכהאי גוונא יש בו משום איסור דאין מבטלין. ותו, דמכל מקום לא מצינו אף דעת יחיד שיקל באיסור דאורייתא כנידון דידן.

ואף שבתשו' הרשב"א הנ"ל הביא בשם הרמב"ם ז"ל ודעת מקצת מרבוותא שדעתם שההוא דמגורה וחבית מיירי בתרומה דאורייתא, וא"כ י"ל שלדעתם אף איסור בעין כנידון דידן – כל שאין דרך בני אדם לטפח וללקט מותר לבטל וכמ"ש הרשב"א, מכל מקום אין ללמוד [מזה] שום היתר, כי לדעת הרמב"ם על כרחך צריך לומר כי מקולי תרומה שנו כאן, והראי', שהרי הרמב"ם בסוף הל' תרומות (פרק טו הל' ט) כתב כמה קולות שאין להקל בהם אפילו באיסור דרבנן, יעויין שם ובכסף משנה, ועל כרחך צריך לומר שכל

שמשמשים בהם כאמור לעיל בליעתם מרובה עד שפלטו מבחוץ, שפיר יש להוכיח דלא תהני להו הגעלה כלל, דמאי שנא אם מזייתי ע"י שהיין גורם אם ע"י התשמיש, והתורה שאמרה ומורק ושוטף במים על הרוב דברה, דבכהאי גוונא אשכחן בכמה דוכתי. וראי' מרש"י שאוסר להשתמש בבית שאור וחרוסת ואפילו בכלי עץ וע"י הגעלה, ומשמע שסברתו שבדבר חריף בליעתו מרובה, ואף שהר"י חולק על רש"י, היינו מטעם שאין לנו לומר בסברא בעלמא כל שלא חזינו דמזייתי שלא תהני להו הגעלה, משא"כ בנדון דידן. ועוד, כי אף בסתם כלים שהי' מחזיקים בהם י"ש בצונן דלא חזינו לה דמזייתי ואין שום סמך לזה מהש"ס – סברת האחרונים שלא תהני להו הגעלה, ורק בט"ז (ס"י תנא ס"ק כו) מצא תקנה ע"י בישול במים עם אפר כו', וכל שכן כאן שיש סמך גדול מן הש"ס לאסור אף בהגעלה, ובפרט בצירוף כל הטעמים הנ"ל. והנלע"ד כתבתי.

אמנם לעד"נ להביא ראי' גדולה שלבליעה גדולה כזאת שבולע טובא עד שפולטת לחוץ לא תהני שום הגעלה, מסוגיא דפסחים דף ל' (ע"ב) ועל פי דברי התוס' דשם ד"ה והתורה העידה, שפירשו שם – ופירושם מוכרח – שמה שנאמר בגמ' א"ל חזינא להו דמזייתי, היינו דמזייתי לחוץ קודם הגעלה, וכיון דמזייתא לחוץ בלעי טפי ולא מהני להו הגעלה. ולפי התוס' על כרחך הכי פירושא, שאיבעיא להו, הני מאני דקוניא בכלי מתכות דמו דמהני להו הגעלה או ככלי חרס דמי דלא מהני להו הגעלה. ופשוט לי, מדחזינא שפולטים בליעתם לחוץ בלעי טפי, כמו כלי חרס שפולטים בליעתם לחוץ ובלעי טפי, והתורה אמרה שכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם. הרי שלא פשיט לי' למחשבינהו ככלי חרס דלא תהני להו הגעלה אלא משום שבליעתם טובא עד שפולטים לחוץ, א"כ בהני כלים אף שעושים ממין שע"י סתם תשמיש אין בליעתם מרובה כל כך עד שיפלטו לחוץ, מ"מ כיון שע"י תשמיש

תשובה שלישית ממות"ר אברהם יצחק מו"ץ דמיר האראד ישן

פרטים נוספים בענין הכשרת הזאוואד לעשיית י"ש לפסח

והנה קול רעש ורינון שיש מזה בתוך עם בני ישראל ובכל הערים אשר סביבותינו אין להעריך כלל, כי לכולם הוא פליאה גדולה מאד להתיר כזאת, להכשיר כלים אשר יש בהם חמץ בעין בלי ספק. אמנם אני בעניי הבינותי ורעיוני על משכבי סליקו שאולי אחר המעשה ימצאו היתר להי"ש הנ"ל באיזה פנים מטעם ביטול בס', ועל זאת לבי יחרד ויתר ממקומי בשומי זאת אל לבי ענין ההכשר בהגעלה הב' ביטין הנקראים קוואסניקעס, אשר כבר מלתי אמורה בפאצט העבר²³ שהמים שבאים להם מהכלי שנקרא זאטארני ביט כבר פסק מהם כח להיחשב רותחין דכלי ראשון, חדא מצד שנמשכים דרך צינורות ארוכים כעשרים אמה ויותר, וגם לא בשפיכה אחת, ועוד שמתחילה מקלחין לחאלאדניק, ומתפשטים שם על פני החאלאדניק קודם בואם לביטין הנ"ל, ושם מתקררים ביותר, כי טבע כלי ההוא – מחמת שהוא רוחב השטח ואין

לאדמו"ר כ"ק שמו מנחם מענדל נ"י

הנה²² לא אוכל להתאפק מלגלות לאזני רום כ"ת וקדושת אדמו"ר מאת אשר נתחדש בענין עשיית היי"ש של פסח, אחר שילוחי השאלה לפני כ"ק בפאצט העבר. והיינו, הנה ככל הכתוב שם הודעתים נאמנה, [ו]אחר שדברתי על לב הנגיד מ' חיים דברי עשו רושם עד שבמוחלט הי' אצלו להמתין בעשיית היי"ש עד עת בא דברו דא"ח בתשובה מאדמו"ר. וכוונתי היתה, יען ראיתי כי המ"ץ חשב מזימה לעשות מעשה תחילה על סמך שבדיעבד בוודאי יצא להיתר. אמנם כעת שמעתי, וכן הוא האמת, שהמ"ץ מ' חיים רפאל בן הרב ר' אהרן הלוי מסטראסעלייע, בנסיעתו דרך עיר לאחאויץ הפצירו אותו הנגיד עם המ"ץ ופייסו אותו ונתפייס ליתן להם הכשר על הזאוואד, יען כי בזאת נאות להם, כענין האמור ומקלו יגיד לו כו', וכעת עושין בזאוואד יי"ש לפסח.

נספח ב (לסימנים נאיב)

תיא

ליצולן מהאי דעתא. וכן קולות רבות מצאתי אשר קשה עלי להעלות הכל על הכתב. כלל הדברים, מחמת שגדול הנושא, כי ממש כל כלי כמו בית נחשב, ויש בו חורים וסדקים ומקומות סמוים מן העין, והטחה מרובה מאד אשר אין לפרש, וביותר שהאדון ושוטריו אינן מניחין לחטט ולנקר כדבעי בכדי שלא יקלקלו הכלים, כאשר באזני שמעתי בעת היותי שם הרוגז הגדול שהרגיז האדון ואחריו שוטרו על העוסקים בהכשר, ולכן אף במקום שאפשר לתקן – מחמת רוב הטחה והמורא עושין בחפזון, ומקילין בדעתם כל האפשרי, עד שבכלי שנקרא ראבאטשי קאזאן אחר הניקור שלהם מצאתי תחת נסר אחד בצק כמו ה' קווארט ויותר, כאשר כתבתי כל זה מקודם²⁴.

כל זה אני מודיע נאמנה כאשר עם לבבי, ואדמו"ר כמלאך אלקים להכיר האמת, ועל כ"ק נשען כל בית ישראל, ולתשובתו הרמה מצפים.

כה דברי המודיע נאמנה, והצמא לשתות מדבריו דא"ח

אברהם יצחק בן מ' שמחה ז"ל
מ"ץ במיר האראד ישן²⁵

לו קומה – לקרר כל הבא בתוכו, ועשוי לכתחלה לכך, וכשמו כן הוא, ומהחאלאדניק מקלחין דרך נקב קטן לביטין, ושוהא זמן מרובה, ובתוך כך מתקררים ג"כ עוד יותר.

והנה שם כתבתי בדרך משא ומתן שליתן בתוך הכלי אבנים מלובנים בכלי כזה שמחזיק הרבה יותר מאלף הין הדבר סמוי מן העין לידע בטוב ריבוי האבנים וכו', כי הייתי נזהר מלהוציא דבה במקום שהי' מספיק להעמיד הדין על תלו בלאו הכי, אמנם עתה הגיע העת שלדעתי חובה ומצוה עלי – אחרי שהביא ה' לידי כל אלה – לגלות אזני כ"ק אפס קצהו מאת אשר עיני ראו ולא זר גופא דעובדא היכי הוה.

והיינו, שבעת בואי לזאוואד על פי הפצרות הנגיד והמ"ץ, ומצאתי שעוסקים בהגעלה בכלי אחת מב' ביטין הנ"ל, והנה לצאת ידי חובתם שצריך אבנים מלובנים הניחו בחאלאדניק ג' אבנים קטנים, אשר לכל חפץ לשפוט בצדק לחוכא ואיטלולא יחשב. ודברתי עם המ"ץ מזה, אבל מה אעשה לו, שקל הוא בדעתו מאד, וסומך עצמו על קו תוהו בכח דהתירא דניחא לי, ורחמנא

תשובת מוה"ר יקותיאל זוסמאן חפ"ן מו"ץ הלאחאוויין לרבינו

הטעמים להיתר הכשרת הזאוואד לעשיית י"ש לפסח

בצונן מותר להניח בו מצה אפויה. אבל ללוש בו מצה אסור אע"ג דצונן הוא, דממהר להחמיץ. ופירש הקרבן נתנאל (אות א) דריח החימוץ שנשאר בו מחמץ העיסה. ואח"כ הביא הרא"ש פירוש רש"י, איך ששוב חזר בו ואמר: אע"פ שמדוכות של נכרים מותרות ע"י הגעלה, הנהו דאסירי מחמת דחימוצו קשה אינו יוצא אף ע"י הגעלה. ואינו נראה לר"י דבלוע ע"י צונן לא יפלוט בהגעלה וכו', אבל ע"י הכשר [היינו הגעלה] שרי. וכן פירש בערוך (ערוך בית שאור) בית שאור כיון דחריף הוא הוי כרותח ובלע, ואין משתמשין בו אלא

הנה²⁶ איתא בפסחים דף ל' ע"ב: אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה, חוץ מן בית שאור הואיל וחימוצו קשה. אמר רב אשי וכו'²⁷. ואיתא ברא"ש (פרק ב ס"ו ט): יש ספרים דגרסינן בצונן. ונראה דלא גרסינן בצונן, אלא אפילו בחמין מותר להשתמש בהן במצה, כיון שכל השנה לא נשתמש בהן חמץ כ"א בצונן לא בלעי, ומותר להשתמש בהן מצה אפילו בחמין, חוץ מבית שאור דאע"פ דלא נשתמש בו אלא צונן הואיל וחימוצו קשה אסור להשתמש בו מצה בחמין, אבל

26) הועתקה מכת"י מעתיק (1866 ת, ב).
בראש הדף כתב המעתיק: וזאת להודיע, שגוף הכתב הוא מלא טעויות, לזאת יש כאן מקומות בלתי מובנים ומחוסרי הבנה.
27) „ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי“.

24) שם סד"ה ומעתה זכינו לדין.
25) בכת"י שם: עד כאן ממה שמצאנו מתשובת ה"ר אברהם יצחק הרב המ"ץ דק' מיר האראד ישן.

שאר, ועוד שמן הסתם אי אפשר לנקרם היטב שלא יהי שום משהו חמץ בעין. ולפע"ד הקלושה יש נפקא מינה לדינא בין הני שני הטעמים, היינו כי מטעם שחוששין לדברי האומרים שאין הגעלה מועלת לבית שאור, א"כ אסור ללוש בהן מצה אף קודם הפסח, מטעם שממהר להחמיץ ואי אפשר כל כך להזהר בזריזות, ומטעם הט"ז שאי אפשר לנקר אפשר שאין האיסור רק בתוך הפסח, ומחמת חשש איסור משהו³¹. או אפשר שאף לפי טעם הט"ז חיישינן דילמא המשהו בעין ממחר להחמיץ, וא"כ לפי ב' הטעמים אין תקנה ללוש בעריכות ודפים מצה אף בששהה בהן מים, כי הגם שאזי אין חשש לדעת האומרים שאין הגעלה מועלת לבית שאור כאשר אבאר, אך אעפ"כ יש חשש מטעם הט"ז אולי נשאר משהו בעין ואפשר שעיי"ז ימהר להחמיץ ואי אפשר כל כך לעשות בזריזות. וזהו דווקא ללוש בהן מצה נהוג להחמיר אולי ימהר להחמיץ, אבל להשתמש בהו דבר אחר אף בתוך הפסח מהני אם החזיק בהן מים איזה ימים קודם הפסח, וכמבואר בט"ז (שם ס"ק כ) ושאר אחרונים (חק יעקב ס"ק ג) ובשו"ע דאדמו"ר נבג"מ. וז"ל הקדוש והטהור בסעיף נ': וכן כלי עץ שהי' בו משקה העשוי ממי סובין (שקורין בארשט במדינות רוסיא), אין משתמשינן בו אפילו ע"י הדחה ושפשוף והגעלה, אלא א"כ החזיק בו מים איזה ימים, ובכלי נחושת ומתכות אף אם לא החזיק מים עכ"ל. והטעם, היות כאשר החזיקו בו מים אזי נתבטל מחימוצו הקשה של בית שאור, ונעשה כמו שאר כלי הבלוע דמהניא לי' הגעלה³². ובכלי הנעשה מנסרים של עץ ההובא במג"א בשם הב"ח, הביא ג"כ האדמו"ר נבג"מ בסעיף ס"א וז"ל: ועכשיו נהגו להחמיר שלא להשתמש בפסח בחביות של שכר וכו'³³, לפי שאי אפשר לנקר היטב בין הנסרים שלא ישאר שם משהו בעין, והוא חמץ גמור. ולזה אפשר שלא מהני אף אם החזיקו בו איזה זמן מים קודם הפסח, כי הגם דלא הוי בית שאור, אך המשהו בעין יאסור בתוך הפסח כדין חמץ במשהו.

היוצא לנו מזה לעניננו, היות [ש]מלאתי את כל הכלים אחרי השפשוף והחזקתי בהם מים, מותר

בהגעלה. וכן כתב הרי"צ אבן גיא וזהו אלעזר מגרמייזא ואבי העזרי, וכן עמא דבר. ואח"כ הביא דברי הר"ר יהודה בר"ר יום טוב ז"ל שקבל מרבתי דווקא ללוש בהן מצה קאסיר הכא, לפי שכח התבלין גורם לעיסה להחמיץ כדאמרינן לקמן (מ. ב. 28). ואע"פ²⁹ שכבר הזכיר הרא"ש דין זה, לא הזכירו רק בכדי לסמוך אליו דברי ר"י דאפילו ללוש בהן מהני הגעלה. וכן הסכים הטור בסימן תנ"א.

והרי"ף (שם ט, א) כתב דזה מיירי דווקא בכלי חרס, והעיד בעל העיטור שכן המנהג, ובלבד שיהיו חלקים שאין בהן בקעים. וכן פסק הב"י בס"י הנ"ל בסעיף כ"ב שהגעלה מהני אפילו לבית שאור אפילו ללוש בהן מצה. וכן פסק הט"ז (שם ס"ק כז), וחילק בין כלים של נחשת דאפשר בליבו, ובין כלים של בדיל ועץ אשר אי אפשר ללבנם. והמג"א³⁰ כתב באות מ"ב: ואנו נוהגים לאסור, כמ"ש בסעיף י"ז. ובסעיף י"ז כתב הרב: והמנהג שלא להשתמש בפסח בעריבות ודפין שלשין בהן כל השנה אפילו ע"י הגעלה. וציין לעיין בס"י תמ"ב סעיף י"א, ובס"י הנ"ל ביאר המג"א בעצמו (ס"ק טז) שמייירי בעריבות העשויין מנסרים. ואעפ"כ המנהג רק שלא להשתמש בפסח, אבל קודם הפסח לא הוזכר בשום פוסק אף איזה מנהג לאסור, ובפירוש הובא במג"א [ס"י תנ"א] באות ל"ט מב"ח (ד"ה ומ"ש רבינו לא שגא) שנהגו להחמיר שלא להשתמש בחבית שכר שנעשו מנסרים דווקא, מחמת שאי אפשר לנקרם שלא ישאר שם משהו זוהמא, והוא חמץ גמור ונשאר בעין. וזה לא שייך רק בתוך הפסח דאיסורו במשהו, ואף גם זאת אינו מצד הדין אלא מצד המנהג. וכעין זה מבואר לענין מדוכה דדמיא לבית חרוסת, שטוב לנהוג להחמיר לדוך הכל קודם יו"ט, כמבואר באחרונים (ב"ח ס"י תנא ד"ה מדוכה. מג"א שם ס"ק לא) יעויין שם.

ומעתה אבא בארה לבאר דעת המנהגים ההובאו בשו"ע אדמו"ר נבג"מ בס"י תנ"א הנ"ל, וז"ל הקדוש בסעיף מ"ח: ובמדינות אלו נוהגים שלא ללוש ולערוך בדפים ועריבות של כל השנה אפילו ע"י הגעלה, לפי שחוששין לדברי האומרים שאין הגעלה מועלת לבית

32) בלשון אדה"ז שם משמע שהטעם הוא משום חשש חמץ בעין, ולא משום שדינו כבית שאור וחרוסת, וכן הבין רבינו בס"י נב בפירוש דברי אדה"ז (עיי"ש בד"ה עוד כתב המתיר דבית שאור), ולכן כתב שאין להביא ראיה מבארשט שאינו דבר חריף, ואין בו חשש משום בית שאור וחרוסת רק משום חמץ בעין.
33) „אפילו ע"י מילוי ועירוי והגעלה“.

28) שחרוסת מחמיץ את הקמת.
29) מכאן ואילך הם דברי הקרבן נתנאל (אות ו).
30) מכאן ועד קרוב לסוף הקטע הובאו בדברי רבינו בס"י נב (ד"ה והמתיר כתב), וראה מש"כ רבינו שם לדחות דבריו.
31) ראה מש"כ רבינו על זה בס"י נב (ד"ה ועוד כתב המתיר: ומעתה אבוא).

נספח ב (לסימנים נאיב)

תיג

זה מבטל איסור לכתחילה, שלא נתכוון לבטל עכ"ל, ואין זה וכו'³⁷, דהכא נמי כמו אי אפשר בענין אחר, דאחר שכיבד אותו כראוי לא הטריחוהו עוד לחפש אחר החרצנים שאינם בעין לפנינו, דכל מה שהוא בעין אזיל ל' ע"י הכיבוד, עכ"ל לענינינו.

אזכרה עוד הפעם נידון הקאנאפאטקע³⁸, הגם שכמעט אינו נוגע לדינא, כי כבר ביארתי שאף לכל החששות הרי הן בטלין במיעוטא, רק לדעתי הקלושה מועיל אף בקאנאפאטקע השריה והכביסה וההגעלה. ומתחלה נעתיק המבואר במס' ע"ז דף ע"ה (ע"א): הני רווקי דארמאי³⁹ – דמזיא⁴⁰ מדיחון, דעמרא מנגבון, דכיתנא⁴¹ מישנן, ואי איכא קטרי שרי להו כו'. ואומר ר"ת (תוס' שם ע"ב ד"ה דכיתנא מישנן) דמפות וסדינין שלנו ששרו בהן י"נ אין צריך ליישנן, מדלא קאמר כל כלי פשתן סתם, רק הני כלים שמנו חכמים שהיו בקיאין דווקא בבליעתן. ואין לחלק בין י"נ שהוא צינן ובין שאר איסור רותח כו'⁴². הרי חזינן דאף בפשתן מהני ניגוב, ובהכלים הנ"ל נעשה ניגוב, היינו מים ואפר ואפר ומים כמה וכמה פעמים, בעת אז מען האט זיי גיסאייערט⁴³. ואין לומר דחמץ כזה הוה מידי דמיהדק, כי כבר ביארתי שלענין חמץ הבלוע בדופני הכלי מהני שריה אף לבית שאור, וא"כ חזינן דלא הוי מידי דמהדק, כי הלא מבואר בזבחים דף ע"ט ע"ב אשה גדה שטוה פשתן היסטו טמא ואפילו רטבו כמה פעמים, ומשני בגמ' שאני רוק דמיהדק, אלמא במידי דמיהדק לא מהני רטיבה, ואפילו הכי מהני כאן בבלוע בדופני הכלי, ולמה לא יועיל אף להקאנאפאטקע. וכן הסכימו כל הפוסקים האחרונים דמהני כיבוס בשקים ובמפות אף בבלועים מאיסור רותח. ולע"ד אפשר לומר ג"כ דהוה כמו קטרי דשרי ל', כי כבר כתבתי שהקאנאפאטקע נטוה כמו חבל דק ודחוקה בין נטר לנטר בדוחק גדול, והוה כמו החוטין שטוהה גדה המבואר בזבחים, ואי הוה אמרינן שהטוי' הוה כמו קטרי א"כ למה ל' להתרץ לתרץ שאני רוק דמיהדק, הוי ל' לתרץ שאני טוי' דהוי כמו קטרי. אבל

להגעילים אף על פי המנהג, כי אין מן הצורך להשתמש בהם רק עד ר"ח אב או ח' ימים בו, ותיכף אחר התסיסה לוקחים היי"ש לכלים חדשים של פסח ויעמוד בהם. ואף אם נאמר שאי אפשר לנקר, הרי מיעוטא דמיעוטא הוא ובטל קודם הפסח. ואף אין כאן חשש אולי מחמת הממשות ימהר להחמיץ ולהעמיד המי דבש בקאדקעס, כי כבר כתבתי שהטחתי ובשלת את כל הכלים אחרי הטיח עם סיד אשר מפגם ומבטל טעם חמיצות, ואף אם יש לחוש למשהו בעין, כבר נפסדה צורתו ע"י הסיד ונפסל מאכילת כלב. ובפרט בנדון דידן שנותנים בכל קאדקע בסך ה' מאות ול' הין שמרים הנעשים מפאטיקע הנ"ל של פסח סך מאה הין³⁴, ואף בזה וזה גורם פסקו הפוסקים בכמה דוכתי דמותר, וכ"ש בזה אשר באמת ידוע לי ולכל אותם שראו שאין כאן אפילו משהו מחמת רוב ההדחה והשפשוף בכל כלי וכלי ורוב הרתיחה.

ואף אם נחוש ונאמר שאסור לבטל חמץ קודם הפסח, אך זה דווקא במתכוון לבטלו בכדי לאכלו בתוך הפסח, וכמבואר בשו"ע אדמו"ר בסי' תמ"ב (סעיף ה), אבל בכאן אין כוונתו לבטל, ומבואר בט"ז ביו"ד בכמה דוכתי [ד]באין כוונתו לבטל אין זה מבטל איסור לכתחילה. והגם שהנודע ביהודה (מהדורא קמא יו"ד סי' כו) שדא ב' נרגא בזה, אך דברי הנודע ביהודה הם דברי התוס' יו"ט במס' תרומות (פרק יא משנה ו. ח), ובפרט שפסקו כל האחרונים ביו"ד בסי' צ"ט (סעיף ז) כרשב"א, באם שנבלע איסור מועט לתוך כלי בשר אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו בשפע היתר מותר להשתמש [בו] לכתחילה – באם שיש עוד צדדים להתיר³⁵, ובנדון דידן יש צדדים להתיר, כי רבים וגדולים שהסכימו שמותר לבטל קודם הפסח, והם הר"ן³⁶ בתשו' וט"ז (סי' תמו ס"ק ה) וחק יעקב (שם ס"ק טז) ועוד שארי פוסקים, ובאמת מבואר ביו"ד בסוף סי' קל"ח (סעיף יא) וז"ל: גת שדרך בה עכו"ם שנא ישראל לנגבה מכבדה כדרכו, ואין מחייבין אותו ללקט החרצנים. וביאר הט"ז (ס"ק יד) וז"ל: בב"י (ד"ה כתב) בשם ר"ש (תרומות פרק יא מ"ח ד"ה ירושלמי) מסיים בזה דאין

39) פרש"י: משמרת כמין שקין שנותנין בהן שמרים להוציא את יינן.
40) של שער אדם ולא בלעי טובא.
41) בלעי טפי מעמרא.
42) „שנפל על המפות, הכל יש להתיר בכבוס כלי שני, כי ודאי ידוע שע"י כבוס גדול שחובטין כמה וכמה פעמים אי אפשר שלא יצא האיסור".
43) בעת שהגעילו אותם.

34) ונמצא שאין החמץ נותן טעם ביי"ש, ואינו גורם להחמיצו.
35) אולי כוונתו למש"כ הט"ז שם שבדבר הפוגם יש לסמוך על הרשב"א ולהתיר, והאחרונים נקטו כוותי.
36) לכאורה צ"ל: הראב"י (סי' תיב), ראה מש"כ אדה"ז בקו"א לסי' תמב (ס"ק ג"ד).
37) „ואין קושיא מזה על מה שכתבתי בסי' קל"ז סעיף ב (ס"ק ד) דהכא דאפשר בענין אחר הוא כמבטל איסור לכתחילה".
38) שיש לחוש שמא נשאר מעט חמץ בעין דבוק בו.

ובעלותו ברתחה עד שהלך הזיעה רותחת על הטרויב, והרתחתי כן כמה דפנות – וזה הי' בעת שבא מוה"ר אברהם יצחק ממיר האראד – ונפל ספק אצלי אולי אין הזיעה מכשרת ואינו מועיל רק להבליע, כמו שמצינו בחום כלי שני, ומהיות כאשר לא מצאנו הדבר במפורש, כי הגם שמבואר בכמה דוכתי דזיעה הרי היא כמשקה, אפשר לומר רק להבליע, גלל כן הוכרחתי עוד להגעיל את כל הכלים במילוי בזה האופן, איך האב אראפגענומען דעם קאלפאק עם הפריטרובאק וואס גייט לפריקוביק, און האב אָן גיגאסן דעם קאדאנעם קוב ע"י מרזב מלמעלה ולא סתמתי, והעליתי אותו ברתחה על כל גדותיה, ואח"כ האט מען ארויסגעלאזן די מי הגעלה⁴⁷ בעת רתיחתו, און מען האט תיכף גילאזין⁴⁸ ע"י המרזב מים צוננים לקאזעני קוב כדי להדיח, ואח"כ הגעלתי את הקאלפאק עם הפריטרובאק עם הפריטרובאק, ומלאתי את הפריטרובאק במילוי, והעלתי ג"כ ברתחה למעלה מכל גדותיה. ואת הרעפעטראטער הלבנתי באור ע"י בעל מלאכה מלאחאויץ, וגם את הטרויב הדחתי ושפשפתי ע"י תחבולות, וגעלתי כדין תורה ביתר שאת ויתר עז בכל מה דאפשר למיעבד.

באמת מבואר בסי' קל"ח (סעיף ט) שבהכשר עירו ומילוי וביישון אין צריך להתיר, וכמדומה לי שכן [הוא] בהגעלה, כי דמיון להדדי כמבואר בפוסקים.

ומעתה אבא לבאר דיני ההגעלה בכל כלי וכלי, ולמה הגעלתי ב' פעמים. הנה בקאדקעס משתמשין עם חמץ רק חמשה מאות הין וחמשים, וזאטארני קאדקע מחזקת ח' מאות הין, ובכל הקאדקע במילואה יש אלף וה' מאות הין, ולכן כאשר הכשרתי את הזאטארני קאדקע במילואה ושפכתי בעודו רותח לקאדקע לא הוגעלה רק יותר מכפי שיבליעה⁴⁴, וגם כשאנו משתמשין⁴⁵ אין אנו משתמשים רק על ו' מאות ושלשים הין. ומחמת שהאחרונים הסכימו ביו"ד בסי' קכ"א (סעיף ו) שאין הגעלה כזו מועלת רק בדיעבד⁴⁶, וכן פסק הבית לחם יהודה (שם ס"ק ג), וגם בכלי עץ ובבלע שע"י כבישה, גלל כן עשיתי מילוי ועירו בכל הקאדקע אחרי הגעלה. ובקאזאני קוב יש נקב באמצעיתו שדרך זה הנקב מושכים לתוכו המשקה, ועד הנקב הוא מחזיק ערך שמונה מאות הין, ומשקה של חמץ נותנין לתוכו ג"כ ה' מאות וחמשים, ומי דבש שלנו נותנין לתוכו ג"כ ו' מאות ושלשים הין, וכאשר הגעלתי אותו בפעם הא' נתתי בו מים עד הנקב, היינו ח' מאות הין, ומלאתי את הפריקובקעס עם מים,

תשובת מוה"ר יצחק אייזיק בהר"ד אברק"ק וויטעבסק

הטעמים להתיר בדיעבד הי"ש שנעשה לאחר הכשרת הזאוואד לפסח⁴⁹

כלי הזאוואד לשם פסח, על כן יצא עליו קצת עוררין, וביקש ממני לחוות דעתי הקלושה ולהעלות על הספר בדיו, ולא יכולתי להשיב פני חכם כמותו, ואין מסרבים וכו'.

האיך⁵⁰ מול אל עבר פני שאלת חכם, ותשובתו בצדו, האריך והרחיב בכל צדדי חלקי הבונה והסותר ע"מ לבנות, על דבר היי"ש הנעשה על ידו בהכשר לשם פסח בפראוויץ זאוואד⁵¹. ובהיות שזה דבר חדש להכשיר

(50) נדפסה לראשונה בקובץ יגדיל תורה חוברת כב ס"י קט (מכת"י 648).

בראשה כתב המעתיק: העתקה מגוף הכתב של הרב הגדול מוה"ר יצחק אייזיק בהר"ד, אב"ד דעיר וויטעבסק, בעמח"ס פני יצחק, שהשיב להרב דלאחאויץ (מוה"ר יקותיאל זוסמאן חפץ). שנת תקצ"ז ח"י אלול.

(51) בית חרושת לעשיית יי"ש על ידי אידים.

(44) כי הבליעה היא ה' מאות וחמשים הין, וההגעלה היא עד ח' מאות הין.

(45) ביי"ש של פסח.

(46) כיון שלא הגעילו את כל הכלי במילואה, ראה ש"ך שם ס"ק יח.

(47) הוציאו את מי ההגעלה.

(48) ותיכף ומיד הכניסו.

(49) תשובה זו נזכרה בדברי רבינו לעיל סי' נא בהשלמה ג.

נספח ב (לסימנים נאיב)

תטו

שום אדם בעולם שיהי' בו איסור הנאה מן התורה, כיון דהוי עפרא בעלמא. וכל זה היכי דהוי עלי' שם איסור בעודו מאכל אדם, אבל היכי דנפסל מאכילת כלב קודם זמן איסורו אין בו איסור כלל אפילו מדרבנן.

ולענין ספיקו של הגאון משנה למלך, אמרתי להוכיח דאף במקום דאין בו איסור אכילה מן התורה, כגון היכא שנפסל מאכילת [אדם], רבי' עלי' איסור הנאה. והוא, דקיימא לן (טוש"ע יו"ד סי' פז סעיף א) דבשר בחלב אינו אסור כי אם דרך בישול, מדאפקה רחמנא לאכילה בלשון בישול, כלומר כיון דלא כתוב לא תאכל א"כ מוכח דאפילו באכילה אינו אסור מן התורה אלא דרך בישול. [וקשה] דלמא לעולם אסור באכילה אפילו שלא כדרך בישול, והא דלא כתיב חד לא תאכל ותרי לא תבשל להורות איסור אכילה מלא תאכל ואיסור בישול מחד לא תבשל ואיסור הנאה מאידך לא תבשל, איכא למימר דלהכי לא כתב רחמנא הכי, כיון דקיימא לן כר' אבונה (פסחים כא, ב) דלא תאכל וכו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, הוי אמינא היכא דבלא בישול אסור [ג"כ באכילה] והנאה, אך היכא דנפסל מאכילת אדם דפקע איסור אכילה פקע ג"כ איסור הנאה. אבל היכי דהוי דרך בישול אפילו היכא דנפסל מאכילת אדם ופקע איסור אכילה אעפ"כ אסור בהנאה, ועל כן כתב לא תבשל לאסור בהנאה אף היכא דפקע מיני' איסור אכילה. אלא על כרחך דבכל מקום שנאמר לא תאכל ובא לאסור אכילה והנאה דינא הכי – דאף דפקע איסור אכילה ע"י שנפסל [מאכילת אדם], איסור הנאה במקומה עומדת, א"כ למה אפקה רחמנא לאכילה בלשון בישול, אלא על כרחך דאינו אסור אפילו באכילה אלא דרך בישול, ואתי שפיר.

ועכ"פ איך שיהי', בנדון דידן דנפסל מאכילת אדם קודם זמן איסורו אין שום חשש, ולא עוד [אלא] אפילו באכילה ואפילו בעין אינו אסור אלא מדרבנן כמ"ש הט"ז כנ"ל, ואם ע"י תערובות אפילו ברובא בעלמא מותר אפילו בפסח כמ"ש החק יעקב, דלא אחשבי' אכילתו בזה, כי אין כוונתו רק לאכול המאכל וזהו פגום לגמרי מעיקרו, עיי"ש ס"ק י"ט.

ולפענ"ד נראה שלבד מה שהעלה כבוד הרב השואל בכחא דהתירא, הנה לפי הצעת השאלה שטח את כל הכלים בסיד מחוי כמה ימים, ואח"כ הרתיח את כל הכלים במים רותחין המעלים רתיחות כראוי, ונתן לתוכם סיד הרבה והרתיח עם הסיד, וידוע שע"י הסיד אף אם הי' חמץ בעין נתקלקל החמץ ונפסל מאכילת כלב, והיכא דנפסל מאכילת כלב יצא מתורת אוכל והוי עפרא בעלמא, ואפילו קיבל טומאה בעודו אוכל פרוחה מיני' הטומאה, כמבואר ברמב"ם פרק ב' מהל' טומאת אוכלין (הל' יח) עיי"ש, ונמצא כי לפי הצעת השאלה שע"י הטיחה והרתיחה נכנס הסיד תוך כל סדקי הכלים הנ"ל, וכבר נתבטל החמץ שבתוך סדקי הכלים אפילו הם בעין מתורת אוכל, והוי עפרא בעלמא, וכיון דנפסל מאכילת כלב קודם זמן איסורו מותר בהנאה אפילו בפסח, כמפורש בתשו' מ"ב⁵² סעיף יו"ד דיו וכו'. ואף באכילה בפסח לא אסר הרא"ש (פסחים פרק ב סי' א) אלא מדרבנן, כמ"ש הט"ז שם סק"ח.

ואפילו אם נימא דהחמץ הבעין שבתוך הכלים יש להם דין שאור, וכן כל הכלים יש להן דין בית השאור ובית חרוסת, הנה לדעת הרמב"ם פרק א' מחמץ ומצה (הל' ב) דין השאור שוה לחמץ דאם נפסל מאכילת כלב הוי כעפרא בעלמא, ואם נפסל קודם פסח מותר בהנאה ע"י תערובות אפילו בפסח. [ומש"כ] בפמ"ג במג"א סי' תמ"ב ס"ק י"ד דלהר"מ] מותר בהנאה לאחר זמנו, משמע דבזמנו אסור עכ"פ מדרבנן עיי"ש⁵³, היינו אם היא בעין, אבל ע"י תערובות מותר אפילו בפסח, דאל"כ ההיא דדיו הוי תיובתא⁵⁴.

ועד כאן לא הסתפק הגאון במשנה למלך בהל' אבל (פרק יד הל' כא) לאסור בהנאה אף דאין בו איסור אכילה עיי"ש, היינו היכא דלא נפסל אלא מאכילת אדם, דאיכא למימר דאין [בו] איסור אכילה משום שאכלו שלא כדרך הנאתו, אבל לגבי הנאה עדיין באיסורו קיימא. וגם זאת דוקא הנאת מכירה, דמה לי למוכרן קודם שנפסל מאכילת אדם ומה לי לאחר שנפסל מאכילת אדם, אבל שארי הנאות לא, ודו"ק. אבל בנפסל מאכילת כלב לא נסתפק

מחשבתו שהוא מחשב לאכול ממנו.
(53) לכאורה מש"כ הפמ"ג „לאחר זמנו” – היינו בערב פסח אחר שעה ששית (ולא אחר הפסח), ואם כן לא קשה מידי. וצ"ע.
(54) ראה קובץ יגדי"ת שם הערה 83.

(52) בהערת המו"ל בקובץ יגדי"ת שם (הערה 80): כן הוא בכת"י (מעתיק), וכנראה צ"ל: בתמ"ב, והכוונה לשו"ע או"ח סי' תמב סעיף י (דיו שהוא מבושל בשכר שעורים מותר לכתוב בו). וראה שו"ע אדה"ז שם (סעיף לב): כיון שהוא רוצה לאוכלו הרי הוא מחשיבו לאכילה, והרי הוא נחשב לו מדברי סופרים כאוכל גמור על ידי

נספח ב (לסימנים נאיב)

איסורן אפילו מאפרן, משא"כ בנידון דידן דכבר קלשה כאפר קודם זמן איסורו, ופקע שם חמץ ושאר קודם זמן איסורו.

וכל זה אינו [אלא] לרווחא דמילתא, למיחש דלמא נשאר איזה בעין באחד מסדקי הכלים ובקאנאפאטקעס הנ"ל, אבל באמת חזקה על חכם ומורה לעדתו שינקה הכלים בכל מאד האפשרי קודם הגעלה, ומיעוטא דמיעוטא בעין לא חיישינן קודם הפסח.

ובענין עצם ההגעלה, כבר האריך והרחיב הרב השואל במה שיש בו די והותר, ואין להאריך עוד.

סיומא דמילתא דפיסקא, שהיי"ש של פסח הנעשה ע"י השואל הרב הנ"ל אין עליו שום חשש ח"ו, ומאן יהבנא לן ושתנינן⁵⁵.

וכל זה לענין היי"ש הנעשה ע"י הרב השואל הנ"ל, אבל לנהוג כן לכתחלה ולהכשיר זאוואדין דפראויע וכדומה לעשות בהן יי"ש של פסח אין להקל כלל, כי ידוע דרוב הבעלי מלאכה דזאוואדין אינם בני תורה, ולא עדיפא מבני בשכר (שבת קלט, א), ופן ח"ו תצא חורבא. ואם חכמתו של הרב השואל עמדה [לן] לעשות על פי התורה, לאו כולי עלמא דינא גמירא.

את כל זה נראה לע"ד.

ולראי' באתי על החתום יום ב' ח"י אלול תקצ"ז, פה ק"ק וויטעפסק

נאום יצחק אייזיק בהר"ד,
רב ומו"ץ דק' הנ"ל

אלא אפילו לדעת הראב"ד ז"ל דשאר אפילו נפסל מאכילת אדם עובר עלי, עיי"ש בהשגות פרק א' ומגייד משנה שם, הנה כתב הפרי חדש (ס"ה תמב ס"ק ט) דהראב"ד סובר דשאר אף שנפסל מאכילת אדם עדיין ראוי לחמץ כמה עיסות עיי"ש, וכיון דראוי למלאכתו הראשונה לא פקע איסור שאור מיני, משא"כ בנדון דידן דע"י הסיד ורתיחת המים כבר נקלש כחו כאשר החוש והנסיון יעיד על זה, ודאי דאפילו אם הוא בעין לא הי' ראוי לחמץ, פשיטא דאין עליו שום חשש איסור כלל, ופקע שם שאור מיני לגמרי.

וממוצא הדברים נלמד, דאף אם נאמר דכלים הללו הוי כבית שאור ובית חרוסת ולא מהני להו הגעלה מחמת שחימוצו קשה, הרי כבר מבואר בהצעת השאלה שכח הסיד נכנס תוך הכלים ודופנותיהם תוכו ותוך תוכו, ונמצא החמיצות הבלוע בהם הוי כעפרא בעלמא. ואם דבר בעין וממשות נפסל מאכילת כלב על ידי הסיד, כל שכן וק"ו הבלוע בדופני הכלי. ופשיטא בנדון דידן שנעשה היי"ש קודם פסח וכבר בטל קודם זמן איסורו. ואין לחוש ולומר דהוי כמבטל איסור במזיד, [ד]הא כבר נתבאר דלא הוי עליו שם איסור כלל, דכבר פקע מיני איסורו ע"י טיחת הסיד ורתיחת המים בסיד.

ואין לומר לו יהי' כן דנפסל מאכילת אדם והוי כעפרא בעלמא, והלא חמץ מהנקברים ואפרן אסור, ואין לך נפסל מאכילת אדם יותר מאפר ואפילו הכי אסור, וא"כ הוי מבטל איסור לכתחלה. וזהו שיבוש, דדוקא אם הי' חמץ בעין בשעת איסורו וכבר חל עליו איסור לא פקע

לזכות

הרה"ת ר' שמואל חיים דוד בן חי' שרה

וזוגתו מרת גיטל בת לובא מיכלא

בתם חנה בת גיטל ובעלה יוסף יצחק בן ליבא ומשפחתם

בנם שמשון בן גיטל וזוגתו גיטל טובה בת אסתר ומשפחתם

בתם דבורה לאה בת גיטל ובעלה שלמה דוד הכהן בן חי' טובה ומשפחתם

בנם שלמה בן גיטל וזוגתו חנה לאה בת רחל ומשפחתם

בתם רחל דאבא רייזא בת גיטל ובעלה שרגא פייוויש בן נעמי ומשפחתם

בנם אברהם מאיר בן גיטל וזוגתו דבורה אלטע בת יפה שיינדיל ומשפחתם

בנם מנחם מענדל בן גיטל וזוגתו חנה בת שיינא ביילא ומשפחתם

בתם בתי' יענטא בת גיטל ובעלה שניאור זלמן בן שטערנא שרה ומשפחתם

בתם רבקה בת גיטל ובעלה חיים מאיר בן חי' מושקא ומשפחתם

בנם שניאור זלמן בן גיטל וזוגתו מרים ריזא בת חנה מינקה ומשפחתם

בנם צבי הירש בן גיטל וזוגתו מרים צפורה בת שימעה ומשפחתם

בתם נחמה דינה בת גיטל ובעלה מנחם מענדל בן שטערנא שרה ומשפחתם

בתם ברכה בת גיטל ובעלה מנחם מענדל יהודה בן בת שבע ומשפחתם

בתם שולמית בת גיטל

בנם ישראל בן גיטל וזוגתו רות בת יעל ומשפחתם

בתם חי' שרה בת גיטל ובעלה יונתן זאב בן אתי ומשפחתם

בנם עמרם בן גיטל וזוגתו אלטע מנוחה רחל בת שפרה רבקה ומשפחתם

למשפחת פישר

שיחיו לאריכות ימים ושנים טובות

זכות כ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע תגן עליהם ועל משפחותיהם

לברכה והצלחה בכל עניניהם בגו"ר

בטוב הנראה והנגלה

